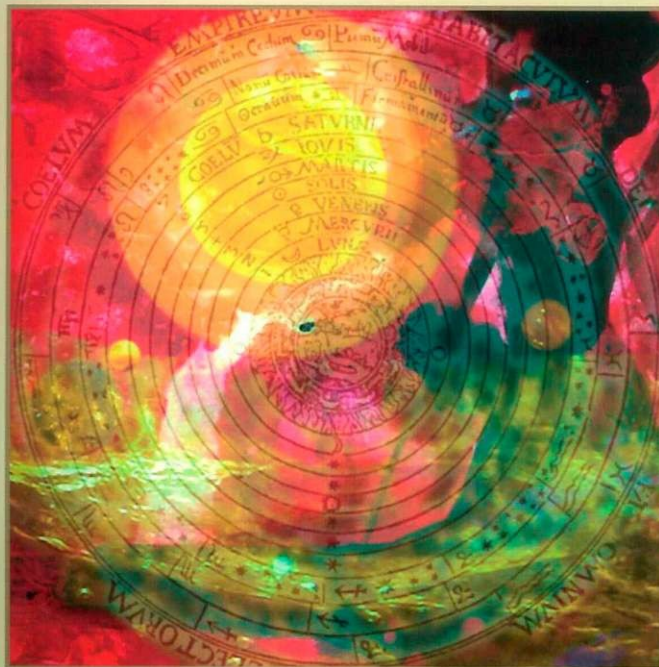

Ervin Laszlo
Stanislav Grof
Peter Russell

Revoluția conștiinței

Noua spiritualitate și transformarea planetară
cu o prefață de Ken Wilber

elena francisc **E**

Corectură: Carmen VASILE Tehnoredactare: Marieta ILIE

Coperta: Michael Gunther TEWE

Editori: Elena FRANCISC și Horia ȚURCANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LASZLO ERVIN

Revoluția conștiinței / Ervin Laszlo, Stanislav Grof, Peter Russell; trad.: Cătălina Chiriac. - București: Elena Francisc Publishing, 2009 ISBN 978-973-1812-32-8

I.Grof, Stanislav

II.Russell, Peter

III.Chiriac, Cătălina (trad.)

IV.Francisc, Elena (editor)

V.Țurcanu, Horia (editor)

008

THE CONSCIOUSNESS REVOLUTION A Transatlantic Dialogue

Two days with Ervin Laszlo, Stanislav Grof, Peter Russel ©

Stanislav Grof, Ervin Laszlo and Peter Russel, 1999 © Elena

Francisc Publishing, 2009, pentru prezenta versiune românească.

REVOLUȚIA CONȘTIINȚEI

UN DIALOG TRANSLATLANTIC

Două zile cu **Ervin Laszlo, Stanislav Grof și Peter Russell**

Traducere de Cătălina CHIRIAC

elena francisc

STANISLAV GROF conduce Programul de Pregătire Transpersonală Grof și predă la Institutul de Studii Integrate din California. A fost conducătorul Centrului de Cercetare Psihiatrică de la Centrul de Cercetare Psihiatrică Maryland, profesor asistent de psihiatrie la Universitatea Hopkins din Baltimore, doctor în medicină și profesor rezident la Institutul Esalen din Big Sur, California.

Este editorul cărților *înțelepciunea antică și știința*

modernă și Supraviețuirea umană și evoluția conștiinței și autor al cărților Tărâmurile ale conștiinței umane, Psihoterapia LSD, Dincolo de creier, Aventura autocunoașterii și Jocul cosmic.

ERVIN LASZLO este considerat cel mai reprezentativ exponent al filosofiei sistemelor și al teoriei evoluției generale și este cunoscut pentru activitatea în domeniul fiiurologiei și al managementului. Fost profesor de filosofie, știința sistemelor și studii futurologice la universitățile din Statele Unite, Europa și Orientul îndepărtat, Laszlo este autorul și co-autorul a 36 de cărți traduse în 16 limbi, inclusiv cartea apărută recent *Iazul care șoptește*, și editorul a alte 30 de volume.

În prezent, Ervin Laszlo este fondator și președinte al Clubului de Ia Budapesta, fondator și director al Grupului de Cercetare a Evoluției Generale, director științific al Universității pentru Pacea Internațională de la Berlin, administrator al Universității Interdisciplinare de la Paris, membru afiliat al Academiei Internaționale de Arte și Științe, membru al Academiei Internaționale de Filosofie și Știință, senator al Academiei Internaționale Medici, editor al revistei trimestriale *Futurologie Internațională: Jurnalul Evoluției Generale*, și autorul seriei de *Studii despre Evoluția Generală* și a altor serii de cărți în Germania și China.

PETER RUSSELL a obținut o diplomă de onoare de gradul I în Fizică teoretică și Psihologie experimentală și o diplomă de mașter în Știința computerelor la Universitatea Cambridge, Anglia. A călătorit apoi în India pentru a studia filosofia orientală, iar la întoarcere a început cercetările în psihologia meditației. Până atunci, principala sa preocupare a fost explorarea și dezvoltarea conștiinței umane, integrând înțelegerea occidentală și cea orientală despre aceasta.

Printre primii care au introdus noțiunea de autodezvoltare în lumea afacerilor, programele oferite de Peter Russell corporațiilor au fost aplaudate de companii ca Apple, American Express, British Petroleum și IBM. Este

autorul multor cărți, printre care *Tehnica TM*, *Cartea Creierului*, *Managerul Creativ*, *Gaura Albă în Timp*, *Trezirea Creierului Global*, *Trezirea la Timp*, și editorul *Upanișadelor*.

Cuvânt înainte

Revoluția conștiinței este o discuție extraordinară între trei dintre cele mai frumoase minți ale timpului nostru, spirituală în ceea ce privește schimbul de idei, tolerantă în modul de abordare, strălucitoare în intenția de a ne trezi conștiința.

Stanislav Grof este unul dintre psihologii de frunte ai timpului nostru și al tuturor timpurilor, care cu siguranță va fi recunoscut astfel de către istorie. Numeroasele sale cărți sunt deja legendare, de la *Tărâmurile subconștientului uman* la *Dincolo de creier* și la *Jocul cosmic*. Toți prietenii și colegii își arată profundul respect pentru meritele sale și îl înconjoară cu o afecțiune autentică. Este un adevărat pionier în domeniul explorării moderne a tărâmurilor vaste și aparent nelimitate ale conștiinței, iar descrierile pe care le face acestui peisaj extraordinar îl iluminează cu o acuratețe și o pasiune de neegalat.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Peter Russell este un teoretician strălucit care aduce o creativitate uimitoare fiecărui subiect pe care îl abordează, în cărți precum *Pământul care se trezește*, *Creierul global* și *Gaura albă în timp*, Peter se axează iar și iar pe ceea ce pare a fi problema crucială pentru mileniul următor: în ce mod vor afecta schimbările conștiinței schimbările din lume în general? Dacă vrem să intrăm într-un viitor mai potrivit, ce schimbări putem face acum pentru a determina schimbarea pozitivă? E oare prea târziu? Ce facem atunci? Peter abordează aceste probleme nu numai intelectual, ci și cu o sensibilitate care se relevă în fiecare pagină pe care o scrie.

Ervin Laszlo poate fi numit un geniu al sistemelor de gândire. În cărți mult prea numeroase pentru a putea fi enumerate - includ printre preferatele mele *Vederea sistemică asupra lumii*, *Evoluția: marea sinteză*, *Alegerea*, *Iazul care șoptește* și *Mileniul trei* - Ervin Laszlo, probabil mai mult ca oricine, a afirmat un fapt foarte adevărat, dar deconcertant: trăim într-un univers în care suntem legați fără speranță unul de celălalt, conectați în mod miraculos la toate elementele realității. Opera sa, care se întinde pe patru decenii, a fost o chemare clară și consecventă la recunoașterea sistemului de interconexiuni care există în natură și în societate, sistem care conține lumea noastră, viața noastră, speranțele și visele noastre. Ridicându-se la o perspectivă globală, a ajutat nenumărați indivizi să scape de limitele și dezamăgirea care bântuie lumea modernă de cel puțin trei secole încoace. La sugestia lui Uwe Morawetz de la Universitatea de Pace Internațională de la Berlin, el este cel care a strâns toate aceste discuții într-o carte.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

Cei trei s-au întâlnit timp de mai multe zile, spune Ervin, pentru a „reflecta asupra șanselor de pace din lume și am sfârșit prin a vorbi despre criză, transformare, scopuri și valori, perspective asupra lumii, înțelegerea propriei vieți și a altora, artă, știință, religie și spiritualitate. Mai presus de toate, am vorbit despre conștiință. Am descoperit că, e fapt, starea conștiinței noastre era problema principală care se afla la baza tuturor celorlalte”.

Așa a început conversația. În paginile care urmează puteți urmări discuția captivantă pe măsură ce se abordează cele mai importante subiecte: atât importanța transformării conștiinței, cât și importanța altor factori, de la educația copiilor la politicile economice și instituționale. Iar la sfârșit, care e concluzia? Poate că Peter Russell o spune mai bine ca mine:

„Toți punem cap la cap elementele necesare pentru a ne împlini viețile, pentru a fi mai fericiți și mai sănătoși. E ca un joc în care fiecare piesă contează. Iar uneori, o piesă neînsemnată poate determina unirea multor altora, ducând la trezirea spirituală.

Greșim dacă ne gândim că noi trebuie să-i schimbăm pe ceilalți. Acest lucru ne face să credem că suntem speciali și ne pune într-o poziție de conducere, de control. Toți suntem în aceeași situație. Cea mai importantă întrebare pe care trebuie să ne-o punem este: cum pot face ca acțiunile mele să faciliteze schimbarea mai eficient?”

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Stanislav Grof, Peter Russell și Ervin Laszlo au pus în această carte și în multe altele elemente care au valoarea câtorva vieți trăite pentru a duce schimbarea un pic mai departe.

Ken Wilber

Prefață

>

În vara lui 1996 Stan Grof, Pete Russell și cu mine am petrecut două zile intense împreună, mai întâi pe terasa casei lui Stan din pădurea din Mill Valley, California, și apoi pe vasul lui Pete din portul Sausalito. Am avut un casetofon și un set de întrebări pe care voiam să le clarificăm, atât pentru noi înșine, cât și pentru ceilalți. Fusesem rugați de Uwe Morawetz de la Universitatea de Pace de la Berlin să reflectăm asupra șanselor de pace în lume, dar am ajuns să vorbim și despre criză, transformare, scopuri și valori, perspective asupra lumii, înțelegerea problemelor noastre și ale celorlalți, artă, știință, religie, spiritualitate, și, mai presus de toate, despre conștiință. Am descoperit curând că starea conștiinței noastre era problema cheie care se afla la baza tuturor acestor elemente. Putem oare să ne schimbăm și să ne dezvoltăm conștiința în așa fel încât să reușim să trecem peste criza lumii „exterioare” și peste criza care a pus stăpânire pe mintea noastră? Odată problema pusă în acest fel, a trebuit să trecem la modul în care se legau cele două lumi: cea exterioară și cea interioară. Acest lucru a ridicat problema naturii minții, a lumii și a lucrurilor pe care putem să le aflăm despre ele. În cele din urmă am revenit la lumea care ne înconjoară și ne-am întrebat cum am putea să folosim în mod cât mai practic și mai eficient ceea ce am început să numim noua hartă a realității.

Rolul meu în acest dialog a fost unul dublu: am fost

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

participant, dar și moderator, și în această calitate a trebuit să am grijă ca discuția să rămână în limitele problemelor pertinentei și păcii în lume. La început am intenționat să pun întrebări care să îndrepte discuția spre subiectele indicate, dar mai apoi mi-am dat seama că nu era necesar. După ce am lansat discuția, dialogul a continuat de la sine, ca o flacăra aprinsă spontan.

Principala mea grijă a fost mai puțin să nu divagăm de la subiect și mai mult să nu fim prea mult de acord unul cu celălalt, pentru că se presupune că un dialog este un schimb de păreri diferite. Și, din fericire, au venit și diferențele de opinie, deși acestea nu s-au manifestat pe plan orizontal, legate de concepte și păreri divergente, ci pe plan vertical, privind subiectele din unghiuri diferite și, în acest fel, permițându-ne să mergem în profunzimea analizei.

În calitate de editor, sarcina mea era să mă asigur că transcriptul conversației noastre era lizibil și pe înțelesul cititorilor și această sarcină s-a dovedit a nu fi deloc dificilă. Fiecare dintre noi și-a verificat partea pe baza transcriptului și a pus textul aprobat pe un disc. Acest lucru ne-a asigurat că textul tipărit corespunde întocmai dialogului înregistrat. După asamblarea materialului, am urmărit continuitatea și consecvența stilului și exprimării și am marcat subiectele discutate.

Sperăm că discuția noastră din cele două zile memorabile din California va arăta cititorilor ceva din emoția și pasiunea pe care am simțit-o și că, după o perioadă de gândire, aceștia vor duce mai departe reflecțiile și dialogurile și vor ajunge la propria viziune.

Nu-mi rămâne decât să-i mulțumesc lui Uwe Morawetz și colegilor săi de la Universitatea de Pace din Berlin pentru

că ne-au înlesnit întâlnirea și să ne arătăm recunoștința față de Christina Grof pentru ospitalitate. Cadrul aceste întâlniri a fost aproape perfect și, dacă ideile care au apărut în cursul dialogului au valoare, acest lucru se datorează fără îndoială și condițiilor minunate în care s-a produs această discuție.

Ervin Laszlo

PRIMA ZI-DIMINEAȚA

j

Lumea în transformare

Bilanțul: șansele unei transformări

LASZLO: Ne întrebăm pe drept cuvânt dacă mai putem continua azi așa cum am făcut-o până acum fără să producem disfuncții, crize sau să punem în pericol pacea mondială. îngrijorarea e din ce în ce mai mare și poate fi exprimată prin cuvântul „sustenabilitate”, din ce în ce mai folosit azi.

Toți vorbim de „sustenabilitate” fără să și înțelegem ce înseamnă termenul de fapt. Ideea că viața pe care o ducem nu mai poate continua la fel e nouă și neașteptată pentru omenire. Cu alte cuvinte, trebuie să ne schimbăm. Și mi-e teamă că întrebarea nu e *dacă* ne vom schimba, ci mai degrabă *cât de repede și de profund* o vom face. Prin urmare, în loc să discutăm despre lucrurile obișnuite, cum ar fi numărul de copaci pe care ar trebui să-i tăiem sau să nu-i tăiem și alte probleme strategice, ar trebui să trecem direct la problema fundamentală. Cred că primele lucruri la care ar trebui să facem referire ar fi *unde* ne aflăm, *cine* suntem și *ce perspectivă avem asupra lumii și asupra propriei persoane*.

Se pare că ne apropiem de cea mai mare schimbare din istorie. Dacă în toate cazurile de până acum schimbarea a fost urmată de o analiză, azi o asemenea abordare ar fi prea riscantă. Ar trebui să prevedem ce ne așteaptă și să acționăm apoi în mod conștient pentru a avea șanse mai mari de remediere a situației. Dar, ca să putem face față acestei

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

provocări fără precedent, trebuie să analizăm factorii care stau la baza acestei schimbări epocale.

Dați-mi voie să încep cu următoarea afirmație: dacă vrem să nu dispărem, să continuăm să existăm și să ne dezvoltăm, trebuie să reanalizăm noțiunile de univers, ființă umană, progres și dezvoltare.

RUSSELL: Vorbești de dispariție, dar care poate fi pericolul cel mai mare în acest caz? Nu cred că noi o să distrugem viața pe planetă. Viața e puternică. Multe specii au dispărut în trecut, dar viața n-a putut fi înfrântă. E adevărat că specia umană n-ar fi evoluat dacă n-ar fi fost catastrofa care dus la dispariția dinozaurilor și altor 55 de specii acum 65 de milioane de ani. E posibil ca specia umană să producă dispariția altor specii, și acesta ar fi un eveniment fără precedent, pentru că ar fi prima oară când o specie ar determina o astfel de schimbare, dar și în acest caz viața ar renaște. Iar dacă s-ar produce o asemenea dispariție majoră, cu siguranță am fi afectați și noi, dar asta nu înseamnă că noi vom distruge viața pe planetă.

În cel mai rău caz, am distruge pătura de ozon, ceea ce ar face imposibilă viața pe uscat. Radiațiile ultraviolete sunt la fel de nocive pentru insecte, plante și microorganisme ca și pentru ființa umană. Dar viața ar continua în apă, pentru că viața a existat aici cu miliarde de ani înaintea apariției păturii de ozon. Iar după ce s-ar reface pătura de ozon, viața pe uscat ar renaște.

Nu cred că acesta e scenariul cel mai plauzibil. Cred mai degrabă că există o serie de catastrofe economice și de mediu care vor duce la căderea civilizației vestice. Dar asta nu ar însemna sfârșitul umanității. Ar exista grupuri de indigeni

care ar supraviețui și care ar da în cele din urmă naștere viitoarelor civilizații - să sperăm că mai înțelepte decât noi. Nici chiar sfârșitul civilizației vestice n-ar însemna sfârșitul. Am fost martori la căderea sistemului sovietic, dar asta n-a însemnat sfârșitul omenirii. A fost doar o schimbare majoră și o perioadă foarte grea prin care au trebuit să treacă. Dar marea majoritate a oamenilor sunt încă în viață.

Imaginea poate părea pesimistă, dar eu sunt optimist în ceea ce privește rasa umană și reacția ei în momente limită. S-ar putea să urmeze o perioadă dificilă din punct de vedere material, dar cred că suntem în pragul unor schimbări majore în ceea ce privește conștiința.

Din nefericire, există posibilitatea dispariției speciilor. Când civilizația occidentală suferă o criză, aceasta poate antrena schimbări în tot restul lumii, pentru că avem atât de multe arme și un asemenea potențial distructiv, încât poate că nu vom distruge toate formele de viață de pe pământ, dar cu siguranță am putea distruge formele *avansate*. Iar revenirea la normal ar putea dura mii, sau, în cel mai rău caz, milioane de ani, dar fără îndoială că viața ar continua pe pământ pentru încă multe miliarde de ani, dacă nu se va produce o catastrofa cosmică.

Să luăm un caz concret. În Statele Unite există la ora actuală o rezervă de hrană care poate asigura supraviețuirea timp de 40 zile. Și e ultima din lume. În cazul unei crize în țările sărace, acestea nu vor putea face importuri din lipsă de bani. Și oricum, această rezervă nu ar fi de ajuns în cazul în care criza din Africa sau Asia s-ar prelungi.

Ce s-ar întâmpla atunci? Ce s-ar întâmpla dacă posibilitatea planetei de a susține 6 miliarde de oameni ar scădea la 5 sau la 4 miliarde? Ce s-ar întâmpla dacă o parte

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

din ei ar fi obligați să trăiască sub nivelul de subzistență? Ar putea izbucni conflicte și epidemii sau ar putea să înceapă migrații majore. Întregul sistem ar fi afectat. N-aș vrea să insist pe imaginea prăbușirii, dar aș vrea să atrag atenția asupra amenințării unei crize majore. Asta înseamnă că trebuie să schimbăm modul în care noi, occidentalii, privim lucrurile.

Tocmai am venit din Asia, unde am constatat încă o dată cât de puține sunt șansele ca oamenii de acolo să poată schimba ceva. Majoritatea sunt la limita subzistenței iar acest lucru pune în pericol viața însăși.

Problemele vin din toate părțile, mecanismele de adaptare trebuie să le facă față, și totul conduce spre o singură idee: schimbarea conștiinței dominante. Acesta e miezul problemei. Trebuie să începem să gândim diferit, să simțim diferit, să comunicăm diferit cu natura și între noi. Altfel, ne așteaptă pericole inimaginabile. Suntem toți în aceeași situație. Credeți că ne putem schimba? Există oare șansa unei schimbări majore a conștiinței?

GROF: În ultimii 40 ani am fost implicat în cercetări privind stările neobișnuite produse de droguri sau de forme puternice de psihoterapie asupra conștiinței. În tot acest timp, am văzut multe cazuri de schimbări profunde ale individului. Aceste schimbări constau în reducerea semnificativă a agresiunii și în creșterea înțelegerii și toleranței. Cu cât era mai mare capacitatea de a se bucura de viață, cu atât era mai evidentă scăderea dorinței de a-și atinge scopurile - care pare că acționează ca un fel de magie asupra occidentalilor din lumea industrializată - a credinței că trebuie să ai din ce în ce mai mult și că fericirea stă în creșterea nelimitată și în dublarea sau triplarea produsului intern brut. Un alt element

semnificativ al acestei transformări era apariția unei spiritualități de natură universală bazată pe ideea că toată creația e un tot format prin legătura profundă cu alți oameni, cu alte specii, cu natura și cu întregul univers.

Prin urmare, nu am nicio îndoială că este posibilă o transformare profundă a conștiinței individuale și că aceasta va mări șansele noastre de supraviețuire, dacă se va petrece pe scară largă. Cu siguranță că rămâne întrebarea dacă o astfel de schimbare se va petrece într-un segment de populație îndeajuns de mare și într-o perioadă de timp îndeajuns de scurtă pentru a produce o schimbare. Întrebarea practică e dacă există mijloace care să faciliteze o asemenea schimbare și care ar fi problemele asociate cu o asemenea strategie. Dar personalitatea umană deține toate mecanismele care ar putea realiza o asemenea transformare.

LA SZLO: Suntem martorii unor schimbări în gândirea umană care anunță viitoarea revoluție a conștiinței. Cum vedeți această schimbare? E oare legată de faptul că suntem amenințați sau doar s-a întâmplat să apară în mod independent, în același timp cu amenințarea?

RUSSELL: Eu cred că există o legătură între ele, dar nu cred că amenințarea produce transformarea, atâta vreme cât ele au un filon comun - conștiința materială a culturii noastre. Aceasta este cauza principală a crizei globale, nu etica afacerilor, a politicii sau a stilului nostru de viață. Toate acestea sunt simptome ale unei probleme mult mai profunde. Întreaga noastră civilizație e imposibil de susținut. Iar cauza principală e că sistemul nostru de valori, modul însuși în care conștiința noastră abordează realitatea, e imposibil de susținut.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Am fost învățați că fericirea noastră depinde de numărul de lucruri pe care le posedăm, de controlul pe care-I avem asupra naturii, de multitudinea de acțiuni în care ne implicăm. Aceste lucruri ne fac să consumăm mai mult, să exploatăm mai mult, să nu ne pese de anumite părți ale planetei sau chiar de anumiți semenii. Acest mod în care am ales să abordăm realitatea este imposibil de susținut.

Doar 10% din populație este considerată înstărită, aceasta însemnând că, după satisfacerea nevoilor primare de hrană, îmbrăcăminte și adăpost, doar acest procent din populație mai are resurse pentru obiecte considerate de lux. Dar, în același timp, tot acest procent consumă mai mult de trei sferturi din resursele planetei. E deja clar că acest lucru e imposibil de susținut - un asemenea mod de viață nu poate fi susținut în viitor pentru întreaga populație a planetei și cu atât mai puțin pentru o populație care se află în creștere.

Vestea bună e că această cultură și conștiință materială a început să ridice serioase semne de întrebare. La noi, în Vest, unde există cel mai scump stil de viață, din ce în ce mai mulți oameni recunosc faptul că acest stil a început să nu mai funcționeze și că destinația spre care ne îndreptăm nu e cea dorită. Oricât de mult le-ar fi satisfăcute nevoile fizice, oricât de multe lucruri ar acumula, oricâte excursii ar face, oricât de în pas cu moda ar fi și oricât de luxoase le-ar fi casele, oamenii sunt la fel de deprimați, la fel de nesiguri, la fel de nefericiți în dragoste.

GROF: într-un anumit sens, suprasaturarea nevoilor materiale de bază a creat o criză a sensurilor și o nevoie de dezvoltare spirituală. Am trăit multă vreme cu iluzia și cu speranța că o creștere a numărului de bunuri materiale acumulate poate determina o schimbare fundamentală a

calității vieții, a bunăstării, satisfacției, fericirii. Bogăția țărilor occidentale industrializate a crescut imens, mai ales în anumite segmente ale societății. Multe familii duc o viață de lux, au case mari, două frigider burdușite cu mâncare, trei sau patru mașini, au posibilitatea de a merge în vacanță oriunde în lume. Cu toate acestea, nimic nu-i mulțumește; problemele emoționale cresc odată cu abuzul de droguri, alcoolismul, criminalitatea, terorismul și violența domestică. S-au pierdut sensurile, valorile, perspectiva, s-a produs o îndepărtare de natură, existând o tendință accentuată către autodistrugere. Mulți se află într-un moment de trezire la realitate, într-un moment în care realizează eșecul filosofiei de viață pe care au urmat-o. Toți aceștia încep să caute o alternativă pe care o găsesc în căutarea spirituală.

LASZLO: E ca și cum ar exista ceva în psihicul colectiv al umanității care ne dă un avertisment și ne îndeamnă către schimbare.

RUSSELL: E ceva asemănător cu experiența pe care a trăit-o Buddhă înainte de a deveni Buddha. Se născuse într-o familie foarte bogată. Ca prinț, avea tot ce-și dorea - mâncăruri fine, lux, bijuterii, dansatoare. Dar și-a dat seama că toate aceste lucruri nu-I fac mai fericit. A văzut suferința în familie, la curteni și la toți cei din oraș. Prin urmare, a hotărât ca misiunea lui să fie aceea de a găsi o cale de a pune capăt acestei suferințe.

Azi, trecem prin același proces. În ceea ce privește mijloacele pe care le avem la îndemână, suntem chiar mai bogați decât era Buddha. Și, la fel ca el, am început să realizăm că bogăția nu înseamnă lipsa suferinței, ci uneori e chiar cauza acesteia. Am început să ne punem întrebarea

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

profundă ce înseamnă viața. Cine suntem? Care e rostul nostru? Ce dorim cu adevărat? Sunt deja milioane de oameni care vor să vadă dincolo de cultura materială înțelesul mai adânc, pacea interioară și o cale de a-și satisface foamea spirituală.

LASZLO: Speranțe de schimbare există. Atâta vreme cât oamenii vor crede că fericirea lor depinde de standardul material și de noțiunea de progres care în viziunea lor înseamnă a poseda din ce în ce mai mult, nu există nicio șansă. Dar dacă vor reuși să-și schimbe cu adevărat modul de a gândi, atunci există posibilitatea apariției unei noi culturi.

GROF: Am lucrat cu oameni al căror scop în viață era bazat pe un efort imens și susținut. Rezultatul final era însă o stare profundă de depresie, pentru că așteptările erau disproporționate. Joseph Campbell a numit această stare „realizarea faptului că scara pe care ai urcat-o nu era sprijinită de zidul potrivit”.

Această obsesie de a urmări un scop liniar este foarte caracteristică indivizilor care aparțin culturii vestice - urmărirea unei Fete Morgana a fericirii care nu va putea fi găsită niciodată în prezent. Nu suntem niciodată mulțumiți cu starea prezentă a lucrurilor, mereu simțim că trebuie schimbat ceva. Vrem să arătăm diferit, să avem mai mulți bani, putere, vrem să ne schimbăm poziția socială, vrem mai multă notorietate, vrem un alt partener. Nu trăim în prezent. Ne trăim viața în provizorat, pregătindu-ne mereu de schimbare pentru un viitor mai bun. Acest model e lipsit de consistență și ne conduce viața în ciuda realizărilor prezente. Vedem peste tot în jurul nostru oameni care par să fi atins ceea ce noi numim fericire - Aristotel Onassis, Howard

Hugues și mulți alții - dar, deși ne dăm seama că modelul nu a funcționat, nu vrem să învățăm niciodată din exemplul lor. Continuăm să credem că nouă nu ni se va întâmpla.

Am văzut, de asemenea, în repetate rânduri, oameni care au reușit să descopere rădăcinile psihologice ale acestui model, ceea ce i-a ajutat să-i reducă efectul nociv. Descoperirea fundamentală a fost că această atitudine față de viață este legată de faptul că purtăm cu noi trauma nașterii noastre biologice. Se pare că nu am reușit să uităm niciodată momentul trecerii prin canalul strâmt care ne-a dus către lumea exterioară. Amintirea acestuia e prezentă în subconștient și pare să funcționeze ca un șablon prin care vedem lumea și propriul nostru scop în viață. Asemenea fetusului care se luptă să străbată drumul către lumină, nu putem să ne bucurăm de momentul prezent și căutăm mereu soluția într-un viitor perpetuu.

Existențialiiștii numesc această strategie autoproiecție - imaginarea unei situații viitoare favorabile și urmărirea mirajului. Fie că scopul e atins, fie că nu, această strategie e perdantă, deoarece nu ne aduce niciodată ce ne-am dorit. Ne aduce doar un mod de viață artificial, lipsit de satisfacții, o existență de tip „cursă de șoareci” sau „roată de moară”. Singura soluție e întoarcerea către interior și modificarea modelului prin renașterea spirituală. Satisfacția existențială vine din înțelegerea dimensiunii spirituale a acesteia și din propria noastră divinitate, nu din căutarea scopurilor materiale de orice fel. În momentul în care oamenii vor ști să identifice corect rădăcinile psihospirituale ale acestui model de lăcomie insașiabilă, își vor da seama că răspunsul e în ei, în transformarea lor interioară.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

LASZLO: Și sunt din ce în ce mai mulți cei care-și sau seama?

GROF: Se pare că da. Cred că din ce în ce mai mulți au ajuns la concluzia că autoproiecția e o strategie păguboasă care nu mai funcționează, deoarece au simțit pe propria piele ce înseamnă să nu obții satisfacție din succesul material sau să constați că acest gen de căutare îți aduce doar probleme imposibil de rezolvat. În ambele cazuri, au trebuit să se analizeze și să înceapă să se schimbe. Un alt factor determinant în acest proces pare să fie și eșecul modelului de creștere nelimitată la nivel global.

Din nefericire, mulți dintre cei care trec printr-o schimbare radicală de acest gen sunt diagnosticați de psihiatri ca psihotici și puși sub medicație. Și eu și soția credem că există un grup mare de indivizi tratați de psihoze, care de fapt se află într-o transformare psihospirituală sau într-o „urgență spirituală”, cum îi spunem noi.

RUSSELL: într-un fel, toată cultura noastră trece printr-o stare de urgență spirituală care își are rădăcinile în schimbările din anii șaizeci. Atunci, pentru prima oară, o mare parte a societății a început să pună sub semnul întrebării o întregă perspectivă asupra vieții și a descoperit un mod de a acționa și de a relaționa cu lumea care nu era bazat pe vechea paradigmă materialistă.

Privind în retrospectivă, multe din lucrurile de atunci ne pot părea naive, dar direcția principală nu s-a schimbat, iar rezultatele se văd și azi în schimbările profunde din societatea noastră. Atunci, meditația era un lucru cel puțin ciudat. Acum, mulți oameni practică diverse forme de meditație, chiar și în marile corporații. Meditația a devenit o activitate respectabilă, la fel ca yoga. În anii șaizeci, acestea

erau activități de avangardă, iar acum sunt practicate de milioane de oameni.

Sau să luăm terapia, de exemplu. În trecut, a face terapie însemna că ai probleme psihice majore. Azi, în California, ai o problemă dacă *nu* faci terapie. Chiar și cei care sunt sănătoși din punct de vedere psihic simt că nu trăiesc la adevăratul lor potențial și realizează că au nevoie de ajutor ca să descopere modelele atitudinale care le influențează evoluția.

Acum treizeci de ani, interesul pentru dezvoltarea personală era redus. Azi, toți doresc asta. Când eram student la Cambridge, în anii șaiszeci, în cea mai mare librărie din oraș, și una dintre cele mai mari din Marea Britanie, cărțile despre învățăturile ezoterice și spirituale ocupau doar un raft. Azi, orice oraș din lume are cel puțin o librărie, dacă nu mai multe, care sunt dedicate conștiinței și ideilor metafizice.

Creșterea interesului este reflectat în listele care cuprind cele mai citite cărți. De câțiva ani, 50% din cele mai vândute cărți, sau chiar mai mult, sunt cărți despre dezvoltarea individuală, spiritualitate sau conștiință. Acesta e genul de cărți pe care oamenii îl citesc și de care sunt interesați. Și direcția a fost urmată de filme, emisiuni de televiziune, reviste, chiar și de Internet. E un domeniu în plină ascensiune.

LASZLO: Acum se pune întrebarea care m-a fascinat întotdeauna și care continuă să mă fascineze din ce în ce mai mult: există oare posibilitatea ca noi, indivizii, să nu fim prizonierii propriului nostru trup, ci să fim legați unu) de altul și, implicit, de viața de pe planetă? Deci, în cazul existenței unui potențial pericol, ca acum, e oare posibil să existe ceva, care, deși imposibil de perceput în mod conștient, ne pătrunde în minte și ne avertizează, cerându-ne

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

să ne schimbăm? Poate că nu exagerăm prea mult când vorbim despre o conștiință a umanității, ceva ca o noosferă, un subconștient colectiv care operează în interiorul și în jurul nostru, care începe să devină vizibil acum în conștiința individuală. S-ar putea să existe anumite forțe care acționează în lume dincolo de cele economice, politice și sociale. Acest lucru e important pentru supraviețuirea noastră - situația prezentă ar putea fi aproape fără ieșire dacă am lua în considerare doar factorii obișnuiți; ei nu ne vor ajuta niciodată să ne schimbăm.

E știut că există întârzieri considerabile în dinamica acestei lumi. Ar fi trebuit să ne schimbăm ieri, ca să zicem așa, pentru a face față crizei mâine. Dar situația nu e fără speranță atâta vreme cât există ceva în subconștientul nostru colectiv care poate să afecteze conștiința individuală.

GRÖF: Sunt perfect de acord. Evenimentele din lume nu sunt întotdeauna liniare. Ervin și cu mine suntem din Europa de Est și urmărim cu deosebit interes schimbările politice din acea regiune. Cred că ești de acord cu mine că, dacă ne- ar fi spus cineva înainte că o să cadă zidul Berlinului, am fi râs și am fi zis că e imposibil. La fel de puțin probabil ar fi fost ca, după 40 ani de totalitarism și despotism politic din partea Uniunii Sovietice asupra statelor satelit ca Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și celelalte, Gorbaciov să-și piardă brusc interesul și să le redea libertatea. Cu siguranță n-ar fi fost ușor de prezis că, practic peste noapte, Uniunea Sovietică se va dezintegra și va înceta să mai existe ca supraputere. Aceste evenimente nu se puteau anticipa și prevedea doar prin extrapolarea trecutului. Trebuie să fie existat și altceva.

LASZLO: Ar fi trebuit să știm că aceste procese nu se dezvoltă liniar, ci în salturi, cunoscând modul în care funcționează și se transformă sistemele. Detaliile schimbărilor majore sunt neprevăzute. Tot ce putem anticipa e faptul că schimbarea va aduce o înnoire radicală. E însă acest tip de schimbare relevant și pentru procesele care au loc în mintea noastră? Va veni oare în următorii ani o schimbare a conștiinței, o schimbare profundă, deși acum sunt doar semne vagi? Oare suntem în pragul unei revoluții majore a conștiinței?

RUSSELL: Cu siguranță că da. Dacă interesul pentru dezvoltarea personală va continua să crească în același mod și dacă el se va transforma într-o reală schimbare a conștiinței, atunci efectul va fi accelerarea exponențială a procesului de trezire interioară. Cu cât există mai mulți oameni care se trezesc, cu cât învățăm mai mult despre efectele benefice ale trezirii, cu atât va fi mai puternică influența asupra aceluiași proces la nivel social, determinând saltul colectiv în transformarea conștiinței.

Moartea și renașterea: dispariție și reînnoire

RUSSELL: Există o serie de alte scenarii care se derulează în același timp cu revoluția conștiinței. După cum am afirmat mai înainte, trăim în timpuri schimbătoare. Ritmul schimbării e atât de accelerat iar lumea atât de complexă, încât e imposibil de prezis unde va fi omenirea peste zece, sau poate chiar peste cinci ani. Singurul lucru sigur e că vom vedea multe schimbări neașteptate. Unele pot fi dezastre, altele pot

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

fi răsturnări politice, iar altele pot fi schimbări ale conștiinței. Dar nu cred că putem prezice exact *ce* sau *cum* se va întâmpla. Trebuie să fim pregătiți pentru evenimente total neașteptate, de orice fel.

LASZLO: Sau e posibil să nu se întâmple nimic, ceea ce ar fi chiar mai rău.

RUSSELL: E imposibil să fie nimic.

LASZLO: Vreau să spun că s-ar putea să nu mai fim aici pentru acele evenimente.

RUSSELL: Asta e posibil. Și e unul din lucrurile de care ne temem. E o teamă pe care trebuie s-o analizăm mai atent, pentru că este strâns legată de teama de moarte.

Propria moarte e singurul lucru sigur pe care îl știm. A fi conștient de ea e prețul pe care trebuie să-l plătim pentru faptul că suntem conștienți de propria noastră ființă și pentru că putem privi în viitor. Moartea e singurul lucru inevitabil. Cu toate acestea, mulți dintre noi ne trăim viața ca și cum acest lucru nu se va întâmpla niciodată. Evităm să ne gândim la asta. Ne trăim viața negând singurul lucru ce nu poate fi negat.

Același lucru se întâmplă și la nivel colectiv. Ne e teamă de sfârșitul lumii, al civilizației. Poate că și asta e inevitabil. La urma urmelor, nicio civilizație din trecut n-a fost nemuritoare. De ce să credem că a noastră va fi? Atât terapeuții cât și mentorii spirituali ne spun că acceptarea propriei noastre mortalități este unul dintre lucrurile cele mai sănătoase, care duc la sentimentul de eliberare. Poate că ar trebui să transferăm acest lucru la nivel colectiv - să acceptăm sfârșitul

lumii așa cum o cunoaștem.

De obicei, ne comportăm exact pe dos. Negăm totul și încercăm să ne împotrivim. Nu ne dorim să se întâmple, probabil pentru că nu vrem să ne desprindem de modul de viață atât de confortabil de care ne simțim legați. Va trebui, totuși, să acceptăm finalul. Iar această acceptare s-ar putea să determine apariția unor noi posibilități, a unei abordări mai spirituale și mai bogate în ceea ce privește însăși viața.

LASZLO: Totuși, cred că omenirea ca specie are capacitatea de a se schimba și a se reînnoi.

RUSSELL: În principiu, da. Dar cred că ar trebui să devenim conștienți că e prea târziu, că nu mai e timp.

LASZLO: Și eu simt asta din ce în ce mai acut. Într-adevăr, s-ar părea că nu mai e timp.

RUSSELL: Ar trebui să luăm în calcul această posibilitate. Cel mai mare pericol ar fi să o negăm.

GROF: Dacă mă bazez pe rezultatele și observațiile mele, moartea trebuie văzută într-un context mai larg, dintr-o perspectivă spirituală. În stările neobișnuite de conștiință, întâlnirea cu moartea este elementul cheie în transformarea spirituală. Când întâlnirea e simbolică, în cursul procesului de explorare a sinelui, ea duce la o deschidere spirituală, la o experiență mistică. Întâlnirea cu moartea biologică poate fi folosită în același scop. De exemplu, în tradiția tantrică din Tibet și din India, trebuie să petreci un anumit timp în cimitire sau locuri de incinerare pentru a trăi experiența apropierei de muribunzi și de cadavre. Acest lucru e considerat un element esențial al practicii spirituale.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Când ne confruntăm cu moartea, nu simțim decesul biologic, ci acel lucru care poate fi numit moartea egoului. Ne dăm seama în cursul acestui proces că nu suntem ceea ce Alan Watts numea „eul închis în corp”. Noua noastră identitate devine mult mai mare și începem să ne identificăm cu alți oameni, cu animalele, cu natura, cu universul ca un tot. Cu alte cuvinte, ne dezvoltăm un eu spiritual și transpersonal. Acest lucru duce la un mai mare grad de toleranță rasială, culturală, politică și religioasă și la o recunoaștere a existenței naturii înconjurătoare. Acestea sunt schimbări care pot deveni extrem de importante în situația crizei globale actuale.

Ceva asemănător simt și cei care trec prin experiențe de moarte aparentă. Acești oameni suferă o transformare profundă, rezultatul fiind un nou set de valori și o nouă strategie existențială. Viața devine foarte prețioasă și vor s-o trăiască din plin. Nu mai vor să piardă timp cu autoproiecția. Acest lucru înseamnă că ei trăiesc într-adevăr în prezent, acum și aici.

Privind înapoi, fiecare moment pe care-l petrecem alergând după o himeră a unei fericiri viitoare e un moment pierdut. Dacă ne uităm la viața noastră, din momentul morții iminente, doar timpul pe care l-am petrecut în prezent e un timp trăit cu adevărat. Aceasta e lecția care se învață în confruntarea cu moartea, fie aceasta moartea biologică sau o întâlnire simbolică în timpul meditației, în ședințele psihedelice, în respirația holotropică sau în crizele psiho-spirituale spontane.

RUSSELL: Tocmai am trecut prin experiența morții unei prietene acum câteva săptămâni. Știam că avea cancer și mă

pregăteam pentru acest eveniment de mai bine de un an. În momentul în care a murit, reacția mea imediată a fost că trebuia să mor și eu. Nu mi-am înțeles la început sentimentul, dar cu timpul am început să înțeleg că voiam să mor la nivelul eului, ca să pot trăi mai puternic.

Câteva săptămâni mai târziu, m-am întâlnit cu prietenul ei și am aflat că și el avusese aceeași experiență, doar că mai profundă. Mi-a spus că a murit odată cu ea. Recunoașterea inevitabilului morții și a semnificației ei l-a afectat atât de puternic, încât a început să trăiască într-un alt mod. A spus: „N-o să mai pierd niciun moment, n-o să-mi mai refuz nicio altă șansă de a-mi trăi viața”. Într-un fel, o parte din el a murit, iar altă parte a înviat prin moartea iubitei. A fost o experiență foarte puternică și impresionantă.

LASZLO: Și eu am avut o experiență profundă recent, în India, la Auroville. La un moment dat, n-am putut dormi o noapte, fără să știu de ce. A doua zi am primit vestea că a murit mama. În ziua următoare am plecat spre nord, spre Dharamsala, să-l văd pe Dalai Lama. Am petrecut acolo trei zile, inclusiv ceea ce tibetanii numesc ziua critică, a patra zi după moartea cuiva. Aceasta e ziua în care spiritul decedatului își începe călătoria. Alături de lamele din Tibet, am simțit că acela nu era sfârșitul, că există continuitate. A fost o experiență foarte profundă, diferită ceea ce ar fi însemnat în Occident. Am și acum acel sentiment. Simți pierderea, dar sentimentul nu e de pierdere absolută, de final, ci de transformare.

GROF: Ai avut sentimentul acelor care trec prin puternice experiențe de transformare și devin conștienți de acest

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

proces: moartea nu e finalul absolut al existenței, ci doar o tranziție importantă spre o altă formă de ființare.

LA SZLO: În est, cunoștințele despre viață, moarte și renaștere sunt transmise din generație în generație de mii de ani. Abia acum le descoperă și vestul.

GROF: într-adevăr, aceste lucruri se știu de secole sau chiar milenii în anumite părți ale globului. Când am început cercetările psihedelice acum 40 ani, eram la curent cu psihanaliza lui Freud, un model al psihicului cam limitat și superficial. În ședințele LSD în serie, toți cei observați depășeau la un moment dat cadrul freudian, limitat la biografia postnatală și subconștientul individual. Toți începeau să aibă o serie de experiențe neobservate de teoria freudiană și de psihiatria vestică. Am petrecut trei ani înregistrând cu răbdare aceste experiențe, având convingerea că alcătuiesc o nouă hartă a psihicului uman. Așa cum o vedeam eu atunci, acest lucru era posibil datorită apariției LSD, un nou și puternic instrument de cercetare. Totuși, după ce am terminat cu toate experiențele întâlnite în experiențele psihedelice, am realizat că harta nu era deloc nouă, ci era o redescoperire a unei hărți antice.

Multe dintre experiențele mele erau descrise în literatura antropologică despre șamanism, cea mai veche artă a vindecării și religie a umanității. În șamanism, stările neobișnuite de conștiență joacă un rol critic atât în criza inițiativă, prin care mulți șamani novice trec la începutul carierei lor, cât și în ceremoniile șamanice de vindecare. Experiențe similare erau, de asemenea, cunoscute din „ritualurile de trecere”, ritualuri importante descrise pentru prima oară în cartea antropologului danez Amold van Gennep.

Ritualurile de trecere sunt practicate în culturile băştinaşe în timpul importantelor tranziții biologice și sociale, cum ar fi nașterea unui copil, circumcizia, pubertatea, căsătoria, menopauza, îmbătrânirea și moartea. În aceste ritualuri, băştinașii folosesc metode similare („tehnologii ale sacrului”) pentru a induce stări neobișnuite ca șamanii - bățutul tobelor, zdrăngănitul, dansul, incantația, izolarea socială și senzorială, postul, privarea de somn, durerea fizică și plantele psihedelice. Toți cei inițiați au experiențe profunde de moarte și renaștere psihospirituală.

Multe experiențe din înregistrările mele pot fi găsite și în literatura vechilor mistere despre moarte și renaștere care erau foarte populare și răspândite în lumea veche din Mediterana până în America Centrală. Ele erau bazate pe mitologiile care descriau moartea și renașterea zeilor, semi-zeilor și eroilor legendari - poveștile lui Inanna și Tammuz, Isis și Osiris, Dionysus, Attis, Adonis, Quetzalcoatl și Eroii Gemeni maiși. În mistere, cei inițiați erau expuși unor proceduri de alterare a minții și aveau puternice experiențe de moarte și renaștere.

Cele mai renumite dintre aceste ritualuri erau misterele eleusiniene practicate o dată la cinci ani pe o perioadă de aproape 2.000 ani în Eleusis, lângă Atena. Un studiu fascinant de Gordon Wasson (care a adus ciupercile magice mexicane în Europa), Albert Hoffmann (descoperitorul LSD) și Cari Ruck (un savant grec) a arătat că singura cheie a evenimentelor din misterele eleusiniene era poțiunea sacră *kykeon*, o împărtășanie halucinogenă făcută din corn de seacă și similară ca efecte cu LSD. Când am vizitat Eleusis cu soția, am aflat că numărul de oameni care fuseseră inițiați în Eleusis, în sala principală (telestrion) o dată la cinci ani

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

fusese de 3.000. Acest lucru trebuie să fi avut o influență extraordinară asupra culturii grecești și, prin aceasta, asupra culturii europene în general. Istoricii n-au recunoscut acest lucru.

Lista celor inițiați în misterele grecești este un fel de „Who is Who în Antichitate”. Ea îi include pe filosofii Platon, Aristotel, pe poetul Epictet, pe dramaturgii Pindar, Euripide și Eschil, pe legendarul conducător militar Alcibiade și pe omul de stat roman Cicero. Luând în considerare acestea, a devenit evident pentru mine că descoperirile noastre în domeniul cercetării stărilor neobișnuite de conștientă au fost de fapt redescoperiri ale gândirii și înțelepciunii antice. Noi n-am făcut decât să le reformulăm în termeni moderni.

RUSSELL: Da, redescoperim o înțelepciune care a fost redescoperită de mai multe ori în multe culturi. Ceea ce explorăm este natura minții umane - iar natura esențială a minții nu s-a schimbat fundamental în decursul istoriei. Ceea ce s-a schimbat sunt doar elementele de care suntem conștienți, cunoștințele, înțelegerea lumii, credințele și valorile noastre. Acestea s-au schimbat considerabil. Dar modul în care mintea ne este cuprinsă de frică, modul în care se implică în probleme, cel în care este influențată de dorințele noastre s-a schimbat foarte puțin. Dinamica esențială a minții e neschimbată de 2500 ani. De aceea sunt Upanișadele și Platon atât de valoroase și azi.

De-a lungul istoriei omenești au fost mulți care au recunoscut că există mult potențial nefolosit în conștiința umană. Mare parte au descoperit un alt mod de abordare a lumii, un mod care duce la un sentiment de pace interioară mai intens și la o relație mai puternică și mai armonioasă cu

lumea înconjurătoare, mai puțin atinsă de frică și de modele egoiste de gândire. Aceștia sunt sfinții, înțelepții și șamanii care au apărut în toate culturile. Mulți dintre ei au încercat să-i ajute pe alții să se trezească și să recunoască acest tip de conștiință eliberatoare, și au dezvoltat o varietate de tehnici și de practici care erau menite să elibereze mintea de handicapuri. Într-un fel sau altul toți încercau să-i ajute pe oameni să treacă peste handicapul de a privi și a interpreta lumea într-un mod unilateral, prea personal.

LASZLO: Oare e posibil ca răspândirea acestor idei și tehnici în lumea occidentală să aibă un puternic efect asupra modului în care ne comportăm, asupra modului în care relaționăm cu ceilalți și cu natura?

GROF: Cred cu tărie că ar putea să aibă o influență profundă asupra percepției noastre despre lume și să ne schimbe felul practic în care trăim. Diferența dintre perspectiva civilizației occidentale industrializate și cea a civilizațiilor antice, băștinașe e fundamentală. Un aspect al acestora este profunzimea și calitatea cunoștințelor noastre despre lumea materială. Știința vestului a descoperit în mod clar multe lucruri, de la lumea astrofizicii la lumea cuantică, concepte pe care culturile antice și băștinașe nu le cunoșteau. Acest lucru e normal, e ceva ce vine odată cu trecerea timpului și cu progresul.

Totuși, mai există un alt aspect al acestei diferențe care e extraordinar și surprinzător: dezacordul fundamental în ceea ce privește prezența sau absența dimensiunii spirituale a universului. Pentru știința vestică, universul este în mod esențial un sistem material care s-a autocreat și care poate fi înțeles pe deplin, cel puțin în principiu, făcând referință la

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

legile naturale. Viața, conștiința și inteligența sunt văzute mai mult sau mai puțin ca produse colaterale și întâmplătoare ale materiei. În schimb, culturile antice și aborigene cred într-un univers fără suflet, format dintr-un număr de domenii invizibile, care include dimensiunea spirituală ca aspect important al realității.

Această diferență între cele două perspective asupra vieții a fost atribuită în mod obișnuit superiorității științei occidentale asupra superstițiilor primitive. Savanții materialisti atribuie orice noțiune de spiritualitate unei lipse de cunoștințe, superstițiilor, fanteziilor dorinței, gândirii magice primitive și proiecțiilor imaginilor infantile pe cer sau în general psihopatologiei. Dar, la o privire mai atentă, ne vom da seama că motivul acestei diferențe este altul. După 40 ani de cercetări în domeniul conștiinței, cred că motivul acestei diferențe este naivitatea și inocența civilizației vestice industrializate cu privire la stările neobișnuite ale conștiinței. Toate culturile antice și băștinașe aveau o deosebită stimă pentru stările neobișnuite ale conștiinței. Mare parte din timp și-o petreceau dezvoltând moduri sigure și eficiente de a induce aceste stări și le foloseau într-o multitudine de scopuri, ca principal vehicul al vieții lor rituale și spirituale, pentru a diagnostica și a vindeca boli, pentru a cultiva intuiția și percepția extrasenzorială și pentru inspirația artistică.

RUSSELL: Am spus mai înainte că mare parte a acestei creșteri a interesului pentru conștiință se găsește în anii '60. Este interesant că multe dintre schimbări au fost declanșate de stările neobișnuite ale conștiinței. A fost pentru prima dată în istorie când au fost folosite pe scară largă substanțe psihedelice, ceea ce a făcut ca un număr mare de oameni să

treacă prin stările despre care vorbim. Impactul a fost profund. Mulți dintre acești oameni au ieșit din aceste experiențe profund schimbați, schimbare ce s-a dovedit a fi de durată.

Mi-aduc aminte că Timothy Leary a fost întrebat la începutul anilor '80 unde dispăruseră toți copiii generației flower power. Răspunsul lui a fost că plecaseră să rodească. Ceea ce s-a și întâmplat. Azi, acei oameni au între patruzeci și cinci și cincizeci de ani. Unii au dispărut, dar foarte mulți au fost asimilați de societate, s-au căsătorit, au făcut copii și și-au făcut o carieră. Destul de mulți au azi poziții înalte în societate. Știu că unii au devenit președinți de mari corporații, alții sunt vedete în lumea divertismentului iar alții sunt în funcții înalte în educație, guvern și sănătate. Foarte mulți mai păstrează viziunile pe care le-au dobândit în anii '70. Iar alții își folosesc discret influența dată de poziția socială pentru a răspândi această viziune în lume.

Creșterea interesului științific pentru studiul conștiinței e una din direcțiile de dezvoltare care a devenit deosebit de interesantă în ultimii ani. În trecut, știința considera conștiința ca un element exterior. Și nu se poate spune că nu aveau dreptate. Spre deosebire de celelalte lucruri, conștiința e imposibil de măsurat, imposibil de fixat și dificil de definit. Lumea lucrurilor pare să funcționeze perfect fără a include conștiința, deci analiza acestui subiect mai putea aștepta. Astăzi, însă, lucrurile s-au schimbat și acest lucru se datorează parțial rezultatului creșterii nivelului cunoștințelor despre modul de funcționare a creierului, ceea ce aduce în prim-plan problema conștiinței. Savanții și filosofii încep să se întrebe: Ce este conștiința? Ce legătură e între conștiință și activitatea cerebrală? Cum a evoluat? De unde vine? În

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

ultimii ani, au avut loc un număr de conferințe științifice pe marginea acestui subiect și a apărut un jurnal științific numit Jurnalul Studiului Conștiinței.

Deschiderea spre explorarea conștiinței este parțial consecința dezvoltării științifice, dar, personal, cred că ea se datorează foarte mult și faptului că un mare număr de oameni au trăit stări de conștiință neobișnuite. Acest lucru produce un efect de trezire, un fel de revoluție în ceea ce privește atitudinea față de conștiință. Așa cum ai spus și tu, Stan, nu se poate să trăiești o astfel de experiență și să nu-ți dai seama că lipsește ceva foarte important din modelul nostru de gândire și realitate.

Cred că în acest moment suntem în mijlocul unei revoluții profunde și foarte răspândite în ceea ce privește viziunea asupra realității. Modelele materiale încep să piardă teren, făcând loc treptat unui nou tip de înțelegere. Iar direcția în care ne îndreptăm sugerează că noul model va include mintea și conștiința ca aspecte fundamentale ale realității.

LASZLO: Această schimbare vine în ciuda faptului că majoritatea oamenilor de știință nu sunt conștienți de ea sau chiar nu o doresc. Uneori trebuie să te schimbi împotriva propriei voințe, fără să realizezi de unde vine schimbarea. În cazul meu, am avut o experiență acum șase, șapte ani care mi se pare foarte relevantă. Am descoperit o idee care, credeam eu, era doar o noțiune efemeră, poate interesantă de analizat, dar atât. Am scris un eseu pe acea temă, un eseu care a fost publicat doar în italiană, *Ipoteza câmpurilor psihice*. Apoi am uitat complet subiectul, numai că alții au avut grijă să-mi aducă aminte. Mulți ani după ce l-am publicat, am primit o

mulțime de telefoane, analiști au făcut numeroase referiri la acel eseu, care a făcut și subiectul unei serii de cercetări. Atunci m-am gândit că poate prezenta mai mult decât o simplă idee. Apoi am realizat că, nu numai că nu încetasem să mă gândesc la ea, dar că mă captivase pe neașteptate. Azi, am început să o dezvolt și îmi dau seama că, cu cât pătrund mai adânc în substanța ei, cu atât descopăr că există cu adevărat ceva în cosmosul care corespunde unui câmp psihic, unui câmp informațional subtil care face legătura între componentele acestuia.

Asemenea intuiții nu aparțin conștientului. Nu știu exact de ce a început să mă preocupe conceptul; nu era nimic în mintea mea care să mă pregătească pentru asta.

Astfel de lucruri încep să se întâmple din ce în ce mai des azi. E ca și cum ai fi împins să începi să explorezi. E posibil ca acest lucru să fie și un semn al timpurilor pe care le trăim, o consecință a faptului că trăim într-o epocă instabilă și în plină transformare. Întrebarea este dacă aceste schimbări se petrec destul de rapid și dacă vor avea efectul scontat. Fără îndoială, ele nu sunt complet predictibile. Dar putem oare să sperăm la un efect pozitiv?

O revoluție a conștiinței?

RUSSELL: Să vă povestesc ceva ce mi s-a întâmplat acum patru ani și care a avut un impact major asupra activității mele. Făceam un tur de conferințe pentru promovarea noii mele cărți *Gaura albă în timp*. Schema de bază a discursurilor mele era foarte mult legată de subiectul discuției noastre. Sugeram că, de fapt, criza globală cu care

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

ne confruntăm este o criză a conștiinței și că dacă vrem să salvăm lumea trebuie să facem mai mult decât să salvăm pădurile tropicale, să reducem poluarea, să reducem emisiile de carbon și să oprim distrugerea stratului de ozon.

Trebuie să ne eliberăm de modul egoist de a gândi care dă naștere tuturor acestor probleme. Altfel, nu vom face decât să tratăm simptomele și să cârpinim pe ici pe colo, în loc să descoperim cauzele adevărate ale maladiei.

În acel moment, m-am auzit vorbind și am simțit că era o nepotrivire între ceea ce spuneam și ceea ce gândeam. Nu spuneam ce credeam cu adevărat. Așa gândisem în trecut, dar părerile mi se schimbaseră pe parcurs. Vorbeam din trecut și asta mă deranja.

Și într-o zi s-a întâmplat. Eram în Dallas și făceam o emisiune de radio de întrebări și răspunsuri și am fost mirat că majoritatea celor ce sunau ori negau existența unei crize, ori negau că ar fi afectați, ori își declinau orice responsabilitate. Toți credeau cu înverșunare că efectul de seră și subțierea stratului de ozon erau o conspirație a stângii. În caz că asemenea probleme de mediu existau, ele nu puteau fi în Statele Unite ale Americii iar ei nu concepeau să-și schimbe stilul de viață. Nici măcar nu voiau să asculte părerea cuiva care pune sub semnul întrebării modul de viață american.

Asta m-a făcut să realizez că singurii oameni cărora le comunicam ceva erau doar cei ce gândeau deja la fel ca mine. Predicam celor care fuseseră deja convertiți. Deși ceea ce făceam era valoros - pentru că toți avem nevoie de idei care să ne inspire și de cineva care să ne readucă aminte lucrurile cele mai profunde pe care le gândim - efectul asupra celor mulți care nu vedeau niciun motiv pentru care să-și

schimbe conștiința avea să fie ne semnificativ.

La început m-am simțit deprimat și neputincios. Dar asta m-a făcut să mă gândesc la lucrurile pe care nu le lua- sem în considerație. Presupunând că reușim să îi determinăm să fie interesați și motivați, cât de repede se vor vedea schimbările de conștiință? M-am gândit la mine. Sunt o persoană care practică meditația și analizează conștiința în diverse moduri de treizeci de ani. Fără îndoială, am avut și beneficii de pe urma studiilor, m-am schimbat mult, dar sunt încă departe de a înțelege lucrurile pe deplin. Încă mai sunt tributari vechiului stil de gândire, încă mai sunt egoist uneori și nu sunt nici pe departe un cetățean model. După toți acești ani, încă mai am de învățat, și eu sunt unul dintre cei care au lucrat la propria dezvoltare în mod conștient. Dacă procesul e atât de lent, ce speranță mai au cei care nu sunt conștienți de faptul că trebuie să-și schimbe orientarea? Mai există speranță ca omenirea să se trezească la timp?

Apoi, mi-am zis: Să presupunem că, printr-o minune, ne vom trezi toți, oare va rezolva asta toate problemele? Să presupunem că ar veni niște extraterestri și ne-ar schimba conștiința în mod miraculos, sau ar apărea la televizor un nou Buddha care ne-ar face să înțelegem schimbarea într-o secundă. Criza nu va dispărea nici chiar atunci când ne vom trezi și vom gândi toți corect. Ne va lua mult timp să oprim problemele pe care deja le-am declanșat - defrișarea pădurilor, explozia demografică, efectul de seră.

După cum vă imaginați, asta m-a făcut să fiu și mai disperat. Dar, apoi, mi-am adus aminte de studiul pe care îl făcusem pentru compania Shell, despre viitor. Shell are o echipă de futurologi care analizează viitorul pe o perioadă de treizeci de ani. Scopul nu este prezicerea viitorului, pentru că

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

știu că așa ceva e imposibil, ci analiza unor scenarii probabile care să fie luate în considerare în luarea deciziilor importante. De exemplu, dacă vrei să deschizi o rafinărie în Venezuela, trebuie să iei hotărâri pe termen lung care depind de o serie de scenarii economice, politice, sociale și de mediu. Vrei să te asiguri din toate punctele de vedere.

Mi-am dat seama că eu mă axasem doar pe un scenariu: „putem schimba lumea dacă ne schimbăm conștiința”. O să-l numesc scenariul A. Eliminaseam total scenariul B - cel care spune că e deja prea târziu, că se apropie funia de par și că nu mai e nimic de făcut. Nu e un scenariu prea plăcut și poate de aceea nu-l luasem în seamă. Dar, chiar dacă neplăcut, era un scenariu posibil și, prin urmare, demn de atenție.

Deci, am hotărât să încep să-l analizez. Cum ar fi lumea din punct de vedere al scenariului B? Aici sunt o mulțime de subscenarii posibile, dar elementul lor comun e că toate presupun suferință și greutate. S-ar putea ca suferința să fie psihologică; multe dintre lucrurile obișnuite s-ar putea ca să nu mai fie posibile, multe elemente care ne asigurau confortul să nu ne mai fie la îndemână, viața să devină un chin. La fel de bine, s-ar putea ca suferința să fie și fizică. Cine știe ce s-ar putea întâmpla în cazul în care se vor reduce resursele de hrană, așa cum ai sugerat tu, Ervin!

Atunci, m-am întrebat: Ce o să poată să ne ajute într-o asemenea situație? De ce avem nevoie? E clar că lucrurile necesare sunt grija, compasiunea și comunitatea. Îmi aduc aminte de o prietenă din Zagreb, care a trăit războiul, cu tot haosul social și distrugerile provocate de bombardamente. Am întrebat-o cum a reușit să supraviețuiască și mi-a răspuns că singurul lucru care făcea războiul mai ușor de îndurat era faptul că își vedea prietenii, că puteau să bea un ceai

împreună și să fie alături de ei.

Cum se cultivă dragostea și compasiunea? Asta m-a dus direct spre esența budismului. Cum scăpăm de obișnuințe, dorințe, spaime și tot „balastul” care ne ține jos, în lumea noastră dominată de bunăstarea personală? Și, deodată, am văzut soluția - ceea ce a fost de-a dreptul fascinant. Am realizat că drumul era tot cel pe care îl descriesem în scenariul A. Dacă voiam să schimbăm planeta și pe noi înșine printr-o schimbare a conștiinței, atunci trebuia să ne eliberăm de egoism, de atașamentul față de lucruri. Scenariul B se îndrepta în aceeași direcție. Pentru a supraviețui acestor vremuri grele, trebuie să ne eliberăm de egocentrism și să devenim mai iubitori și mai atenți la suferințele altora. În oricare dintre cazuri soluția e același - trezirea interioară.

Descoperirea m-a eliberat. Nu contează ce scenariu alegem, din moment ce trebuie să facem același lucru în ambele. Din punctul meu de vedere, conștiința e importantă atât în salvarea lumii, cât și în puterea de a supraviețui într-o lume în destrămare. În ambele cazuri, trebuie să-ți descoperi lumea interioară. Prin urmare, am continuat drumul deja început, dar fără să mai fiu legat de un anumit rezultat și asta a fost o mare schimbare pentru mine.

LASZLO: În cel mai rău caz, avem nevoie cu siguranță de o schimbare majoră de conștiință, de multă compasiune, fie și pentru a supraviețui. Crezi că o asemenea „revoluție a conștiinței” va veni de la sine?

RUSSELL: E nevoie de multă muncă pentru a ajunge la adevărata compasiune. Uneori, suferința poate trezi compasiunea, dar nu e obligatoriu. Depinde de cât de deschis și de pregătit ești. Dar și în acest caz trebuie multă muncă

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

pentru a-ți elibera mintea de teamă, de credințele care aparțin trecutului, de controlul pe care-l exercită propriul ego. E nevoie de o mai mare stabilitate interioară și de o eliberare de lumea materială. Cu cât mai repede ne dezvoltăm flexibilitatea și compasiunea, cu atât vom fi mai pregătiți atunci când va fi nevoie.

Pentru mine, momentul adevărului a fost atunci când am descoperit că trebuie să muncesc la fel de mult cu mine și că trebuie s-o fac mereu. Schimbarea conștiinței e valoroasă în sine. Poate va duce la o lume în care să putem evita unele catastrofe, poate nu. În ambele cazuri, însă, e absolut necesară.

GRÖF: Cei ce au trăit în antichitate și în culturile tradiționale trăiau stări neobișnuite ale conștiinței și schimbări în mod regulat, în ritualurile sociale. Trăiau identificarea și legăturile profunde cu ceilalți, cu animalele, cu natura și cu întregul cosmos. Aveau întâlniri cu ființe arhetipale și vizitau țărâmurile mitologice. E de la sine înțeles că și-au integrat aceste experiențe și observații în percepțiile asupra lumii. Percepția culturilor tradiționale este o sinteză a lucrurilor trăite în fiecare zi filtrate prin simțuri, la care se adaugă experiența viziunilor.

În mare, același lucru se întâmplă cu oamenii care au ocazia să treacă prin stări neobișnuite de conștiință în propriile lor culturi. Încă n-am întâlnit pe nimeni din cultura noastră, indiferent de mediul social, de gradul de inteligență și de pregătire, care să fi avut puternice experiențe transpersonale și care să continue să creadă în materialismul științei occidentale. Sunt președintele fondator al Asociației Transpersonale Internaționale (ATI). Conferințele noastre au

fost ținute de persoane celebre, mulți dintre ei academicieni cu activitate prodigioasă. Atât studierea propriilor experiențe neobișnuite, cât și a experiențelor altora a relevat absența modelului newtonian- cartezian. Mai devreme sau mai târziu, toți au trecut la o viziune mai largă asupra cosmosului care integrează știința modernă, tradițiile mistice, filosofii estice, chiar culturile băștinașe. Toți au adoptat o viziune despre lume care descrie un univers dotat cu suflet, pătruns de o Conștiință absolută și o Inteligență cosmică superioară. Cred că același lucru s-ar întâmpla și în cultura noastră, dacă stările neobișnuite ar fi mai accesibile tuturor.

PRIMA ZI: DUPĂ-AMIAZA

Dimensiunile unei transformări

Schimbarea conștiinței în societate, schimbarea paradigmei în știință

LASZLO: După cele discutate dimineață, este clar că suntem de acord că avem nevoie de o schimbare de conștiință și că există semne că aceasta *este* deja într-un proces de transformare profundă. Dacă luăm în considerare anumite aspecte ale acestei schimbări, ar trebui să ne întrebăm care este diferența majoră între conștiința necesară și conștiința dominantă azi.

GROF: în criza recentă, eu văd două elemente diferite ale conștiinței care au nevoie de o schimbare radicală. Primul a fost și este parte a naturii umane încă de la începuturi, iar al doilea este un produs al erei moderne.

Istoria umanității a fost permanent dominată de o violență dezlănțuită, acea „agresiune malignă” a lui Grich Fromm, de lăcomie și de dorința de înavuțire - dorința de a avea mereu mai mult. De-a lungul anilor, am văzut războaie, revoluții sângeroase, invazii, cuceriri și dominație, toate provocate de intoleranța rasială, culturală, politică și religioasă.

Epoca modernă aduce cu sine materialismul și profundul său impact ideologic. Concepția științifică despre lume justifică dintr-un anumit punct de vedere și susține o strategie de viață bazată pe individualism și competiție și mai puțin pe

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

sinergie și cooperare. În contextul darwinismului și a gândirii freudiene, este perfect normal, legitim și de înțeles să-ți urmezi scopurile egoiste în detrimentul celorlalți. Acest lucru reflectă adevărata noastră natură, bazată pe instincte primitive, și este în concordanță cu principiul darwinist al „supraviețuirii celui mai adaptat”.

Există însă și implicații ecologice semnificative ale vechii paradigme de care vorbea Pete, atitudine formulată pentru prima oară de Francis Bacon care duce la o exploatare nechibzuită a naturii, la jefuirea resurselor a căror înlocuire este imposibilă și la poluarea globală. Prin urmare, avem nevoie atât de noi strategii care să permită transformarea tendințelor umane către distrugere, cum ar fi agresiunea malignă și nepotolita lăcomie, cât și de o reevaluare profundă a sistemului de valori și a viziunii noastre despre lume. În cultura noastră, în care respectul pentru știință a devenit cumva supradimensionat și nerealist, nu trebuie să subestimăm importanța schimbării paradigmei.

LASZLO: Stan, vorbești despre respectul profund pentru știință din zilele noastre, dar ai menționat și dominanța filosofiei catesiene, baconiene și newtoniene. Mie mi se pare că respectul pe care îl avem pentru știință e de fapt respectul pentru o știință complet demodată.

GROF: Da, asta e problema.

LASZLO: Una dintre dificultățile dezvoltării unei noi conștiințe și a răspândirii ei este ruptura pe care o implică între viziunea nouă despre lume sugerată de noile științe și viziunea care domină pentru că este propusă de știința și tehnica aplicată. Deci e nevoie de o adaptare a conceptului nostru la mesajul științei. Pentru că societatea este în general

cu ani în urma științei.

GROF: Exact asta voiam să spun. Știința are un prestigiu enorm, iar ceea ce majoritatea oamenilor înțeleg prin știință este paradigma newtoniano-cartesiană dominată de materialismul monistic. Acest mod de gândire are consecințe importante atât asupra fiecărui individ în parte, cât și asupra colectivității. De aceea, avem nevoie de o combinație între o transformare interioară profundă și o revizuire radicală a viziunii noastre demodate despre lume. De aceea consider, Ervin, ceea ce faci extrem de important pentru viitorul nostru. Pe lângă faptul că e o sinteză strălucită a tuturor teoriilor existente, cum ar fi cadrul conceptual al lui David Bohm, Rupert Sheldrake și Ilya Prigogine, lucrările tale fac legătura între știință și spiritualitate. Într-o cultură în care știința se bucură de respect și autoritate, dacă mesajul ei este esențialmente lumesc, el va inhiba interesul oamenilor pentru căutarea spirituală.

LASZLO: Presupunem că știința este deschisă către schimbare oricând se ivește ocazia. Cu toate acestea, mulți oameni de știință sunt foarte conservatori - de fapt, la fel de conservatori ca savanții din lumea academică. Prin urmare, e o mare provocare să le ceri să-și asume răspunderea comunicării cunoștințelor care contează și care deschid noi perspective în același timp. În tradiția conservatoare a științelor exacte nu există ceva mai plin de sens ca matematica și citirea instrumentelor de măsură. Sensul adevărat nu contează atâta vreme cât ecuațiile sunt corecte și se verifică în măsurători și observații. O asemenea atitudine a devenit periculos de demodată. Din fericire, acest conservatorism nu atinge și partea progresistă a științei unde

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

se petrec toate schimbările epocale. Acolo, se poate constata o deschidere către noi idei, noi concepții de viață, chiar către o nouă spiritualitate.

GRÖF: Cred că este fascinant să compari situația de azi din psihologie și psihiatrie cu evenimentele petrecute în fizică în prima jumătate a secolului al XX-lea. Ce puțin le-a luat fizicienilor să facă tranziția conceptuală de la fizica newtoniană la teoria relativității descoperită de Einstein și de acolo la teoria cuantică! Prin comparație, avem acum o cantitate impresionantă de date care ne arată că modul în care înțelegem conștiința și mintea omenească este inadecvat și imposibil de argumentat. Aceste dovezi vin din religia și antropologia comparată, din psihoterapia experiențială, din parapsihologie, tanatologie și alte domenii. Cu toate acestea, acest material a fost complet ignorat de știința generală.

Un exemplu foarte clar poate fi oferit de tanatologie. Am repetat observațiile care sugerau că muribunzii au adesea capacitatea de a percepe mediul fără medierea simțurilor - sunt martori la procedurile de resuscitare de undeva de sus, din tavan, pot vedea lucruri care se petrec în alte camere ale aceleiași clădiri, sau chiar pot călători în locuri îndepărtate. Acestea sunt așa-numitele „experiențe extracorporale reale”. Publicul larg află aceste elemente din cărți, mese rotunde televizate sau filme. Într-un studiu recent, Ken Ring a arătat că aceste experiențe sunt prezente și în cazul celor orbi din naștere. Această ultimă observație ar putea fi de ajuns pentru a dovedi că termenul de conștiință e un produs al proceselor neurofiziologice din creier și duce la o revizuire radicală a paradigmei prezente. Există alte numeroase observații similare în psihologia transpersonală și în studiul modern al

conștiinței.

RUSSELL: Pe măsură ce astfel de observații sunt luate în serios, o să fim martorii unei schimbări majore a paradigmei în știință. Ar putea fi chiar cea mai importantă schimbare care s-a petrecut vreodată în gândirea occidentală, și s-ar putea ca procesul să fie în stadiu incipient. Thomas Kuhn, care a introdus ideea paradigmelor acum vreo 30 de ani, a subliniat că există mai multe etape ale acestei schimbări. Prima este descoperirea datelor care nu se potrivesc modelului realității. Cum nimeni nu pune sub semnul întrebării modelul prezent, anormalitățile sunt de obicei trecute cu vederea sau chiar negate. Apoi, pe măsură ce apar semnele acestora și nu mai pot fi ignorate, modelul existent este modificat pentru a se potrivi datelor. În cazul clasic al revoluției lui Copernic, anomaliile erau reprezentate de faptul că planetele nu se mișcau pe orbite circulare, așa cum ar fi trebuit, în cazul în care s-ar fi învârtit în jurul Pământului. Astronomii din Evul mediu au încercat să corecteze aceste curiozități adăugând epiciluri orbitelor - curbe descrise de cercurile care se rotesc în jurul altor cercuri. Când nici acestea n-au mai fost de ajuns pentru a explica observațiile, au adăugat epiciluri la epiciluri - rezultatul fiind un model foarte incomod de folosit. Dar nu s-a pus problema schimbării perspectivei de bază asupra lumii.

Ne aflăm în același stadiu în ceea ce privește conștiința. În ceea ce privește știința occidentală, conștiința este o mare anormalitate. Nimic din modelul științific al realității nu spune că ființa umană ar trebui să fie conștientă și nu există niciun motiv care s-o îndreptățească să existe. Cu toate acestea, conștiința e unul dintre lucrurile de care suntem

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

absolut siguri. Iată ce voia să spună Descartes cu al său *cogito ergo sum*; pot să mă îndoiesc de percepții, de gânduri, de sentimente, dar nu pot să mă îndoiesc de faptul că observ, gândesc și simt, că sunt o ființă conștientă. Deci oamenii de știință sunt azi în situația ciudată de a fi confrunțați permanent cu existența propriei conștiințe, fiind incapabili de o explica însă.

În trecut, știința ignora conștiința. Nu părea să fie nevoie de ea; se studia lumea fizică, nu mintea. Știința de azi își dă seama că nu o mai poate ignora, aflându-se în etapa a doua a schimbării paradigmei, aceea în care se încearcă un fel de extindere pentru a cuprinde și anomalia. Unii oameni de știință se îndreaptă către fizica cuantică, unii spre teoria informației, alții spre neuropsihologie. Cu toate acestea, niciunul nu merge destul de departe, pentru că vor să explice conștiința pornind de la paradigma spațiu-timp-materie. Faptul că nu progresează îmi arată că nu sunt probabil pe drumul bun. E necesar un model de realitate complet nou, unul care să includă conștiința ca un aspect fundamental al realității, la fel de important ca spațiul, timpul și materia - poate chiar mai important.

Aceasta este a treia etapă a procesului lui Kuhn, crearea unui model radical care să explice anomaliile. N-am ajuns încă acolo. Ne dăm seama că vechea paradigmă nu funcționează. Vedem o mulțime de defecte. Dar puțini sunt cei ce privesc dincolo de modelul limitat spațiu-timp-materie. Și totuși, numai așa se va putea naște noul model. Pe moment, însă, știința este blocată în vechiul model.

LASZLO: Ne încleștăm de vechea paradigmă, tratând-o mai degrabă ca pe o realitate, nu ca pe un model. Noi - adică

majoritatea oamenilor de știință și cei ce consideră știința ca pe o sursă de adevăr - credem că acest lucru e singurul adevăr.

RUSSELL: Da. Așa e întotdeauna cu paradigmele. Oamenii consideră că modelul e adevărul, iar întreaga lor realitate este percepută din această perspectivă.

GROF: Gregory Bateson a scris despre confuzia dintre hartă și teritoriu. E ca și cum ai merge la restaurant și ai mânca meniul în loc de mâncare.

LASZLO: Din fericire, există schimbări subtile chiar și în lumea augustă a științei care au consecințe neprevăzute. Chiar și o hartă care a fost luată drept realitate timp de 300 de ani poate fi corectată. Așa s-a întâmplat în primul deceniu al acestui secol (secolul al XX-lea), când relativitatea lui Einstein a fost acceptată în locul mecanicii clasice a lui Newton. De ce? La urma urmei, fizicienii au putut întotdeauna explica aceleași fenomene în lumina unor teorii diferite. Orice lucru are întotdeauna mai mult de o singură explicație.

GROF: De ce a fost acceptată explicația lui Einstein cu privire la rezultatele măsurărilor punctului în care Mercur e cel mai aproape de soare în timpul eclipsei? Nu era o prezicere corectă; era doar mai aproape de măsurătorile derivate din modelul newtonian.

LASZLO: De fapt, aceleași preziceri se puteau face și pe baza fizicii lui Newton, dacă ne gândim la teoria balistică a luminii. Să presupunem că lumina - șuvoiul de fotoni - are

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

masă, în așa fel încât fotonii să fie atrași gravitațional de masa Soarelui și a altor corpuri cerești. Am obține astfel o curbă, la fel ca și în cazul în care ai presupune că spațiul - sau spațiul-timp - e curb.

GROF: Atunci, de ce a fost acceptată teoria lui Einstein și nu cea a lui Newton?

LASZLO: Se pare că acest lucru s-a datorat unui element care poate fi considerat un factor estetic în știință: simplitatea și eleganța. Ceea ce contează e simplitatea și eleganța matematicii primare. În teoria relativității propusă prima dată de Einstein ecuațiile mișcării rămân invariabile când mișcarea se accelerează. Celebrele „invariații relative” dau ecuații constante și elegante. Când au dat peste efectele ciudate care au apărut la începutul secolului (XX) - de exemplu radiația corpurilor negre - fizicienii nu au trebuit să adauge presupuneri *ad hoc* și instrumente de salvare a teoriei pentru a-i menține validitatea.

Cu secole înainte, Copernic realizase un lucru similar cu teoria heliocentrică. El a eliminat epiciclurile adăugate epiciclurilor de care au avut nevoie astronomii pentru a păstra validitatea vechii astronomii geocentrice. Copernic era convins că naturii îi place simplitatea. Cu siguranță, și oamenilor de știință le place s-o folosească în teoriile lor, care sunt și așa mult prea sofisticate. Acest lucru este un element important în favoarea acceptării teoriilor în știința modernă.

RUSSELL: M-a fascinat întotdeauna aspectul simplu al cosmosului. Mi-am început cariera ca matematician, atras de simplitatea și frumusețea obiectului. Ceea ce mi s-a părut cel

mai fascinant - un fel de epifanie personală - a fost descoperirea că există o ecuație elementară la baza mecanicii întregii lumi fizice. Totul se reduce la o singură formă sau alta a ecuației lui Euler, sau ceea ce e numit în termeni profani ecuația undelor. Este o formulă foarte simplă, dar foarte puternică. Se aplică mișcării pendulului, dinamicii atomului, propagării luminii, mișcării planetelor. E atât de simplă și frumoasă. Dacă m-ați fi întrebat atunci dacă există Dumnezeu, aș fi spus că el e matematica.

Dar ce e și mai remarcabil este că matematica, care e creația minții omenești, are legături cu realitatea fizică.

GRÖF: Te-ai aștepta ca abilitatea matematicii de a modela fenomenele din lumea materială să fie văzută ca un argument principal împotriva despărțirii carteziene între *rea cogilans* și *res extensa*, mintea și materia. Cum poate un sistem care e un produs al psihicului să prevadă corect fenomenele dintr-un domeniu complet diferit?

LASZLO: Oamenii de știință tind să ia în considerație un singur set de fenomene și încearcă să-l explice prin cea mai simplă și mai frumoasă matematică. Dar simplitatea și frumusețea acesteia se schimbă în funcție de fenomenul analizat. Dacă e vorba de lumea fizică și biologică, se va aplica un set de concepte. Dacă e vorba de lumea psihicului uman și se iau în considerare forme mai ezoterice ale acestuia - de exemplu, experiențele transpersonale și de moarte aparentă la care ne refeream mai devreme - atunci sistemul de analiză se schimbă. E nevoie de concepte mai generale. Poate că în viitor vom avea o matematică simplă și frumoasă care să cuprindă o parte mai mare din realitate - o parte care să includă și conștiința umană alături de lumea

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

reală și universul fizic.

RUSSELL: Da, cred că asta e direcția în care ne îndreptăm - noua paradigmă ar putea să se nască destul de curând. Nu e nevoie decât de cineva care să vină și să pună cap la cap toate lucrurile într-un mod diferit, nou, pentru a produce un model teoretic în stare să explice lumea minții și lumea materiei. Mi se pare foarte incitant și acest lucru a devenit centrul cercetărilor mele din ultima vreme. Acum, văd conștiința ca venind din spațiu, timp și materie, ca un rezultat al activității fizice în sistemul nervos. Dar direcția adevărată e opusă. Cred că în curând va trebui să acceptăm conștiința ca un element fundamental al cosmosului, nu ca pe un lucru ce se naște din materie.

Într-un fel care nu e deloc nou. Mulți dintre înțelepți au vorbit despre asta. Filosofia indiană, de exemplu, stipulează fundamentalitatea conștiinței. Știința nu acceptă asemenea idei, dar, în cele din urmă, s-ar putea să trebuiască să accepte adevărul ascuns în ele.

LASZLO: Ne îndreptăm către o nouă cultură din care ar putea face parte atât știința cât și înțelepciunea vechilor culturi. În forma ei cea mai reușită, acesta ar trebui să fie nu doar o repetiție a trecutului, ci o nouă sinteză.

GROF: Da, nu ne îndreptăm către o simplă reînnoire a vechilor idei, ci către o progresie pe o spirală în care apar anumite elemente vechi la un nivel superior ca parte a unei sinteze creative a vechii înțelepciuni și a științei moderne.

RUSSELL: Îmi place ideea spiralei; conține ideea reînnoirii la ceea ce am fost, dar cu noi elemente. Nu cred

că o să vedem o simplă întoarcere la vechile tradiții. Acestea au fost potrivite pentru timpul lor, dar noi trăim într-o lume diferită, într-un climat social diferit, și cu o înțelegere diferită a cosmosului. Avem nevoie de o înțelepciune contemporană, potrivită timpurilor noastre. Mesajul este același. E ceea ce numea Aldous Huxley numea Filosofia Perenă, aceeași înțelepciune de bază care revine în multe culturi în momente diferite. Formularea este însă diferită. Azi avem nevoie de o formulare simplă, pe înțelesul oamenilor de rând și legată de viața de zi cu zi.

Cred că asta e de fapt revoluția conștiinței. Redescoperim înțelepciunea eternă în termeni contemporani și o facem să funcționeze într-o lume în care domină știința și rațiunea.

Rolul spiritualității

GROF: Dați-mi voie să mă întorc la provocarea despre care am vorbit, sinteza dintre perspectiva mistică și cea științifică. În cercurile academice există părerea generală că știința și monismul ei materialistic au dovedit că tot ce se spiritual și religios a fost descalificat o dată pentru totdeauna, de la credințele populare primitive până la marile tradiții mistice. Cred că acest lucru reflectă, pe lângă o neînțelegere fundamentală a naturii și funcției științei, confuzia între spiritualitate și religie. Mi se pare că problema e serioasă și cred că reconcilierea între știință și spiritualitate e imposibilă fără clarificarea acesteia.

LASZLO: Atunci cum ai defini spiritualitatea - în ce fel e ea diferită de religie?

GROF: Spiritualitatea reflectă relația dintre individ și cosmos.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

Prin comparație, religia este o activitate organizată pentru care e nevoie de un spațiu și de un sistem de mediatori numiți și aranjați conform unei anumite ierarhii. În mod ideal, religia trebuie să asigure membrilor ei ajutor și mijloace pentru experiențele spirituale. Totuși, de foarte multe ori, nu reușește. De fapt, experiențele spirituale personale sunt simțite ca amenințări de religiile organizate, pentru că în acest fel membrii devin independenți de credința religiei respective. Misticii nu au nevoie de mediere, ei sunt conectați direct la divinitate, pentru că spiritualitatea lor este bazată pe experiențe directe văzute dintr-o perspectivă total diferită asupra realității sau asupra altor dimensiuni ale acesteia care sunt de obicei ascunse.

Aceste experiențe au loc în stări neobișnuite ale conștiinței de care se ocupă psihologia transpersonală. Aceste fenomene trebuie investigate, iar rezultatele trebuie incluse în perspectiva generală științifică asupra lumii în viitor.

La baza tuturor marilor religii stau stări vizionare, experiențe transpersonale ale fondatorilor lor - experiența lui Buddha sub copacul Bodhi, călătoria miraculoasă a lui Mahomed, viziunea lui Moise despre Iehova în tufișul care luase foc. Biblia e plină de astfel de experiențe - viziunea lui Ezekiel despre carul în flăcări, ispitirea lui Iisus de către diavol, viziunea lui Sâul despre Iisus pe drumul către Damasc sau revelația apocaliptică a Sfântului Ioan în peștera lui de pe insula Patmos.

Totuși, când religiile se organizează, credincioșii aud despre aceste experiențe în timpul predicilor și citesc despre ele în cărțile sfinte. Accesul direct la divinitate nu mai e permis, iar adesea e chiar inacceptabil. Dacă o persoană ar avea o experiență personală în una dintre bisericile de azi,

preotul ar trimite-o probabil la psihiatru. Odată ce o religie se organizează, experiențele transpersonale directe au loc doar în anumite ordine monahale mistice unde există practici spirituale - meditația, postul, rugăciunile, etc.

Există o diferență fundamentală între religie și misticism. Există religii fără spiritualitate și există spiritualitate fără religie. Religia organizată trebuie să convingă oamenii că trebuie să vină într-un loc special în mod regulat pentru a fi parte din sistem și a avea adevărata relație cu divinitatea. Pentru mistici, natura și propriul lor corp înlocuiesc templele. Relația lor cu divinitatea e directă și nu are nevoie de mediatori, mai ales de aceia care n-au avut aceleași experiențe și nu sunt decât persoane numite de autoritate. Misticii pot beneficia de o comunitate formată din membrii care au aceleași preocupări și de profesori care sunt mai avansați.

Sistemele spirituale autentice au la bază secole de explorare sistematică a psihicului prin tehnici bine definite de modificare a minții. Ele sunt rezultate ale unui proces care se aseamănă cu metodele științifice în foarte multe privințe.

LASZLO: Filosoful Alfred North Whitehead a spus un lucru minunat: știința și cultura progresează prin apariția unei minți strălucitoare care aduce cu sine o perspectivă nouă, mai integrată și mai completă asupra unui anumit domeniu. Ideile sale sunt adecvate, în general, dar inconsecvente în ceea ce privește detaliile. Apoi vin discipolii, care o fac mai consecventă, dar care pierd din vedere pe parcurs scopul inițial. Rezultatul este o dogmă sterilă care se va prăbuși la rândul ei, până la apariția unei alte abordări creative, și atunci întreg procesul reîncepe. La fel se întâmplă și cu religia.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

RUSSELL: Este inevitabil. Așa cum am spus, religiile au început întotdeauna de la indivizi, sau de la grupuri de indivizi, care au avut o profundă experiență personală eliberatoare care i-a trezit cumva și i-a făcut să vadă adevărul, adevăr pe care s-au străduit să-l împartă apoi celorlalți. Așa s-au născut învățăturile.

Din nefericire, învățătura nu este niciodată primită în aceeași stare de conștiință pe care a avut-o individul care a transmis-o. Profesorul vorbește din punctul de vedere al iluminării sale, în timp ce discipolul încearcă să înțeleagă din perspectiva unei conștiințe care a suferit o schimbare redusă, prin urmare întotdeauna se pierde ceva. Atâta vreme cât profesorul e alături, poate să încerce să corecteze erorile și să se asigure că discipolul primește învățăturile corecte. Dar dacă profesorul nu mai există, învățăturile sunt trecute de la un individ la altul. De fiecare dată ceva se pierde ori e înțeles greșit, sau se adaugă ceva ce nu exista în ideea originală. E ca telefonul fără fir. De fiecare dată mesajul e denaturat, iar atunci când ajunge înapoi la punctul de plecare, mesajul poate fi complet diferit de cel original.

Același lucru se întâmplă și cu tehnicile spirituale, dar la o scară mai mare. Mesajul nu e trecut doar de la o persoană la alta, ci de la o generație la alta, de la o cultură la alta, adesea fiind tradus dintr-o limbă în alta. De fiecare dată se pierd și se adaugă elemente, iar versiunea care ajunge la noi poate semăna foarte puțin cu versiunea originală. Eu numesc acest lucru „degradarea adevărului”. Acesta e principalul motiv pentru care marile tradiții spirituale par atât de diferite. Cu toate acestea, ele au pornit din experiențe similare. Trebuie mai degrabă să regăsim rădăcina comună decât să ne îngrijorăm cu privire la detalii.

De aceea e important să nu încercăm să readucem la viață tradițiile spirituale anterioare. Am readuce astfel la viață în mod inevitabil o versiune greșită a originalului. Provocarea cea mai mare e să mergem direct la sursă, la sursa bazată pe experiența personală, nu pe dogmă, și să trăim acea experiență în propria noastră viață.

LASZLO: Tradițiile mistice existau deja în școlile grecești, chiar și în cele presocratice, deși învățăturile lor nu erau formulate în limba vulgară, ca să poată fi diseminate. Ce se formulase era deja un compromis, pentru consumul social. Esența învățăturilor era ascunsă urechilor și ochilor oamenilor de rând. Ei trebuiau să trăiască. Nu e de mirare că lucrurile pe care le-am moștenit constituie doar carcasa, nu și conținutul spiritual.

GRÖF: Avem nevoie de mai multă spiritualitate în lumea noastră, nu de mai multe religii. Religiiile, în forma lor organizată, reprezintă problema, nu soluția. În multe părți din lume, conflictele religioase sunt principala sursă a violenței.

RUSSELL: Trebuie să ne amintim că religia organizată nu este reflectarea unei iluminări. Scopurile ei pot fi laudabile, dar cei ce le promovează sau le apără sunt la fel de lipsiți de acea iluminare ca și noi. Din nefericire, ei sunt de multe ori doar reflecția problemelor societății.

Totul se reduce la egoism. La nivelul biologic, egoismul e binevenit. Avem nevoie de el ca să ne hrănim și să ne protejăm de pericole. Avem nevoie de acel egoism de bază pentru a supraviețui. Dar aplicăm același mod egoist de a vedea lucrurile și în alte domenii în care este total nepotrivit. S-ar putea spune că am uitat care e interesul nostru principal.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

În cele din urmă, toată lumea își dorește liniște. Vrem să ne simțim bine, să ne simțim în acord cu propria noastră persoană. Societatea ne spune că obținem acea experiență interioară prin ceea ce avem, prin ceea ce facem, prin ceea ce trăim în lumea exterioară. Acest lucru duce la un egoism intrinsec. Întotdeauna ne gândim la ceea ce putem lua sau la ceea ce putem face pentru a fi fericiți. Cum mă privesc ceilalți, ce credință să adopt?

Această căutare e la baza materialismului nostru, e cauza faptului că suntem prinși în cursa de religii. S-ar putea să cred că o anumită credință sau o anumită învățătură mă va salva, că totul depinde de calea pe care o voi urma. Așa devenim atrași de o anumită credință și suntem în stare să facem totul pentru a ne proteja drumul ales. Așa pot deveni religiile foarte egoiste. Ceea ce e ironic, pentru că religia pretinde că vrea să-l elibereze pe om de egoism.

LASZLO: Religia e și un fenomen social, o chestiune de identitate colectivă. Avem nevoie să aparținem unei comunități, unui grup social, cultural, unei congregații religioase. Această nevoie e îndeplinită diferit azi față de Evul mediu, când congregația religioasă era comunitatea cheie, cel puțin în Europa. Acum avem comunități regionale și naționale, iar în interiorul lor avem o sumedenie de alte niveluri, până la cel al comunității etnice. Apartenența la o comunitate religioasă conferă identitate doar unei categorii limitate de oameni și are și mai puțin de-a face cu accesul la adevărul suprem. În majoritatea cazurilor, doctrinele diseminate ridică doar bariere între cei ce sunt în interior și restul - între „credincioși” și „păgâni”.

GRÖF: În mod tradițional, religia a unificat grupuri de oameni

prin faptul că a pus accentul pe figurile și temele arhetipale și a pretins că acestea sunt unice, ceea ce a dus la conflicte cu alte grupuri care și-au ales o altă formă de a reprezenta și a comunica cu divinitatea - creștinii împotriva evreilor, hindușii împotriva musulmanilor, adepții sikhismului contra hindușilor și așa mai departe. Uneori religiile nu au reușit nici măcar să unească oamenii. Un exemplu ar fi conflictul de notorietate între catolici și protestanți în interiorul creștinismului, conflict care ține din Evul mediu și care a produs multă vărsare de sânge și suferință.

Spre deosebire de religii, experiențele spirituale personale dau acces direct spre dimensiunile sacre ale existenței, arată unitatea lumii, natura divină a creației și a divinității și ne duc dincolo de șovinismul îngust al religiilor spre o viziune globală, universală și unificatoare asupra realității și a omenirii. Religiile, în forma lor prezentă, provoacă doar disensiuni și contribuie la criza globală; prin urmare, doar religia bazată pe perspectiva mistică ar putea determina acea schimbare necesară.

LASZLO: Deunăzi, în Berlin, la un simpozion al Universității Internaționale a Păcii, Dalai Lama mi-a spus să nu încerc niciodată să convertesc pe nimeni. Mi-a spus că nici măcar el nu încearcă să convertească pe nimeni la budismul tibetan. Nu acesta este scopul - scopul este spiritul care se află la baza religiei, dragostea, solidaritatea, compasiunea. M-a sfătuit să nu mă aștept ca o singură religie să aibă toate răspunsurile. Ceea ce contează e spiritul religios, nu cuvintele doctrinei.

Există cazuri și locuri unde această învățătură e pusă în practică. În Auroville, comunitatea spirituală experimentală

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

din India, de exemplu, fondatorii au decis că ar trebui să nu existe nicio religie. Toate doctrinele religioase trebuiau evitate, la fel ca și ritualurile. Exista doar o spiritualitate profundă în viața de toate zilele, dublată de meditație individuală și colectivă. Instituționalizarea religiei, a spus Sri Aurobindo, divide în loc să unească.

RUSSELL: Mulți lideri spirituali spun asta, avertizând asupra pericolului ca învățăturile lor să devină religie. Buddha le spunea discipolilor lui să nu creadă lucrurile doar pentru că le-a rostit el. Să le accepte doar atunci când ele se potrivesc propriilor lor experiențe. Mai târziu, Rudolf Steiner spunea că, dacă ar reveni la viață peste o sută de ani, ar fi probabil îngrozit să vadă ce s-a ales de învățăturile lui. Înțelepciunea spirituală este universală; dar, pe măsură ce este trecută de la o persoană la alta, fiecare interpretare schimbă câte ceva în dogmă, ceea ce duce în final la religii complet diferite. Sunt sigur că, dacă tu, Ervin, ai merge din nou în Auroville peste 200-300 ani, ai constata că s-a născut o cu totul altă religie.

Astăzi suntem martorii nașterii unei noi spiritualități. Nu are încă nume, formă sau conducători. Dar există o nouă perspectivă care urmează tradiția Filosofiei Perene pe care a schițat-o Aldous Huxley. Mulți au început să redescopere înțelepciunea eternă a conștiinței umane și să o pună în practică în propria lor viață.

Într-o anumită privință, e același lucru care s-a întâmplat cu Buddha, aflat în căutarea eliberării interioare. Când s-a retras în pădure, timp de șase ani, a vizitat înțelepți, a trecut prin diferite experiențe, a folosit diverse tehnici, până când a realizat adevărata cale de a-ți elibera mintea de suferință. Suntem într-un proces similar. Doar că, azi, nu mai e vorba

de experiența unei singure persoane; suntem milioane pe acel drum, învățând unii de la alții. Și, cu cât învățăm mai mult, cu atât suntem mai aproape de un adevăr comun. Suntem în acord în ceea ce privește înțelegerea dezvoltării spirituale. Văd semne în cărțile pe care le citesc și în conversațiile oamenilor - vorbim din ce în ce mai mult aceeași limbă. Poate că acest reviriment va deveni o altă religie în viitor, dar acum, la sfârșitul secolului al XX-lea, el este viu și vibrant în felul în care analizează adevărul universal care este elementul cel mai important al oricărei religii. De aceea mi se pare epoca actuală atât de fascinantă. Suntem în mijlocul unei noi renașteri spirituale, dar, spre deosebire de cele anterioare, această renaștere nu e condusă de nimeni; pentru prima oară, redescoperirea e colectivă.

GROF: Aș vrea să menționez o observație luată din studiul stărilor neobișnuite ale conștiinței, care mi se pare fascinantă. Am văzut în repetate rânduri, atât în momentul când am lucrat cu substanțe psihedelice, cât și atunci când am folosit respirația holotropică (care folosește respirația accelerată și muzica relevantă) că aceste experiențe facilitează accesul la întregul spectru al mitologiei umane, la figurile arhetipale și la toate culturile. Acest lucru include experiențe care provin din medii rasiale, culturale, geografice și istorice diferite de ale noastre. Se pare că nu contează dacă le-am cunoscut înainte și că în zilele noastre avem acces la toate aceste domenii ale subconștientului colectiv. Acest lucru confirmă observațiile făcute acum zeci de ani de C. G. Jung, observații care l-au inspirat în formularea conceptului de subconștient colectiv.

Cei cu care am lucrat în Europa, America de Sud și de

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

Nord și Australia au trecut prin experiențe caracteristice mitologiei indianejaponeze, chineze, tibetane sau egiptene. Pe de altă parte, în timpul vizitelor noastre în India și Japonia, oameni ai căror cultură era hindusă, budistă sau shintoistă au trecut adesea prin experiențe creștine. Și eu am avut de-a lungul anilor episoade vizionare cu simboluri hinduse, budiste, creștine, mahomedane, shintoiste și zoroastre și cu teme aborigene africane, din America Centrală, sud-americană și australiene.

E un lucru remarcabil! Multe grupuri umane au folosit puternice proceduri de modificare a minții asemănătoare celor pe care le folosim și noi - substanțe psihedelice, muzică, diverse exerciții de respirație. Cu toate acestea, accesul lor la subconștientul colectiv pare să fi fost mult mai restrâns, limitându-se doar la propriile lor arhetipuri culturale. Spre exemplu, nu citim în Cartea tibetană a morților despre Spiritul Căprioarei care joacă un rol important în mitologia și religia indienilor Huichol din Mexic, și nu se menționează nimic despre Dhyani Buddha în Biblie sau în Cartea mormonilor. Deci această permeabilitate a subconștientului colectiv pare să fie un nou fenomen caracteristic timpurilor moderne. Dacă ar fi existat acest subconștient în trecut, azi nu am avea mitologii distincte pentru fiecare grup și fiecare religie. În trecut, accesul experimental la arhetipuri trebuia să se limiteze la cultura din care proveneau acestea.

Într-un fel, e un fel de replică la ceea ce se petrece în lumea exterioară. În trecut, umanitatea era mai fragmentată iar grupurile erau mai izolate. De exemplu, până în secolul al XV-lea, oamenii din Europa nu aveau nici cea mai mică idee de existența Lumii Noi și, până pe la jumătatea secolului,

Tibetul nu prea avusese contacte cu restul lumii.

Azi, putem să ajungem imediat în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii cu avionul și putem să facem schimb de mărfuri, cărți, filme. Programele de radio pe ultrascurte, televiziunea prin satelit, telefonul și internetul asigură legături rapide între continente.

Ne îndreptăm rapid dinspre o lume fragmentată și divizată spre un sat global. Iar accesul nelimitat la domeniul arhetipal al subconștientului colectiv pare să fie o parte importantă a acestui proces. Sper și cred că acest lucru va sta la baza unei religii universale a viitorului. Cred că această religie va asigura un context potrivit experiențelor spirituale și mijlocele necesare pentru desfășurarea lor - „tehnologii ale sacrului” - dar nu va dicta modelul de arhetip pe care să-l adopte fiecare individ pentru a putea accesa tărâmul divinității transcendente.

Cred că dacă religiile organizate vor să devină o forță relevantă și constructivă în viitor, vor trebui să-și facă arhetipurile accesibile și să-și accepte relativitatea. Acest lucru ar genera o atmosferă de toleranță față de alte sisteme care își aleg o altă formă simbolică de a venera divinitatea, ar trimite religiile către rădăcinile lor mistice și către elementul care le unește, adică absolutul și divinitatea care transcede toate formele.

Joseph Campbell a citat adesea afirmația lui Graf Durkheim despre funcția formelor arhetipale specifice sau a „zeităților”. Pentru a fi de folos într-o adevărată căutare spirituală, zeitatea trebuie să fie transparentă în ceea ce privește transcendentul, trebuie să fie o poartă spre Entitatea Supremă, dar în același timp să nu fie confundată cu aceasta, trebuie să medieze accesul spre Absolut ca una din formele

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

care conduc la acesta și să nu fie obiect de venerație în și pentru sine. A face arhetipurile specifice opace și inaccesibile conduce la idolatrie, ceea ce constituie o forță periculoasă care divide și distruge.

RUSSELL: Acesta e un alt aspect al faptului că nu trebuie să vedem zeitățile și dumnezeii ca pe niște entități care se află „acolo”, separate de noi, ci ca pe niște elemente ale psihicului nostru. Devenim din ce în ce mai conștienți că trezirea interioară nu are nicio legătură cu practicarea unui ritual, ci mai degrabă cu faptul că trebuie să lucrăm cu propria minte. Întrebarea pe care ne-o punem cu toții e cum să-mi eliberez mintea de lucrurile care o țin în loc, cum pot să fiu mai deschis la tipurile de experiențe despre care vorbim.

GROF: Pe baza a ceea ce am spus mai înainte despre deschiderea spre un subconștient colectiv, simt că religia viitorului va fi experimentală, va pune pe primul loc căutarea spirituală și va respecta formele specifice sub care se prezintă în fiecare individ. Sper că această religie nu va fi o organizație care să promoveze dogmele specifice și obiectele de cult, ci persoane care se ajută una pe cealaltă în căutarea spirituală și care își dau seama că fiecare explorează o parte din acea tapiserie a misterului universal. Realizarea acestei unități care se află la baza existenței și un profund sentiment de apartenență la un grup, la natură și la cosmos ar fi cele mai importante caracteristici ale acestui crez.

RUSSELL: Da, și dacă mai există și învățături asociate acestei noi spiritualități, ele se vor referi la psihicul nostru - la fel cum face și budismul. Va fi o învățătură contemporană și se va ocupa de lucruri cum ar fi modul în care se dezvoltă

eul, modul în care ne găsim identitatea, modul în care ne producem spaimile, modul corect sau greșit în care ne interpretăm experiențele și cum să ne eliberăm mintea de toate aceste constrângeri. Vor fi învățături psihologice mai degrabă decât învățături despre zeități și alte asemenea entități.

GrOF: Am avut o experiență foarte interesantă la conferința Asociației Internaționale Transpersonale (ITA) din 1985, de la Kyoto. Aceasta este o organizație care încearcă să unească spiritualitatea și știința și să lucreze în direcția eliminării granițelor rasiale, culturale, politice și religioase. În timpul conferinței a avut loc un conflict serios între oamenii de afaceri americani și japonezi și s-a ajuns la negocieri.

Unul dintre participanți era psihologul japonez Hayao Kawai, adept al lui Jung, care își petrecuse mai mulți ani în Zurich și Elveția și cunoștea la fel de bine mentalul occidental și cel oriental, japonez. Urmărea negocierile la televizor și se distra. Spunea: „Au impresia că pot comunica pentru că au translator. De fapt, comunicarea e imposibilă pentru că vin de pe poziții diferite. Ne-a explicat folosind metoda lui Jung.

Ei vin din cadre arhetipale diferite, a spus el, și pleacă de la premise metafizice diferite. Estul are un model al cosmosului al cărui centru este gol. Creația a plecat din Gol, ca un GESTALT total în care toate elementele sunt interconectate, își are locul ei, și este în cele din urmă o parte la fel de importantă în întreg ca și celelalte. În Vest, există un model cosmogenetic foarte diferit. Cel care a creat universul e Dumnezeu, Șeful cel Mare. Acest centru de putere emană un sistem ierarhic a cărui semnificație se diminuează pe

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

măsură ce ne îndreptăm către bază. În lumea arhetipală există straturile de ființe cerești - de la cele mai înalte, cum ar fi Serafimii și Heruvimii, trecând prin Domnii, Stăpâniri, Scaune și Virtuți, până la Arhangheli și la îngerii obișnuiți. Iar în natură există organisme de grad inferior, superior, și, în cele din urmă, oamenii, ca un corolar al creației.

Hayao Kawai a explicat că, într-un dialog între Est și Vest, această diferență metafizică e foarte importantă. E ca o discuție între fizicieni adepți ai lui Newton și adepți ai lui Einstein. Folosesc aceleași cuvinte - materie, energie, timp, spațiu - dar ele semnifică lucruri diferite în cadrele lor conceptuale. Ideea a fost considerată interesantă și a inspirat și pe alți participanți să adauge alte comparații specifice culturilor lor. Andre Patsalides, un psiholog din Belgia, născut în Siria, a ținut o prezentare despre diferențele dintre modul de gândire arab și cel vestic. Karan Singh, savant indian și fost conducător al regiunilor Kashmir și Jammu, a comparat în același fel modul de gândire indian și cel vestic. Iar Credo Mutwa, antropolog zulu și vraci, a vorbit despre perspectiva africană și a comparat-o cu cea anglo-americană. Era fascinant să vezi cum se năștea o perspectivă cu totul nouă din discuțiile noastre. Ne-am simțit legați prin umanitatea noastră, prin tot ce împărțeam, prin toate elementele noastre comune, și am început să vedem diferențele rasiale, culturale și religioase ca nuanțe și variații ale acestei umanități de bază. Ele reflectau extraordinara creativitate a inteligenței cosmice care se naște dintr-o unică matrice. În același timp, aceste diferențe erau emoționante și interesante, o experiență din care învățăm și care ne îmbogățește. Eram în stare să ne eliberăm de programele noastre culturale idiosincratice și de iluzia că propria noastră

perspectivă asupra realității era singura corectă. Am văzut ce ușor e să vezi cât de relative și de arbitrare sunt părerea noastră.

LASZLO: Teilhard de Chardin a vorbit despre un proces de intensificare sau de concretizare progresivă, pe care l-a pus pe baza creșterii numărului de locuitori pe planetă și pe creșterea cantității de informație pe care o generează. E posibil ca aproape 6 miliarde de oameni să creeze, așa cum ai susținut și tu, Pete, un fel de creier global. Cred că acest creier are și o dimensiune ascunsă. Ne leagă într-un mod care nu poate fi detectat de conștiință, dar care poate fi descoperit la un nivel mai profund. Sub nivelul superficial poate exista o conștiință colectivă care devine accesibilă celor aflați într-o stare de conștiență modificată - acea stare pe care o studiază Stan și despre al cărei potențial vorbim.

PRIMA ZI: SEARA

De la viziune la acțiune

»

Ne vindecăm și vindecăm lumea

LASZLO: Problemele pe care le-am discutat în această după-amiază indică faptul că una dintre condițiile pentru a crea o lume liniștită și cooperantă este o mai bună înțelegere între oameni și între culturi. Sugerăm astfel că noua spiritualitate este și un mod de a realiza înțelegerea interculturală? Poate spiritualitatea să-i facă pe oameni să trăiască împreună și, dincolo de asta, să vindece răni ale societății și ale umanității în general?

GROF: Fără îndoială, există potențial în această idee. Experiențele transpersonale în care ne identificăm cu alții pot duce la creșterea gradului de acceptare. Am văzut acest lucru de nenumărate ori. Singura întrebare e dacă acest lucru se poate petrece pe scară destul de largă și la timp pentru a produce schimbarea.

LASZLO: Cei din Auroville, comunitatea experimentală din India bazată pe spiritualitate, sunt convinși că, dacă un grup de oameni se concentrează intens pe un tip de conștiință, acest lucru se va răsfrânge și asupra celorlalți. Credeți că răspândirea conștiinței transpersonale este un element real, care promite? Credeți că această răspândire, în afară de transmiterea acestei conștiințe de la unul la altul, poate produce adevărata schimbare în lumea de azi?

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

GRÖF: Cred că există această posibilitate. În India, există convingerea că yoghinii care meditează în peșterile din Himalaya pot să aibă o influență pozitivă asupra situației generale din lume. Și, bineînțeles, avem și ideile lui Sheldrake despre rezonanța morfică. Din păcate, conceptul Celei de-a 100-a Maimuțe, o imagine care inspiră în ceea ce privește acest mecanism, s-a dovedit a fi doar o ficțiune, nu un fapt științific. A produs multă agitație la început, dar apoi Lyall Watson a recunoscut că era doar o invenție de-a lui.

RUSSELL: De fapt, nu totul era inventat. Se făcuseră experimentele și se scrisese despre ele în revistele japoneze, așa cum a afirmat, dar rezultatele nu au fost atât de impresionante pe cât a lăsat să se înțeleagă; nu se întâmpla nimic deosebit.

Ce mi se pare cel mai fascinant la povestea Celei de-a 100-a Maimuțe e felul în care toți s-au repezit asupra ei. Oamenii doreau atât de mult să o creadă încât au mers până într-acolo încât să verifice cercetările de bază, ceea ce e foarte surprinzător, având în vedere că pretinde existența unui fenomen remarcabil. E asemenea ideilor lui Sheldrake, care urmăresc aceeași temă - ideea că învățatul e contagios și că învățarea unei abilități de către un grup de oameni e cu atât mai rapidă cu cât ea e făcută de alții înainte, chiar dacă cele două grupuri locuiesc în regiuni diferite ale planetei. Acest lucru pare scandalos, dar mulți acceptă teoria cu ochii închiși.

M-am întrebat de ce, pentru că nu are nimic în comun cu alte idei neconvenționale. Cred că oamenii au intuiția că se întâmplă ceva, știu că, nu se știe cum, starea de conștiință a unei persoane poate avea efect asupra conștiinței celorlalți.

Simțim că există un fel de difuzare a conștiinței și că, atunci când vine cineva cu o teorie sau cu un experiment care susține această idee, simțim că avem dovada de care aveam nevoie.

GROF: Aș dori să menționez o observație pe care am putea s-o considerăm drept dovadă indirectă. Se întâmplă în mod obișnuit ca retrăirea nașterii biologice să deschidă accesul la subconștientul colectiv, la imagini și experiențe de o violență și o cruzime inimaginabile. Oamenii trec prin experiența unor atrocități comise de-a lungul secolelor - episoade din războaie, revoluții, din camerele de tortură ale Inchiziției și din lagărele de concentrare. Când procesul de explorare a eului atinge acest nivel, experiența devine transpersonală; istoria indivizilor se contopește cu istoria speciilor. Cei ce au început acest proces ca terapie personală, simt adesea că se vindecă nu doar pe ei, ci vindecă în același timp conștiința speciilor. E ca și cum subconștientul colectiv ar conține impurități, lucruri nedigerate din timpuri trecute și ca și cum aducerea lor în conștiința individuală ar reprezenta procesul de curățire și vindecare colectivă.

Profunzimea și intensitatea acestor experiențe e departe de cadrul pe care cineva l-ar putea considera personal sau individual - oamenii simt că au devenit parte integrantă din umanitatea în suferință. Unii dintre ei fac referință la arhetipurile corespunzătoare din literatura spirituală, cum ar fi suferința lui Iisus pentru păcatele tuturor oamenilor sau refuzul lui Bodhisattva de a se elibera pe sine și asumarea responsabilității de a-i elibera pe ceilalți de suferință.

Ceea ce mă aduce la problema legăturii între efortul interior și activismul din lumea exterioară. Care e cea mai

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

bună strategie pentru a reuși o schimbare reală a situației externe? Am menționat deja yoghinii care se pare că ajută la rezolvarea problemelor lumii fără să-și părăsească peștera. Cu ani în urmă, Ram Dass și Daniel Ellsberg au avut o discuție fascinantă pe acest subiect la conferința anuală a Asociației de Psihologie Transpersonală de la Asilomar, California. După ce a fost implicat în practici spirituale sistematice și a avut puternice experiențe transpersonale, în cele din urmă Ram Dass a ajuns la concluzia că singurul lucru important pe care putem să-l facem este efortul interior sistematic care duce la transformarea psiho-spirituală profundă. Dacă toți am face asta, lumea s-ar schimba și am evita o serie de activități greșite care nu fac decât să înrăutățească situația.

Daniel Ellsberg, activist și pacifist care a expus planurile secrete ale cercurilor militare americane publicând documentele Pentagonului, credea altceva. La început, era convins că singurul lucru care putea schimba lumea e activitatea externă făcută cu hotărâre - protestul politic, demonstrația, boicotul și alte asemenea strategii. Credea că faptul că participa la demonstrații și ajungea în închisoare, ca apoi să ajungă pe prima pagină a ziarelor, era cea mai eficientă activitate revoluționară și cel mai bun lucru pentru a cataliza schimbarea pozitivă.

Prin urmare, au început discuția de pe poziții diametral opuse, dar, pe măsură ce au mers în profunzime, au început din ce în ce mai mult să vadă lucrurile și din perspectiva celuilalt. Ram Dass a admis că, după ce scăpăm de prejudecăți și ne clarificăm poziția prin efortul interior, e important să mergem și să aplicăm descoperirile făcute în realitate. Azi, își dedică majoritatea timpului și energiei

pentru dezvoltarea multor proiecte importante, printre care și cele de mediu.

La fel, Daniel Ellsberg și-a dat seama că e important ca activiștii să încerce să se descopere pentru ca acțiunile lor să fie pe deplin conștiente, corect orientate, să folosească mijloacele potrivite și să se elibereze de proiecția propriilor lor porniri inconștiente nerezolvate.

RUSSELL: Există posibilitatea ca o persoană care se analizează să aibă un efect direct asupra conștiinței altora. Știu din proprie experiență că, atunci când meditez împreună cu un grup de oameni în aceeași cameră, se întâmplă ceva - calitatea meditației este mai profundă. Simt acest lucru, deși nu-l pot explica decât poate ca o influență directă, reciprocă a celor ce meditează.

Există dovezi că acest efect depășește spațiul camerei de meditație. Cercetătorii care au analizat efectele Meditației transcendente au descoperit că grupuri mari de oameni care meditau împreună aveau o puternică influență asupra celor care trăiau în aceeași zonă. Au luat echipe de 5.000 de oameni dintr-un anumit oraș și i-au pus să mediteze împreună timp de mai multe săptămâni. Apoi au analizat diferite statistici sociale referitoare la respectivul oraș pe perioada experimentului și au constatat că rata criminalității, a accidentelor și a internărilor scăzuse. Știu că pare uimitor, dar nu cred că au măsluit rezultatele. Criticii s-au uitat pe rezultate și au arătat că anumiți parametri nu fuseseră respectați, prin urmare s-a decis repetarea experimentelor, dar rezultatele au rămas neschimbate. E cu adevărat fascinant.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

LASZLO: E foarte posibil să existe o legătură interioară-exterioară. Am văzut astfel de experimente la Milano, în Italia. Voluntarilor li se puseseră electrozi pe cap pentru a li se monitoriza activitatea nervoasă. Se pare că atunci când subiecții intră în starea de meditație, cele două emisfere ale creierului se sincronizează, iar undele pe care le emit se armonizează.

Același lucru se pare că se petrece și atunci când oamenii meditează în grup. Undele emise de creierul tuturor, sau aproape tuturor subiecților, se sincronizează. Tot grupul are același model mental, deși nu există contact fizic între membrii acestuia. Am văzut cazuri în care, după cinci, șase minute, sincronizarea între 12 dintre membri era de aproape 98%.

Sincronicități și legături ciudate

GROF: Ceea ce mă fascinează e domeniul pur psihologic - în sincronicitate, nu în sincronizare. În exercițiile de respirație, de foarte multe ori participanții împărtășesc aceleași experiențe sau au experiențe care sunt perfect complementare, deși nu există contact între ei prin canalele convenționale. S-a întâmplat ca oamenii să trăiască experiențele celorlalți și să deseneze diagrame spirituale identice după ședințe.

RUSSELL: Nu cred că aceste sincronicități se întâmplă pur și simplu din întâmplare. Am observat că acestea au loc mai des atunci când sunt într-o stare limpede de conștiință, de exemplu mai ales după o stare de meditație. E ca și cum

întregul Cosmos e de partea mea. Totul e perfect - mult mai bine decât aş fi putut gândi sau anticipa. Pe de altă parte, atunci când sunt stresat, obosit, sau într-o stare mentală tensionată sau de agitație, nu se produce starea de sincronizare. Deci se pare că aceste legături sunt reflecții ale propriei mele stări de conștiință. Concluzia e că pot exercita un anumit grad de control asupra momentelor când se produc aceste stări având grijă de starea mea mentală de bine.

Înțelegerea acestor legături este dificilă în paradigma de care vorbim. Cu toate acestea, am avut destule experiențe pentru a mă convinge că acest fenomen există și că, prin urmare, paradigma de față poate fi greșită.

LASZLO: Ce trebuie să știm e că, pe de-o parte, aceste efecte și experiențe sincrone se petrec, iar pe de alta, că ele au loc în mod independent de orice altă relație clasică între cauză și efect. Cu toate acestea, mă întreb dacă nu există totuși vreo legătură între ele. Dacă nu ne dăm seama de existența ei, e pentru că o căutăm în mod greșit în paradigma veche. Poate ar trebuie să o căutăm în indivizi, ca parte a unei totalități mai extinse. Această totalitate e cea care este supusă transformării, iar indivizii bătăie pentru a înțelege ce li se întâmplă lor, comunității și culturii în care trăiesc. Atâta vreme cât vom căuta explicația în mintea indivizilor, vom obține aceste rezultate paradoxale și cu iz ezoteric, iar în tot acest timp răspunsul se va afla la nivelul totalității.

Dar e important de clarificat despre ce sincronicități și legături - sau coincidențe vorbim: despre cele legate de mintea oamenilor, sau despre cele legate de minte și materie?

GROF: Există două tipuri de coincidențe neobișnuite care mă

interesează. Prima se referă la acumularea de evenimente sau combinarea acestora. Acest tip a fost descris de omul de știință austriac Kammerer, reprezentat în cartea lui Arthur Koestler, *Cazul broaștei răioase cu marsupiu*. Kammerer era fascinat de fenomenul sincronității. De exemplu, într-o zi, a avut același număr pe biletul de tramvai și pe biletul pentru piesa de teatru pe care urma s-o vadă în acea seară. Mai mult, același număr îi fusese dat de o cunoștință căruia îi ceruse numărul de telefon.

C. G. Jung a citat observațiile lui Kammerer în articolul său despre „Sincronicitatea ca principiu unificator acauzal” și s-a referit la o poveste și mai uimitoare despre un anume domn Deschamps și o budincă de prune. Prima dată, domnul Deschamps primise această budincă drept cadou de aniversare de la prietenul său, domnul de Fontgibu. A doua întâlnire cu aceeași budincă a avut loc mulți ani mai târziu, la un restaurant parizian. Când a comandat-o, a aflat că ultima porție tocmai fusese luată de domnul de Fontgibu, cel care îi făcuse cadoul, care se afla în altă parte a aceluiași restaurant. Acesta se afla în trecere prin Paris și, „din întâmplare”, se afla în același restaurant.

Mulți ani mai târziu, domnul Deschamps s-a întâlnit a treia oară cu aceeași budincă atunci când aceasta i-a fost servită la o petrecere. S-a gândit atunci că nu lipsea decât prietenul său. Deodată, s-a auzit soneria și a intrat domnul de Fontgibu, care părea foarte confuz, spunând că se afla acolo doar pentru că i se dăduse o adresă greșită. Îmi este foarte greu să cred că astfel de coincidențe extraordinare sunt doar întâmplări fericite - inexplicabile din punct de vedere astronomic. Am tendința să cred că ele sunt opera unui zeu glumeț de undeva din cosmos care scrie scenariul realității.

Al doilea caz de coincidență e și mai interesant pentru că e format dintr-o experiență intrapsihică și un eveniment din realitatea consensuală, din lumea materială. E celebru exemplul lui Jung cu cărăbușul care se lovea de fereastra biroului lui chiar în momentul în care el analiza visul unui pacient în care apărea un scarabeu egiptean. Joseph Campbell a dat un exemplu similar. Evenimentul s-a întâmplat în timp ce lucra la cartea sa, *Puterea animalelor*. Pe vremea aceea locuia în Manhattan, la etajul 14 al unui zgârie-nori. Biroul său avea două ferestre, una spre Strada Șase, cealaltă spre râul Hudson. Cum priveștea dinspre stradă nu era interesantă, nu deschidea niciodată ferestrele, în timp ce scria partea despre mitologia boșimanilor Kalahari din Africa, în care un personaj important e călugărița, era înconjurat de articole și imagini legate de personajul său. Deodată, a simțit impulsul de a deschide ferestrele pe care le ținea închise de obicei și, spre mirarea lui, a descoperit o călugăriță care se cățara pe zid, la etajul paisprezece. Care e probabilitatea ca un asemenea lucru să fie o întâmplare?

Coincidențele sunt mai frecvente în cazul persoanelor care sunt supuse unor schimbări psihologice profunde legate de moartea eului și renaștere. Această experiență presupune multe schimbări în sistemul de valori și în strategia generală de viață. Oamenii trăiesc prezentul, sunt mult mai plini de dorința de viață și încetează să mai urmărească niște scopuri rigide. Viața lor nu mai este asemeni unui meci de lupte sau de box și devine un fel de luptă de arte marțiale. O metaforă și mai potrivită ar fi surfingul. Atunci când faci surfing, trebuie să te lași în voia valului, nu-ți mai poți impune voința. Prin urmare, în loc să-și direcționeze acțiunile spre un scop anume, spre anihilarea dușmanilor și trecerea obstacolelor,

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

acești oameni simt direcția în care li se îndreaptă energia și cum se pot adapta mai bine situației. Pur și simplu se lasă în voia evenimentelor. Acest lucru seamănă cu doctrina taoistă *wu wei*, pacea creativă sau a face prin a exista.

Viața e din ce în ce mai lipsită de efort și, în mod ciudat, mai creativă, mai productivă și mai plină de recompense. Aici își încep rolul coincidențele, care facilitează și susțin acțiunile într-un mod neașteptat. Tot ce facem nu ne servește doar nouă, ci unei întregi comunități. Există un sentiment de comuniune și o nevoie de a ajuta, de a coopera, de a te afla în sinergie cu alții. Diferențele sunt considerate elemente pozitive, toleranța crește, există un sentiment al apartenenței la o familie umană, la natură, la cosmos. Cresc deopotrivă sensibilitatea și conștiința existenței unui sistem ecologic.

LASZLO: Când evenimente aparent diferite din propria noastră minte sau din mintea oamenilor pe care îi știm se întâmplă în același timp, putem să încercăm să ne explicăm aceste fenomene folosind amintirea asociativă. Dar când un eveniment care are loc în mintea cuiva intră într-o relație de sincronie cu un eveniment care are loc în afara craniului, în lumea fizică, avem de-a face cu un lucru total diferit, care necesită un alt cadru pentru explicitare. Aici e momentul în care provocarea devine interesantă pentru cercetarea modernă în domeniul puterii minții și al conștiinței.

Implicații personale

Schimbarea valorilor

LASZLO: Ieri am spus că suntem fără îndoială martorii unei crize la nivel mondial, dar și că există semne ale unei transformări a conștiinței care anunță posibilitatea ca această criză să fie depășită. Se petrec schimbări atât la nivelul „obiectiv”, exterior nouă, cât și în lumea „subiectivă din noi. In cea de-a doua, valorile joacă un rol important. Care e natura și direcția către care se îndreaptă schimbarea de valori din societate? Aceasta e o problemă crucială, o problemă care ne privește din punct de vedere individual și colectiv.

RUSSELL: Eu interpretez prezenta schimbare de valori ca pe o relaxare a implicării eului. Valorile sunt tot ce avem mai de preț, tot ceea ce contează în viață. In societățile occidentale, multe dintre valori au un element de egoism și de preocupare pentru propria persoană ascuns dincolo de aparență. Ce cred ceilalți despre mine? Am tot ce-mi trebuie? Sunt în siguranță? Am banii, lucrurile și experiențele care să mă facă fericit? Sunt destul de stăpân pe lumea care mă înconjoară? Acestea sunt lucrurile pe care le considerăm importante, valoroase, care ne influențează comportamentul.

Pe măsură ce egoismul își pierde din valoare, ca rezultat al unei schimbări spirituale profunde de care vorbea Stan ieri, sau pe măsură ce ne maturizăm și ne facem mai înțelepți,

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

scara de valori se schimbă. Atunci dezvoltăm capacitatea de a ne preocupa mai mult de cei din jur, de alte ființe, de mediul înconjurător. În momentul în care din ce în ce mai mulți oameni vor accesa un nivel mai profund al eului propriu, cel ce nu-și definește identitatea prin conectarea la lumea materială, vom vedea o reală schimbare a valorilor sociale.

LASZLO: Întrebarea este dacă aceste schimbări ale valorilor indivizilor sunt destul de puternice pentru a schimba instituțiile și modelele noastre comportamentale. Pentru că, atunci când intri într-un rol social sau profesional, te porți conform așteptărilor celorlalți. Numai când, pe neașteptate, ai o experiență care te transformă și-ți schimbă perspectiva asupra lucrurilor poți vorbi despre o revoluție a conștiinței. Sau revii la vechiul comportament? Mă întreb dacă majoritatea oamenilor se schimbă cu adevărat și acționează diferit.

GROF: Am văzut în decursul anilor persoane care s-au schimbat radical, nu numai în interior, ci și într-un fel care a avut un impact dramatic asupra vieții lor sociale. În multe cazuri, ei nu și-au schimbat locul de muncă sau modul de viață. Când ești doctor, avocat sau profesor, poți continua, dar cu o conștiință schimbată. Există, totuși, și meserii incompatibile cu noul mod de a vedea realitatea.

Spre exemplu, un prieten de-al meu care e fizician a scris o dizertație asupra influențelor câmpului geometric asupra traiectoriei rachetelor. Dizertația lui a fost considerată strict secretă și i s-a oferit o slujbă la Pentagon. Mi-a spus că, într-o zi, lucrau la un proiect - cum să distribuie mai bine elementele rachetelor cu focalizare multiplă pentru a distruge

o arie de 100 mii pătrate. Pe când lucrau la partea matematică a proiectului, a realizat brusc faptul că problema era departe de a fi abstractă.

Nu mai vorbeau despre 10 mii pătrate la pătrat, ci despre vieți omenești, despre mame, copii, familii, școli, spitale... A avut într-o clipă viziunea consecințelor muncii sale. S-a ridicat ca în transă și a ieșit. Nu s-a mai întors niciodată. A început să fie interesat de spiritualitate și a devenit tămăduitor.

LASZLO: Și eu am un exemplu de experiență revelatorie care a schimbat viața. Acum ceva timp am întâlnit pe cineva care e renumit în Germania. În tinerețe fusese măcelar și avusese legături cu sediul armatei SUA din Germania ocupată. Livrase cârnați popotelor armatei și devenise destul de înstărit pe vremea aceea. Apoi, își construise o companie de procesare a cărnii specializată în diverse sortimente de cârnați. Devenise bogat, avea abatoare și mii de angajați.

Într-o zi, era într-o vacanță de două săptămâni în Sahara și trăia o viață austeră de beduin. Brusc, a realizat că tot ce făcuse până atunci era îngrozitor atât pentru animale, cât și pentru oameni. Își irosise viața; n-ar fi trebuit să fie măcelar. La întoarcerea acasă a vândut afacerea și a pus bazele unei fundații ecologice. „Iluminarea” survenise probabil din cauza unei stări de conștiință declanșată de viața în deșert.

Acest lucru se poate întâmpla la nivel individual, dar pentru ca același lucru să se petreacă la nivel social e nevoie de multe schimbări individuale. Prin ce fel de experiențe ar trebui să treacă masele de oameni ca să-și schimbe viața? Este acest lucru posibil? Putem face oare ceva pentru a facilita producerea acestei schimbări?

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

GROF: Avem la dispoziție o panoplie de metode, vechi și moderne, care pot determina această schimbare iar interesul arătat pentru noua abordare este în creștere. Există multe momente când aceste transformări pot avea loc în mod spontan. Ken Ring descria pe un membru al Mafiei care fusese transformat radical de o experiență de moarte aparentă. Ken vorbește despre „Experiențe omega”, legate de conceptul lui Teilhard de Chardin care se referă la punctul omega către care se îndreaptă omenirea. El include aici, pe lângă experiențele de moarte aparentă, stările mistice spontane, experiențele psihedelice, experiențele de răpire de către extraterestri și crizele psihospirituale spontane sau „urgențele spirituale”, cum ar fi trezirea Kundalini.

RUSSELL: Pentru a ilustra transformările care afectează un mare număr de oameni, am un exemplu bun din cultura noastră: consumul de carne. Acum 20 ani era neobișnuit, sau chiar ciudat, să fii vegetarian. Azi e un lucru obișnuit și multe restaurante au meniu vegetarian. Această schimbare are la bază mai multe elemente. Unii oameni au devenit vegetarieni din motive de sănătate, alții din grija pentru costurile de mediu ale producției cărnii, unii din dezgust pentru modul cum sunt crescute animalele, alții pur și simplu din convingerea că nu trebuie să mănânce nimic ce nu sunt pregătiți să omoare ei înșiși. Rezultatul a fost o reducere constantă a consumului de carne - nu vegetarianism total, ci o tendință către o dietă mai echilibrată. Această schimbare a valorilor e determinată de faptul că oamenii au început să înțeleagă și să se gândească mai profund la soarta lumii.

GROF: Ervin, te-ai întrebat cum putem determina schimbarea

într-un număr cât mai mare de oameni. într-o anumită măsură, acest lucru se întâmplă deja în diverse moduri. Există o mare varietate de experiențe care pot facilita transformarea și evoluția conștiinței. Vă spuneam de experiențele Omega ale lui Ken Ring care au un profund impact asupra structurii personalității, a perspectivei asupra lumii, a ierarhiei valorilor și a strategiei de viață. Ele pot fi asociate cu imagini ale drumului care ne va conduce la pieire. Uneori experiențele includ viziuni ale dezastrelor sociale și naturale și ale catastrofelor care ne așteaptă, dacă nu ne vom schimba.

Rezultatul acestor experiențe Omega este un sentiment de cetățenie planetară, de conștiință ecologică și o spiritualitate universală care cuprinde natura ca un tot și care înlocuiește intoleranța și împărțirea în secte a religiei actuale. Simt că e important pentru viitorul nostru să aducem la cunoștința maselor cunoștințele despre „tehnologiile sacralului” prin mijloacele mass-media și să creăm sisteme de susținere pentru cei care au experiențe spontane de transformare.

LASZLO: Nu pot să nu revin la întrebarea care mă fascinează: de unde vin aceste experiențe extraordinare? Se petrec ele în interiorul indivizilor, în interiorul umanității ca un tot, ori tot acest val de experiențe la care suntem martori azi e determinat de ceva ce se află dincolo de umanitate?

GROF: în experiențele spirituale, avem adesea sentimentul că suntem conectați la o sursă transindividuală - o putere sau o inteligență superioară care poate lua forma unei ființe arhetipale sau care poate transcende toate formele. în cazul din urmă, aceasta e percepută ca o Conștiință Cosmică, Mintea Universală, Tao, sau orice altă denumire am vrea să

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

folosim pentru forma divină. În experiențele farfuriilor zburătoare, sursa pare a fi inteligența extraterestră, ființe din alte părți ale universului.

Rămâne, totuși, întrebarea ce e intrapsihic și ce e exterior. Dintr-o perspectivă transpersonală mai cuprinzătoare, tot ceea ce e perceput ca divin e de fapt un aspect mai elevat al propriului nostru eu, iar experiențele extraterestre vin probabil din subconștientul colectiv. Ca în conceptul hindus al lui Atman-Brahman, psihicul individual pare să fie proporțional în cele din urmă cu tot ce există.

RUSSELL: Mă întreb uneori cât de mult contează ce vine din noi înșine și cât ce vine din exterior. Într-adevăr, s-ar putea ca distincția dintre „de acolo” și „de aici” să fie doar o iluzie. Ceea ce e important e faptul că experiența este valoroasă în sine. Experiențele spirituale sunt aproape întotdeauna puternice și emoționante, și, în multe cazuri, determină schimbări pozitive majore în existența indivizilor.

GROF: Ce putem spune este că aceste experiențe par să vină dintr-o sursă de dincolo de ceea ce oamenii consideră a fi identitatea lor personală, dincolo de „eul închis în capsula corpului”. Iar aceste experiențe au, pe rând, potențialul și capacitatea de a extinde radical conceptul limitat al eului dincolo de granițele obișnuite.

LASZLO: Poate dihotomia între ce reprezintă eul și ceea ce e în afara acestuia nu e cea mai bună prezentare a problemei. Poate că eul este parte din ceea ce e dincolo de el.

GROF: Acesta e, bineînțeles, principiul de bază al multor sisteme ezoterice - ființa umană e un microsistem care imită macrosistemul, un microsistem care are acces la informația

despre întreg. Tot ce e deasupra se repetă dedesubt. Tot ceea ce este în afară e și înăuntru. Același principiu există în vechiul concept jainist al *jivas*, în Budismul Hwa Yen sau Avatamska, în Tantra, în Kabala și în tradiția hermetică. În timpurile noastre, apare o idee similară în monadologia lui Leibniz, în modelul holografic al universului, în gândirea proceselor lui Whitehead și în propriul nostru sistem conceptual. Toate aceste modele, vechi și noi, oferă o alternativă radicală la o dihotomie strictă și rigidă între interior și exterior, între individ și cosmos.

LASZLO: Da. După mine, ființa umană este parte integrantă din lumea înconjurătoare. Acest lucru e nou pentru Vest. Descoperirea valorii individului a fost o descoperire europeană a renașterii. Individualitatea persoanei a devenit o valoare unică, diferită de orice altă ființă sau lucru.

În cultura actuală, încă ne mai gândim la individ ca la o entitate ce a atins o stare de dezvoltare superioară colectivității.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Totuși, în ultima vreme, recunoaștem că individul nu e complet separat, ci e parte dintr-o unitate mai largă de oameni și de sisteme ecologice. Dar această descoperire aduce și teama că individul nu e decât o parte componentă a mecanismului, un neuron în creierul global.

RUSSELL: Creșterea ponderii individualității nu este neapărat un lucru negativ, ci o parte importantă a dezvoltării noastre fără de care societatea nu ar fi unde este acum. Ceea ce e important acum este să creăm un echilibru între acest sentiment al individualității și realizarea că suntem parte integrantă a acestui tot. Ar trebui să fim mai cooperanți și mai coerenți, mai conștienți de pașii făcuți în evoluție.

În loc să ne negăm individualitatea, ar trebui să contribuim la dezvoltarea ei. În societatea noastră eul e, în multe privințe, destul de limitat. Pentru mulți dintre noi identitatea e dată de proprietățile pe care le posedăm, de ceea ce facem, de părerile altora, de statutul social, de rolurile pe care le jucăm în viață, de meseria pe care o avem, de credințele noastre, chiar și de mașina pe care o conducem. Această abordare are un mare defect. Un sentiment al identității care derivă din ceea ce am și ceea ce fac este foarte fragil. Dacă lucrurile care ne determină identitatea se schimbă, s-ar putea să fim în pericol. S-ar putea să ne trezim făcând și spunând lucruri nu pentru că sunt cele mai potrivite, ci pentru că sentimentul nostru de identitate are nevoie de sprijin.

În mod paradoxal, acest lucru conduce la suprimarea adevăratei identități. Ne suprimăm eul pentru a ne conforma normelor sociale și primim recunoașterea și aprobarea care ne fac să ne simțim bine. În loc să fie sinceri cu ei înșiși, mult

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

prea adesea oamenii își construiesc o imagine falsă, rezultatul fiind un comportament fals, din care lipsește discernământul.

LASZLO: Sunt pe deplin de acord. Problema aici e individualitatea luată izolat, separată de societate și de natură.

RUSSELL: Acea individualitate oarbă e problema. Trebuie să găsim modalități de a-i ajuta pe oameni să devină mai liberi, să-și dezvolte gândirea independentă, să intre în contact direct cu înțelepciunea profundă care se ascunde în ei înșiși și să o aplice în viața de zi cu zi.

Această individualitate mai evoluată nu e incompatibilă cu posibilitatea de a fi un membru mai implicat în viața societății. De fapt, ea potențează cooperarea. Dacă depășim stadiul de artificialitate a eului, putem fi siguri că am eliminat o parte din egoismul care stă în calea sentimentului de compasiune adevărată. Vom fi mai pregătiți să vedem și să simțim nevoile celorlalți.

GROF: Perspectiva dominantă a societății industriale vestice nu ajută nici individul, nici colectivitatea. Crezul ei major e înșelăciunea. Promovează un mod de a fi și o strategie de viață care sunt în cele din urmă ineficiente, distructive și dezamăgitoare, care ne fac să credem că e de ajuns să câștigăm competiția pentru bani, proprietăți, poziție socială, putere sau faimă ca să fim fericiți. Dar acest lucru, așa cum am văzut în discuția anterioară, e fals. Civilizația vestică trăiește în iluzie, iar cei ce urmează această strategie aleargă după un miraj. Fie că ne atingem sau nu scopurile, strategia e falimentară și incapabilă să aducă satisfacție și împlinire.

Ken Wilber prezintă un concept interesant în cartea sa *Proiectul Atman*. El a analizat și a descris consecințele

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

specifice ale conceptului de bază al filosofiei perene care afirmă că natura noastră e de origine divină și că, în cele din urmă, suntem ai domnului principiului cosmic creativ.

Deși procesul de creație ne separă și ne îndepărtează de identitatea noastră divină, nu ne-am pierdut niciodată convingerea că această legătură există. Forța cea mai profundă care ne motivează în toate etapele dezvoltării noastre e dorința de a ne întoarce la experiența divinității noastre. Acest lucru e imposibil, fără îndoială, atâta vreme cât vom crede că suntem euri-corp care operează în lumea materială. Pentru a ne împlini, ar trebui să avem și să devenim totul.

LASZLO: Ai putea să dezvolti un pic subiectul, Stan?

GROF: Povestea lui Alexandru cel Mare ilustrează foarte bine această idee. Alexandru a fost un individ ale cărui realizări sunt fără îndoială greu de egalat pentru un muritor. A ajuns foarte departe pe calea realizării statutului divin în lumea materială și a fost numit Alexandru cel Sfânt. Povestea e următoarea: după un număr de victorii militare prin care a cucerit teritorii vaste între Macedonia în care se născuse și India, Alexandru a ajuns în India în cele din urmă. Acolo, a auzit despre un yoghin care avea puteri deosebite, sau *siddhis*, printre care și capacitatea de a prezice viitorul.

Alexandru a decis să-i facă o vizită yoghinului pentru a-l întreba despre propriul destin. Când a ajuns la peștera yoghinului, înțeleptul era cufundat în meditația sa obișnuită. Alexandru i-a întrerupt meditația, nerăbdător să-și afle viitorul, și l-a întrebat dacă avea într-adevăr acele puteri. Yoghinul a încuviințat și s-a întors la meditația sa. Alexandru l-a întrerupt din nou cu o altă întrebare: „Poți să-mi spui dacă

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

voi avea succes în cucerirea Indiei?" Yoghinul a meditat un timp și apoi și-a deschis ochii încet. S-a uitat la Alexandru lung și cu blândețe și a spus cu milă: „In cele din urmă, o să ai nevoie doar de șase picioare de pământ”.

Ar fi greu să găsești un exemplu mai grăitor de dilemă umană - efortul nostru disperat de a atinge divinitatea prin mijloace materiale și cu limitele impuse de corporalitatea noastră.

Singura cale de a ne atinge potențialul ca ființe divine este prin experiența interioară. Pentru aceasta e nevoie ca vechiul nostru eu, identitatea noastră ca „un eu închis într-un corp” să moară. Din cauza faptului că ne e teamă să nu fim anihilați și din cauza încrâncenării cu care ne agățăm de propria identitate, ne îndreptăm către înlocuitorii și surrogatele prezentate de Atman. Ele se schimbă pe măsură ce îmbătrânim și sunt întotdeauna specifice pentru o anumită perioadă.

Pentru fetus și pentru nou-născut, înlocuitorul este experiența fericită în pântecul mamei sau la sânul acesteia, pentru copilul mic, satisfacerea nevoii de securitate și a celorlalte nevoi de bază. La vremea maturității, proiectul lui Atman devine din ce în ce mai complex. Spectrul înlocuitorilor se lărgeste, incluzând, pe lângă hrană și sex, bani, faimă, putere, aparență, cunoștințe, și multe altele. În același timp, simțim profund că suntem identici cu principiul creativ și cu totalitatea creației. Din acest motiv, orice fel de înlocuitori sunt inutili. Soluția supremă pentru satisfacerea setei de divinitate este oferită de lumea interioară, nu de urmărirea laică a scopurilor. Doar experiența pe care ne-o oferă o stare de conștiință neobișnuită poate să ne îndeplinească nevoile cele mai profunde.

Despre scopuri în viață

LASZLO: Să trecem acum la o problemă mai lumească, dar nu mai puțin importantă. Lumea actuală își pierde din ce în ce mai mult sensul. Mulți oameni nu mai știu ce este cu adevărat important în viață. Poate că am putea face puțină lumină și aici.

Am să încep prin a întreba ce este important în ceea ce facem noi acum - în dialogul nostru. Pentru mine, cheia fiecărui dialog, dincolo de tehnicile prin care se induce starea de spirit potrivită, este să te asiguri că toată lumea știe despre ce se vorbește. Trebuie să înțeleagă că subiectul este important de discutat - că se discută ceva ce nu e clar și că acest ceva trebuie înțeles.

Trebuie să realizeze că e mai important să înțeleagă punctul de vedere al celoralți decât să-și susțină propriul punct de vedere. Dacă pot să treacă dincolo de propriul eu și să înțeleagă că dialogul trebuie să ducă la realizarea unui anumit scop, vor fi mai deschiși, mai dornici să renunțe la micile probleme, de genul „cine are dreptate?” Dialogul ar trebui să se centreze pe problemă.

RUSSELL: Același principiu se poate aplica și în viață. Ce este cu adevărat important în viața mea? Însăși întrebarea „Ce-mi doresc într-adevăr?” poate constitui un exercițiu profund. Primele răspunsuri care ne vin în minte sunt adesea rezultatul experienței și condiționării sociale, sau pot fi condiționate de ceea ce considerăm posibil. În cazul în care continuă să-și pună aceeași întrebare, mergând de fiecare dată un pic mai în profunzime, vrând să știe „De ce vreau acel lucru?”, majoritatea oamenilor ajung la o concluzie identică. Toți ne dorim să ne simțim mai bine, mai împăcați, mai liberi de

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

suferință. Credem că ne dorim lucruri exterioare - bani, promovare, relații mai bune, o vacanță - dar toate acestea sunt mijloace folosite pentru atingerea unui alt scop. În cele din urmă, toți căutăm să ne îmbunătățim starea conștiinței. Asta nu înseamnă că trebuie să renunțăm la muncă pentru a ne căuta pacea interioară. Dar e important să fim conștienți că munca și banii nu sunt scopuri în sine, ci doar mijloace pentru realizarea unui scop spiritual mult mai profund.

LASZLO: Există grade de semnificație în tipul de muncă pe care o facem. Nivelul cel mai de jos este acela în care persoana muncește pentru bani - fără a da importanță muncii în sine. Evident că există munci care nu au un sens intrinsec. Atunci când rămâi fără serviciu, ești gata să le accepți și pe acestea, dar speranța este ca în viitor ele să fie înlocuite de mașini, astfel încât oamenii să nu facă decât acele meserii pline de sens.

La al doilea nivel, există meseriile pe care le facem din plăcere și interes, ca pe un fel de hobby. Este minunat când poți să câștigi bani dintr-un hobby. Acesta pare a fi cazul ideal, însă nu este nivelul cel mai înalt, pentru că această muncă este de fapt un fel de distracție.

La nivelul următor omul se întreabă dacă munca pe care o face e cu adevărat semnificativă. Servește ea vreunui scop? Duce ea la împlinirea personală? Sunt fericiți cei care pot afla răspunsul la această întrebare sau pot găsi acel tip de activitate care să fie distractivă și să ducă în același timp la împlinirea unui scop. Bineînțeles că uneori e foarte dificil să atingi aceste scopuri înalte, iar împlinirea nu se poate face decât cu foarte mari sacrificii. Să-i luăm de exemplu pe martiri - nu cred că se sacrifică gratuit, dacă nu sunt convinși

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

de importanța scopului pe care-l urmăresc. Sau să-i luăm pe marii artiști care locuiesc în mansarde și se sacrifică doar pentru a se împlini prin artă. Nivelul la care ajunge fiecare depinde de gradul de ambiție. Toți ar trebui să trecem de primul nivel, oricât de delăsători am fi. În cazul în care muncești doar pentru bani, odată munca terminată, intervine uitarea. Închizi ușa biroului sau a magazinului și începi să te gândești cum poți cheltui banii pe care i-ai câștigat.

Cel mai bine e să combini viața privată și activitatea socială într-un fel care să fie atât distractiv, cât și semnificativ. Abia atunci poți să împaci și trupul și sufletul. Este important să îndrăznești să-ți urmezi chemarea și să încerci să realizezi ce-ți dorești în viață.

Bineînțeles că există un element care e prezent în viața majorității oamenilor, în special a celor din lumea occidentală, și acesta este scepticismul cu privire la posibilitatea de a ajuta societatea și de a trăi în armonie cu natura. Adică părerea că toată această discuție despre scopuri și înțelesuri este doar o iluzie - oamenii de fapt muncesc pentru că își doresc bani. De la cel ce lucrează într-un birou până la președintele companiei, toți vor doar să-și câștige existența - și să se îmbogățească, dacă pot. Acest tip de gândire alungă orice element legat de munca semnificativă și de împlinirile ce trec dincolo de salariul lunar.

RUSSELL: Această idee ne duce spre întrebarea de ce sunt oamenii atât de atașați de bani. Bani în sine nu ne fac mai fericiți; grămezile de bancnote verzi, metalul auriu sau titlurile bancare nu sunt aducătoare de fericire. Valoarea banilor stă în ce putem cumpăra cu ei. Putem cumpăra cu ei toate acele lucruri care credem că ne fac mai fericiți, mai

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

protejați, mai împăcați cu noi înșine. Totul se reduce la credința că tot ce simțim depinde de ce avem, de ceea ce facem sau de tipurile de experiențe care ni se oferă. Cu cât avem mai mulți bani, cu atât vom fi mai fericiți. Asta credem. De fapt, nu prea există nicio legătură între bogăție și fericire. Cunosc oameni bogați care sunt triști, nesiguri, îngrijorați; și am prieteni care sunt săraci, cu slujbe prost plătite, potrivit standardelor occidentale, dar care sunt unii dintre cei mai fericiți, mai amabili și mai iubitori oameni pe care i-am cunoscut vreodată.

LASZLO: Acești oameni n-au fost acaparați de societatea de consum. Toate acele capcane în care ești atras pentru bani, toate acele stimulente îți spun că, dacă ai bani, poți cumpăra lucruri care îți vor da confort, statut social și prestigiu. Cu cât vei avea mai multe lucruri, cu atât vei fi mai bun.

Acum câțva timp, am văzut în India o reclamă pentru un produs - cred că era un frigider - care spunea pur și simplu: „Mândria proprietarului, invidia vecinilor”. Dacă vei cumpăra acest produs, vei fi mândru, iar vecinul tău va fi invidios. Acesta e considerat principalul motiv care să te determine să-l cumperi. Acesta e genul de păcăleală care spune că ești o persoană mai bună dacă-ți poți permite să cumperi un produs mai scump. Poți să fii mândru de tine, iar vecinii vor muri de invidie.

RUSSELL: Dacă te uiți la orice reclamă, vei descoperi că mesajul este „cumpărați-l și vă veți simți mai bine”. Sloganul se referă la acea credință că pacea ta interioară depinde de ceea ce ai sau faci. Această credință e cea care ne încătușează, iar reclamele fac tot posibilul să o întărească.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

GRÖF: Lucrul care mă fascinează este psihologia pe care o folosește publicitatea. Toți știm cât de mult se exploatează conceptele de mândrie, lăcomie și sexualitate pentru a vinde. Aceasta din urmă este transparentă și evidentă, cel puțin pentru cei care sunt mai educați și mai sofisticăți, familiarizați cu psihanaliza lui Freud, care pot nu numai să-și dea seama când sexul este folosit în mod explicit pentru scopuri publicitare, dar pot chiar descifra simbolismul sexual mai subtil. În lucrarea ei despre dependență și spiritualitate, Christina a descoperit că industria reclamelor folosește din ce în ce mai mult simbolismul spiritual pentru a atrage clienți. Christina are o colecție extinsă de asemenea reclame care găsesc o corespondență directă între diverse produse și aur, pietre prețioase, lumina divină, cerul înstelat, curcubeu, păuni, vârfuri de munte și alte simboluri folosite în mod curent în diferite tradiții spirituale. E foarte clar că, pentru civilizația vestică industrializată, căutarea materială și abundența pieței sunt surrogate pentru spiritualitatea pe care am pierdut-o.

RUSSELL: Ce este important în cazul revoluției conștiinței despre care vorbim este că oamenii încep să se trezească și să recunoască adevărul ascuns în noi, care spune: „Pot să aleg ceea ce simt. Nu vreau să fiu victima circumstanțelor”. Oamenii au început să-și descopere curajul de a apăra acest adevăr interior. Cu cât facem mai mult acest lucru, cu atât le transmitem și altora puterea de a apăra ceea ce simt a fi adevărat. Aceasta este trezirea: eliberarea de legăturile care ne fixează de lumea materială.

LASZLO: Dacă mai mulți oameni s-ar trezi, n-ar mai există

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

reclame despre care să vorbim sau cel puțin n-ar mai fi atât de multe. E ca un cerc vicios. Oamenii au nevoie de ceva, deci se duc și cumpără acel lucru sau acel serviciu, apoi li se spune ce lucru minunat au făcut, ceea ce îi face să continue să cumpere, fie că acel lucru le este necesar sau nu. Puterea acestui ciclu poate fi întreruptă numai în momentul în care oamenii vor realiza că a cumpăra în exces nu le va aduce fericirea și nu-i va face mai buni.

Ecuția standardului material al vieții și al calității vieții este falsă. Poți avea o calitate a vieții minunată la un standard material relativ redus. Poți avea o calitate deosebită a existenței fără mulți bani și fără prea mult consum de energie și de resurse. Ai posibilitatea de a-ți alege orice, de la meserie până la mobilă și prieteni. Poți trăi într-un fel simplu, calitativ, sau într-un mod ostentativ, opulent.

În lumea occidentală trăim într-o cultură agresivă și competitivă. Dar, în aceeași lume occidentală, există și o altă categorie de oameni care iau legătura cu propriul eu și cu lumea înconjurătoare prin experiențe transformatoare. Majoritatea nu cunosc nimic despre aceste experiențe și duc o existență agitată, dominată de competiție, încercând să-și păstreze slujbele și să trăiască de pe o zi pe alta. Aceștia își iau informația din media, din reclame și din sistemele educaționale publice. Pentru foarte mulți dintre ei e foarte dificil să se ridice deasupra acestui nivel.

În societățile tradiționale, oamenii sunt în general mai conectați la realitatea înconjurătoare, dar chiar și acolo sunt tentați să imite modelul societății occidentale. Aceasta înseamnă că, din 6 miliarde de oameni care trăiesc azi, doar câteva milioane sunt pregătiți să accepte drumul experiențelor transformatoare. Marea masă mărșăluiește încă

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

într-un alt ritm.

Cu toate acestea, suntem în pericol dacă majoritatea nu va adopta un alt drum. Nu contează cât mult se vor schimba unii în California, dacă oamenii din China nu vor începe să se schimbe, vor continua să imite ceea ce consideră a fi valori occidentale și vor repeta greșelile noastre. Iar dacă nu va exista nicio modificare a conștiinței în cultura occidentală, celelalte popoare vor crede că acesta este modelul ideal. Trebuie să facem noi înșine ceea ce predicăm, nu doar să predicăm altora, pentru că e vital ca schimbarea conștiinței să aibă loc la nivel mondial.

GROF: Acum vreo câțiva ani, președintele ceh Vaclav Havel a ținut o conferință interesantă la Universitatea din Stanford, cu ocazia decernării premiului Jackson H. Ralston, în care a criticat direcția pe care a luat-o democrația în ultimii ani. A arătat că, la început, aceasta era bazată pe principii profund spirituale, dar că apoi a degenerat într-un fel de strategie de consum. Iar acest lucru se petrece adesea pe seama suprimării și distrugerii ritualului autentic și a vieții spirituale a acestor țări, care este înlocuit de materialism și ateism. În multe situații, țările democratice au folosit mijloace imorale și antidemocratice pentru a-și promova interesele. Havel a scos în evidență că acest fel de „democrație”, lipsită de principii spirituale înalte, este departe de a constitui o rază de speranță în această lume agitată.

LASZLO: Oamenii din lumea mai puțin industrializată iau modul nostru de viață drept model, dar, foarte adesea, informația pe care o primesc este eronată.

GROF: Tehnologia modernă poate exercita o adevărată

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

seducție asupra celor din culturile tradiționale prin faptul că oferă o mulțime de aparate și de jucării fascinante care pot face viața mai confortabilă și mai ușoară, cel puțin la nivelul aparențelor. Cu toate acestea, tehnologia are o influență distructivă asupra vieții culturale a țărilor așa-zis „în curs de dezvoltare”. Orice tehnologie importată tinde să distrugă valorile tradiționale, ritualurile, viața spirituală și expresia creativă în artă și meșteșuguri.

RUSSELL: Lucrul cel mai periculos pe care-l exportăm sunt valorile noastre. Prin produse încurajăm oamenii să cumpere, iar prin media - mai ales prin televiziune - încurajăm adoptarea sistemului nostru de valori materialist și egoist. Acest tip de conștiință este cel care se află la baza societății noastre bolnave.

Deci problema e nu cum să-i facem pe ceilalți să-și schimbe conștiința, ci cum putem încuraja această schimbare în Occident.

Aici e nevoie de schimbare cel mai mult. Noi suntem cei care trebuie să dăm un exemplu restului lumii.

GROF: Sunt perfect de acord. Exportarea valorilor și a stilului de viață în forma lor prezentă către țările în curs de dezvoltare este rețeta unei sinucideri la nivel global. Gândiți-vă la mărimea populației Chinei, a Indiei, a Africii și a Americii de Sud! În loc să încercăm să-i schimbăm pe ei, ar trebui să ne gândim cum să creștem procentul de oameni din societatea noastră care pot fi schimbați, ca să poată să devină majoritari.

LASZLO: Există o revoluție a conștiinței în desfășurare în partea noastră de lume. Dar, în același timp, există și această

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

suspiciune care nu ne dă pace - se desfășoară ea destul de repede?

RUSSELL: Nu cred. Întrebarea e ce putem face pentru a promova schimbarea. Îi aud pe unii spunând că oamenii trebuie să se schimbe; că politicienii trebuie să se schimbe, că oamenii de afaceri trebuie să se schimbe, că oamenii obișnuiți trebuie să se schimbe. Dacă vom lăsa întotdeauna povara schimbării pe umerii altora, ne vom neglija pe noi înșine. E foarte ușor de spus „ei” trebuie să se schimbe. Să ne aducem aminte că și noi facem parte din acel „ei”.

Fac parte din cei un miliard de oameni care trebuie să-și ridice nivelul conștiinței. Mai mult, sunt singura persoană de pe planetă care sunt responsabilă de această schimbare. Nimeni nu mă va putea schimba pe mine în mine. Deci prima întrebare este „cum pot să evoluez mai repede?”; „ce altceva pot face pentru a-mi schimba conștiința?”

Nu sugerez în acest fel că responsabilitatea mea ar trebui să se oprească la propria-mi persoană, ci că ar trebui să înceapă cu mine. Responsabilitatea se răspândește în ceea ce aș numi sfera de influență personală a fiecăruia. Sfera noastră de influență este formată din toate persoanele care intră în relație cu noi: familia, vecinii, colegii de serviciu, cunoștințele. Pentru noi trei, care suntem scriitori și persoane care comunică pe scară largă, sfera de influență s-ar extinde și la cititorii noștri, la cei ce ne ascultă la radio sau care asistă la conferințele noastre și la cei ce ne urmăresc la televizor. Dar sfera nu e atât de largă încât să cuprindă toată lumea de pe planetă. De exemplu, președinții multinaționalelor nu intră în această sferă decât în cazul în care îmi citesc vreuna din cărți. Deci cred că trebuie să ne gândim la această problemă atunci

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

când ne punem întrebarea: „Ce pot să fac pentru a-i ajuta pe acești oameni în călătoria lor către propria lume interioară?”

GRÖF: Este fără îndoială esențial să începem cu noi înșine. Este ușor de trăit cu iluzia că noi am reușit și că doar lumea trebuie să se schimbe. Dar apoi apare întrebarea pe care insistă Ervin - cum putem să facilităm transformarea în lume în exteriorul nostru?

Am vorbit despre importanța de a schimba paradigma, de a revizui anumite aspecte esențiale ale perspectivei civilizației occidentale industrializate și de a face tehnologia transformării mai bine cunoscută și mai ușor de accesat. O sarcină la fel de importantă este aceea de a găsi mijloace mai potrivite de a susține schimbările care au loc deja. Am menționat mai înainte că interesul pe care Christina și eu l-am arătat experiențelor spontane în cazul stărilor de conștiință neobișnuite - stările mistice și crizele psihospirituale. Din aceeași categorie fac parte: trezirea lui Kundalini, secvențele de moarte aparentă, dispariția temporară a granițelor și sentimentelor de unitate cosmică, deschideri psihice dramatice, lupta cu experiențele din viața anterioară și alte fenomene similare. Psihiatria contemporană tratează aceste stări în mod obișnuit prin medicație de suprimare și le consideră a fi episoade psihotice, manifestări ale unei boli mintale. Noi credem că ele sunt de fapt crize de transformare. Dacă sunt corect înțelese și tratate, ele pot fi procese de transformare, de vindecare sau chiar de schimbare evolutivă.

O altă problemă fascinantă este alcoolismul și dependența. Așa cum știți, aceste probleme au devenit un adevărat flagel în ultima vreme. În domeniul transpersonal, se crede din ce în ce mai mult că acestea sunt expresii ale

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

dorinței spirituale neîmplinite și reprezintă o căutare prost înțeleasă și prost condusă a transcendenței. Oameni care au o mare sete de spiritualitate și nu pot o pot găsi aleg dependența ca pe un surogat nefericit. Știm că singurele programe care au șanse de succes în aceste cazuri sunt cele care includ perspectiva spirituală.

Există o corespondență între Bill Wilson, co-fondatorul Alcoolicilor Anonimi, și D. G. Jung. Bill Willson îl creditează pe Jung ca întemeietorul programelor Doisprezece Pași. El prezintă situația unui pacient pe care Jung îl tratase. După o perioadă de ameliorare temporară, pacientul a făcut o recădere iar Jung a refuzat să continue terapia. I-a spus că singura lui șansă era să intre într-o comunitate spirituală și să spered că va avea o experiență transformatoare. El l-a inspirat pe Bill Wilson să înființeze Alcoolicii Anonimi.

Jung a sugerat că dorința pacientului de a bea era, la un nivel mai profund, de fapt nevoia de transcendență sau, în termeni medievali, nevoia de Dumnezeu. Formula corectă era, prin urmare, *spiritus contra spiritum*, combaterea ravagiilor alcoolului printr-o căutare spirituală. E posibil ca strategia corectă în tratamentul alcoolismului și dependenței să poată să contribuie la transformarea psihospirituală a omenirii.

RUSSELL: Trebuie să vedem de ce oamenii apelează la droguri. Tragem concluzia pripită că e din cauza disponibilității acestora, dar asta nu explică motivul. Folosirea drogurilor este un simptom al unei lipse mult mai profunde din societate. Dacă cineva apelează la droguri pentru a se simți mai bine, acesta e un semn că viața nu i-a oferit satisfacția de care are nevoie. Duce lipsa unui altceva;

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

un înțeles mai profund, pace interioară, împlinire, atenuarea stresului. Din cauză că societatea nu le oferă mijloacele de a-și satisface foamea de altceva, oamenii încep să bea, să ia heroină sau oricare alt drog, ca un mijloc temporar de a-și satisface acea nevoie.

GROF: într-un fel, alcoolul și cel ce e dependent de droguri sunt doar o formă extremă, o caricatură a occidentalului mediu care înlocuiește căutarea transcendenței printr-o gamă largă de surrogate materiale și dependențe.

LASZLO: Unii beau, alții fac sex, unii conduc nebunește, alții adoptă un stil de viață monden. Din cauză că multe dintre valorile și resursele societății contemporane nu sunt satisfăcătoare, oamenii caută ceva care să le dea sentimentul unei împliniri mai profunde.

Scenariul Judecății de Apoi - și ce se află dincolo de el

LASZLO: Multe dintre lucrurile pe care le comentăm prezintă o imagine destul de sumbră a realității și speranța unei vieți mai bune. Pe de-o parte, bogații din societatea occidentală au ajuns la saturație. Nu mai au nevoie de lucruri materiale, nu-și mai fac griji cu privire la ziua de mâine, au tot ce-și doresc din punct de vedere material. Mulți dintre ei își doresc altceva. De cele mai multe ori acest altceva e reprezentat de alcool sau de droguri și, mai recent, de realitatea virtuală. Căutarea poate să-i ducă și către sferele ezoterice, în căutarea unei călăuze spirituale reprezentată de un guru, un mediu, sau un spirit liber. Pe de altă parte, cei săraci caută lucrurile

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

materiale - e dificil pentru ei să sufere schimbări spirituale și să-și dezvolte o conștiință înaltă.

Pentru cei ce au de toate următorul pas poate fi o nouă experiență, în cel mai rău caz alcoolul sau drogurile, în cel mai bun, dacă sunt înțelepți, o transformare a conștiinței. Pentru alții, nivelul următor e atingerea bunăstării materiale. În acest caz, majoritatea umanității se găsește într-o situație aproape fără speranță. Nu există destule resurse materiale în mediul economic și tehnologic care să permită tuturor să atingă standardul material pe care l-au atins deja cei din lumea industrializată. Cu toate acestea, nu e de ajuns ca numai cei bogați să-și schimbe conștiința. Cei săraci trebuie să facă la fel. Dacă doar imită stilul de viață al celor din lumea industrializată, toată omenirea va fi în pericol.

RUSSELL: Poate trebuie să-i ajutăm în acest proces. Materialismul și venerația banului pot fi doar o fază în dezvoltarea unei societăți. Revoluția Industrială a lansat țările occidentale pe această cale acum 200 ani. Acum am ajuns la faza în care ne trezim că avem tot ce ne dorim și nu vrem să mai continuăm să mergem în jos pe această pantă pentru că asta ar însemna sinucidere curată. Poate datoria noastră e să ajutăm națiunile în curs de dezvoltare să treacă prin această fază cât mai repede cu putință.

LASZLO: Totuși, din cauza problemei mediului și a resurselor de pe planetă, nu mai e destul timp ca toate societățile și indivizii să treacă prin toate fazele dezvoltării cum am făcut noi.

RUSSELL: Sunt de acord, mai ales cu ideea că trebuie să-i ajutăm să evolueze mai repede. Poate că o să treacă prin faza

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

materială în doar câțiva zeci de ani în loc de câteva sute. Deja se vede viteza cu care societățile agricole au trecut la faza industrială și la cea informatică. India a parcurs revoluția industrială în douăzeci de ani, în timp ce China a sărit de la o societate agricolă direct la una informatică.

În timp ce Vestul a trebuit să învețe totul de la capăt, aceste țări folosesc tehnologia pe care noi am dezvoltat-o. Nu mai trebuie să dezvolte motorul cu aburi, aeroplanul, computerul; am făcut-o noi deja, iar ei învață din experiența noastră. Dacă vom putea să le arătăm și faptul că în viață există și altceva în afară de căutarea bogăției materiale, poate o să reușim să-i facem să treacă mai repede de această fază a dezvoltării.

LaSZLO: Sau chiar să sară peste această fază. E periculos să treci printr-o fază care presupune risipa de energie și stilul de viață pe care le-am adoptat noi. Dacă trec prin această fază și-și pregătesc în același timp infrastructura pentru faza următoare, s-ar putea să folosească resursele planetei în exces și să polueze mediul înconjurător.

GROF: Evaluăm tendințele viitoare cu metode prezente. Perspectivele s-ar putea să se schimbe drastic dacă vom putea să ne reorientăm către alte surse de energie, mai ales către energia solară. Înțeleg că există deja mașini și avioane care folosesc hidrogenul în loc de petrol.

LaSZLO: Putem conduce mașini folosind hidrogen lichid - am văzut una acum câțiva ani, un BMW care arăta și se comporta ca o mașină normală cu excepția țevilor care ieșeau dintr-un rezervor izolat. Gazele de eșapament ieșeau ca o ceață care se condensa în apă pură. Cei care se ocupau de

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

dezvoltarea acestei mașini mi-au spus că o asemenea tehnologie nu va putea intra în producția de serie decât peste 50 ani - la fel de mult cât îi va trebui hidrogenului lichid să se găsească la fel de ușor ca benzina azi. Nu păreau să-și dea seama că până atunci s-ar putea să fie prea târziu ca această tehnologie să fie folosită la nivel mondial - s-ar putea ca până atunci aerul să fie deja suprapoluat, și să existe deja un număr de crize care ar fi putut fi evitate prin folosirea noilor tehnologii verzi.

GROF: Se zvonește că progresul în domeniul acestor tehnologii alternative este blocat de companiile petroliere și că unele dintre cele mai promițătoare patente au fost cumpărate și sunt ținute în seifuri. Este greu de anticipat ce s-ar întâmpla dacă aceste proiecte ar deveni o prioritate. N-ar trebui să fie prea dificil să dezvoltăm proceduri care să folosească energia solară pentru a transforma apa în hidrogen și oxigen și pentru a stoca acești combustibili într-un loc sigur.

LASZLO: Avem foarte multe soluții practice la dispoziție și am putea cerceta și dezvolta multe altele, dar se pare că ne lipsește voința de a le folosi.

GROF: Exact asta încercam să spun. Cursa nebunească a înarmării la nivel global, combinată cu strategiile liniare - irosirea rezervelor nerecuperabile și poluarea - complică și mai mult situația. Dacă am avea alt sistem de valori și alte priorități, totul ar fi diferit. De exemplu, dacă strategiile noastre ar fi ciclice, după exemplul naturii, Pământul ar putea să susțină mult mai mulți oameni fără prea multe probleme. Capacitatea Pământului și a Soarelui de a produce hrană e

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

imensă; am putea recolta alge din Marea Sargase- lor, de exemplu, pe care le-am putea transforma într-o mare varietate de rezerve de hrană.

LASZLO: Mă îngrijorează întrebarea dacă există o șansă reală ca acel tip de conștiință de care avem nevoie pentru a face acest lucru să devină suficient de răspândită pentru a schimba schemele dominante de dezvoltare a lumii - modelele economice, politice și sociale.

RUSSELL: Adică dacă putem reforma societatea?

LASZLO: Sau dacă societatea se poate reforma ea însăși...

RUSSELL: Nu sunt sigur că este posibil. Probabil a trecut vremea reformei. Așa cum am spus mai devreme, s-ar putea să asistăm la căderea civilizației occidentale. Nicio civilizație nu a fost veșnică. De ce să fie diferită civilizația noastră? Pe de altă parte, există toate motivele să presupunem că va cădea în cele din urmă, pentru că s-a dovedit că e incapabilă de a se susține pe termen lung, iar acum acest lucru a devenit evident.

Dintr-o perspectivă planetară, civilizația noastră e considerată exploatoare. Ar fi dificil de susținut faptul că avem o influență benignă asupra biosferei. Dacă această problemă ar fi supusă votului planetar, dacă fiecărei specii i s-ar da un vot prin care să-și exprime părerea dacă civilizația occidentală ar trebui să continue, cred că aproape toate speciile, poate doar cu excepția gândacilor de bucătărie și a șobolanilor, ar vota împotriva noastră. Votul ar fi 99,9 % „Nu”: civilizația occidentală nu este benefică pentru planeta Pământ și ar trebui să dispară.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

LASZLO: Prin dispariție vrei să spui că oamenii care trăiesc acum în societatea occidentală ar trebui să înceteze să gândească, să acționeze, să simtă și să trăiască așa cum o fac și să adopte un alt mod de viață.

RUSSELL: Da. Nu vreau să spun că ar trebui să dispărem ca indivizi. Modul nostru de a fi trebuie schimbat. Ar trebui să apară o nouă cultură.

LASZLO: Derivată din civilizația occidentală sau în locul ei?

RUSSELL: Orice cădere e urmată de ceva nou... GROF: Ca

pasărea Phoenix.

RUSSELL: Da. Nu cred că putem să evităm dezastrul. E prea târziu. Am mers prea departe și reforma ar dura prea mult. Suntem ca un manechin plasat într-o mașină care va fi testată. E ca și cum mașina a și intrat în coliziune cu zidul. Dacă ne imaginăm imaginea văzută cu încetinitorul, botul mașinii a început deja să se comprime, iar manechinul spune: „O, Doamne, se pare că o să ne izbim de zid. Ar trebui să fac ceva. Poate ar trebui să sar. Sau poate pot să bag mașina în marșarier”.

E prea târziu, însă. Suportăm consecințele multor ani de decizii greșite. N-are rost să încercăm să schimbăm totul acum. Întrebarea e cum o să reușim să navigăm prin ceea ce se pare că va fi cea mai mare calamitate a istoriei omenеști. Nu va fi ușor. De fapt, va fi foarte, foarte greu. Dar nu cred că mai putem evita situația.

GROF: Acum mulți ani, la Moscova, am avut o discuție lungă despre ecologie cu prietenul meu, profesorul Vassily

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

Nalimov, un om de știință deosebit care a petrecut 18 ani în lagărele staliniste din Siberia. Discuția a fost pur și simplu fascinantă. Nu-I preocupa problema nucleară. Întrevedea o posibilitate ca Statele Unite și Rusia să ajungă la un acord de pace și să renunțe la bombe. Îl îngrijora chimia. După părerea lui, multe aspecte ale vieții noastre depind de industria chimică, iar el nu vedea cum s-ar putea elimina complet efectele poluării râurilor și mărilor, solului și aerului. Îi era teamă că era mult prea târziu.

LASZLO: Aceasta e o problemă la nivel global, pentru faptul că schimbăm echilibrul chimic al întregii biosfere.

GRÖF: Acest lucru se face în mai multe feluri, dar Vassily credea că poluarea chimică e cel mai mare pericol, pentru că e enormă și e greu reversibilă.

LASZLO: Așa cum am spus, viața va continua, vor exista noi mutații și vor apărea noi specii. Dar speciile care au cicluri reproductive mai scurte vor suferi mutații mai rapide decât noi și se vor adapta mai bine. Noi vom fi cei mai lenti din întreg lanțul evolutiv.

GRÖF: Acum mulți ani, am văzut un film fascinant, *Cronicile Halstedt*. Acesta era exact mesajul pe care voia să-l transmită: dacă vor exista schimbări de mediu, cele care vor moșteni Pământul vor fi insectele, pentru că au ciclul reproductiv cel mai scurt și o enormă capacitate de adaptare.

RUSSELL: Un alt scenariu al judecății de apoi nu este o catastrofă ecologică, ci ciurma. Suntem descoperiți în fața ciurmei. Ne-a scăzut imunitatea. Mâncarea fast-food, dro-

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

gurile, abuzul de antibiotice, poluarea chimică și alți factori ne-au afectat sistemul imunitar. În același timp, bacteriile au devenit din ce în ce mai rezistente la medicamente. Dezvoltarea imunității lor e mai rapidă decât ritmul în care descoperim noi antibiotice. Unele au dezvoltat imunitate la aproape orice antibiotic și în curând ne va fi imposibil să le oprim evoluția.

Mai mult, noi înșine înlesnim răspândirea bolilor. Dacă ar izbucni ciuma la Sao Paulo, ar fi la New York cu avionul de seară și aproape peste tot în marile aglomerări urbane. O nouă boală pentru care nu există leac ar putea să cuprindă lumea într-o clipită. Poate n-ar distruge întreaga populație, dar ar putea s-o decimeze - ceea ce, din punct de vedere planetar, n-ar fi chiar un lucru rău. Ciuma este adesea calea naturală de a ține sub control o anumită specie a cărei dezvoltare a devenit aberantă.

LASZLO: Așa se ocupă natura de problemele pe care le are. O specie care devine ea însăși o ciumă sau un cancer va atinge un prag care îi va bloca reproducerea sau îi va da ordona să se sinucidă, ca în cazul micilor lemingi. Dar umanitatea a învățat să folosească atât de multe măsuri corective pe termen scurt, încât aceste reacții naturale de adaptare nu mai au timp să acționeze. Dacă ești miop, îți pui ochelari, dacă nu te poți mișca repede, iei mașina, trenul sau avionul și așa mai departe. Pe termen lung, e foarte probabil să declanșăm o catastrofa ecologică, dar pe termen scurt, luăm măsuri care sperăm să rezolve problema pe moment.

GROF: Nu prea există motive de optimism, dar lucrurile pot lua o întorsătură neașteptată. Am discutat cele mai pesimiste

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

scenarii pe baza unor extrapolări ale curentului prezent. Aici trebuie să vă aduc aminte de ceea ce s-a întâmplat cu Zidul Berlinului și Uniunea Sovietică. Ce s-a întâmplat acolo a fost pozitiv și neașteptat, greu de prezis. S-ar putea să existe forțe care să opereze în spatele scenei. Spre exemplu, avem deja bacterii care își iau hrana din scurgerile de petrol. Poate se vor găsi soluții științifico-fantastice pe care nu le putem prevedea - noi bacterii care să consume plastic, plante care să readucă echilibrul în natură prin reversarea poluării, mutații genetice care să promoveze toleranța și sinergia etc.

LASZLO: Așa cum am spus mai devreme, dacă felul în care se dezvoltă umanitatea ar fi urmarea unui accident, șansele noastre ar fi foarte mici. Biologii știu că mutațiile accidentale sunt ca jocurile de noroc. Dacă avem o reală posibilitate de a scăpa, aceasta se datorează faptului că există și altceva în afară de accidente și ratări în evoluția speciilor. Aceiași factori ar putea acționa și în cazul evoluției culturale a speciei noastre. Efectele lor sunt deja vizibile în revoluția conștiinței și în schimbarea valorilor care e în desfășurare în multe părți ale lumii. Dar aceste procese s-ar putea să nu evolueze destul de repede fără ajutor. De aceea e nevoie să potențăm puterea experiențelor transformatoare care pot să accelereze evoluția conștiinței noastre și, prin aceasta, evoluția valorilor, a eticii și a comportamentului nostru.

GROF: Aș vrea să menționez o observație care mi se pare interesantă și relevantă aici. Cei ce suferă procesul de moarte și renaștere psihospirituală în stările neobișnuite de conștiință trec prin etape specifice asociate unor teme caracteristice. Aceste experiențe descriu adesea scene de violență extremă,

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

excese sexuale, de cele mai multe ori perversiuni, secvențe satanice și episoade mesianice. În procesul de transformare interioară, aceste elemente sunt trecătoare, iar rezultatul lor este o puternică deschidere și transformare spirituală. În experiențele individuale, cel mai mare pericol este o exteriorizare a procesului, care devine distructiv pentru persoana celui ce-l practică. Cel mai grav caz este sinuciderea în locul anihilării eului - moartea eului urmată de renaștere.

Cei ce trec prin aceste episoade observă asemănarea cu ceea ce se petrece în lumea exterioară - creșterea criminalității, violenței și terorismului, eliberarea sexuală în formele ei pozitive și aberante, creșterea interesului pentru practicile satanice și pentru culturile mesianice care se înmulțesc asemenea ciupercilor. Aceasta sugerează posibilitatea ca umanitatea în totalitatea ei să sufere un proces de transformare similar. Din nefericire, mare parte a acestui proces se externalizează. Dacă s-ar putea interioriza, în loc să fie practicat într-un fel distructiv pentru Eu, ne-ar putea ridica la un alt nivel al conștiinței.

LASZLO: Sperăm să fie posibil. Dar cum vom putea să mărim șansele de realizare a acestui proces?

RUSSELL: Vreau să menționez două lucruri pe care le consider importante. Mai întâi, trebuie să diseminăm tehnici și tehnologii care ne-ar ajuta să fim mai împăcați cu noi înșine. Nu are sens să încercăm să facem pace în lume atâta vreme cât suntem în conflict cu noi înșine.

Dacă suntem dominați de teamă și de ostilitate, nu vom putea trăi în pace. Putem să ne prefacem că trăim în pace, dar asta nu ne va ajuta să transformăm iluzia în realitate. Toate

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

tradițiile spirituale au un element în comun: găsirea păcii interioare. Acest lucru devine tot mai important pe măsură ce lumea se mișcă din ce în ce mai repede, iar numărul deciziilor de luat e din ce în ce mai mare. Dacă suntem agitați, supărați sau extenuați, nu vom putea lua cele mai bune decizii pentru noi și pentru ceilalți și cu siguranță nu vom fi sănătoși.

Prin urmare, un domeniu critic e dezvoltarea modului de a-i face pe oameni să fie în armonie cu ei înșiși. Nu vreau să spun că trebuie să reinventăm totul. Există deja tehnici în diversele tradiții spirituale ale omenirii. Trebuie să cercetăm și să descoperim care sunt cele mai potrivite și mai eficiente tehnici și să le facem mai accesibile.

Al doilea domeniu cheie este reprezentat de relațiile interumane. Comunicarea clară și empatică este esența oricărei relații reușite. Dar foarte puțini dintre noi au învățat asta la școală. Comunicarea se învață prin experiența personală și adesea mult prea târziu. Ceea ce se întâmplă în relația dintre doi oameni, atât la serviciu, cât și acasă, vine din dorința fiecăruia de a se simți iubit și împăcat, dar cercul vicios care începe să funcționeze nu permite acest lucru. Dacă unul se simte judecat sau atacat, reacția lui este aceea de a se apăra. Reacția poate fi foarte subtilă, doar o intonație, un gest ori câteva cuvinte, sau mai evidentă. Dar intenția reală este de a-l face pe celălalt să se simtă atacat și judecat la rândul său. Dacă cea de-a doua persoană nu e conștientă de dinamica acestui joc și nu refuză să intre în el, va riposta în același fel, trimițând mesaje care să accentueze sentimentul de agresivitate. Așa începe cercul vicios. La suprafață, totul e doar lapte și miere, dar dedesubt, atacul continuă. Fiecare își dorește să fie iubit și apreciat, dar încearcă să-l facă pe

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

celălalt să se simtă vinovat.

Deci un lucru foarte important e să învățăm oamenii să comunice într-un fel în care să nu declanșeze cercul vicios și cum să-l spargă, în cazul în care se formează. Orice comunicare reușită ia în considerare sentimentele față de interlocutor: cum să-l facem să se simtă iubit și apreciat. De câte ori am reușit să fac acest lucru în propriile mele relații, a fost ca o adevărată magie.

GRÖF: Un mod interesant de a comunica care să evite cercul vicios în interacțiune a fost dezvoltat de terapeutii în probleme familiale. Propriile sentimente trebuie formulate clar, fără a include în ele judecăți și acuzații. Trebuie să ne informăm partenerul despre procesele interioare și reacțiile noastre la diversele situații într-un fel care să nu includă vinovăția cuiva.

RUSSELL: Da, aceasta e doar o parte a procesului. Mai există și alte lucruri care ajută. Mai pe scurt, ceea ce Buddha numea „discursul corect”. Cum vorbești într-un fel în care să nu produci suferință și resentimente?

GRÖF: Când locuiam în Esalen în Big Sur, California, Christina și cu mine am început un experiment fascinant. Am organizat un program educațional experimental cu o componentă experiențială dominantă. Acesta consta dintr-o serie de programe care se întindeau pe perioada unei luni, în total 30, care aveau loc de două ori pe an. Puteam să ne alegem un subiect de interes, cum ar fi Hărțile Conștiinței, Buddhismul, Psihologia Occidentală, Medicina Holistică, Vindecarea, Dependența sau Căutarea Mistică, etc. Am invitat pentru fiecare din ele câte un specialist de renume. Pe

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

parcursul acestor luni, le-am oferit participanților posibilitatea de a folosi respirația holotropică, practica Gestalt, terapia sandplay a lui Jung, procesele de grup, masajul, yoga, ritualurile, meditația, dansul expresiv, excursiile în natură și o selecție de filme.

Facultatea care ne-a găzduit a adus mare parte dintre specialiști, de la pionierii în noua paradigmă a gândirii, cum ar fi Fritjof Capra, Rupert Sheldrake, Karl Pribram și Joseph Campbell, până la șamanii mexicani și nord americani, la medii, călugării creștini, sufiști, profesorii de yoga și buddhiștii tibetani, zen și vipassana. Această bogată combinație de intelectuali și de experimenți își s-a dovedit a fi o experiență extrem de utilă pentru transformare.

Afli multe lucruri când participi pentru o perioadă de timp la un atelier de lucru specializat într-o metodă specială, înveți foarte repede să joci jocul, îți activezi mijloacele de apărare psihologică și adesea reușești să rămâi neafectat. Pe de altă parte, faptul că ești bombardat din diverse părți și la diverse niveluri de informații noi și surprinzătoare și de strategii experiențiale are un efect catalizator. De-a lungul anilor am primit multe scrisori de la oameni care au participat la aceste ateliere și care doreau să ne spună că luna petrecută la Esalen a fost un moment de referință în viața lor. Cred că un model similar s-ar dovedi extrem de util pe scară largă ca instrument de transformare.

LASZLO: Să ne întoarcem la leitmotivul nostru: revoluția conștiinței. Se pare că modalitatea de a transcende scenariul judecății de apoi se află în experiențele transformatoare care declanșează evoluția conștiinței și ne schimbă modul de a relaționa cu ceilalți și cu natura. Această posibilitate are

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

multe implicații și dimensiuni. Poate vom putea aborda câteva în după-amiaza aceasta.

A DOUA ZI: DUPĂ-AMIAZA

Lumea și individul

Despre naștere și dezvoltare - cum să creștem într-o lume nouă

LASZLO: La începutul acestui secol, H. G. Wells a spus că viitorul va fi decis de cursa dintre educație și dezastru. Putem vedea o analogie a acestei idei azi în cursa dintre noua conștiință și dezastru, cu implicații educaționale majore. Cum se poate adapta educația la lumea în care trăim? Cum pot fi făcute organizațiile educaționale să realizeze că suntem într-un punct critic, un prag în evoluția noastră colectivă, și că avem potențialul de a stăpâni, sau cel puțin de a orienta, această evoluție? În cele mai multe locuri din lume educația e conservatoare, cu un mare grad de inerție.

GRÖF: Se pot face multe lucruri în sfera creșterii copiilor și a educației pe lângă introducerea tehnologiei care să determine transformarea și a eforturilor de a schimba paradigmele. Cercetările făcute în domeniul conștiinței clinice în ultimele decade au arătat că gândirea umană, viața emoțională și comportamentul sunt puternic programate de viața noastră anterioară - nu numai de copilărie, lucru explicat deja de filosofia freudiană, ci și de nașterea noastră biologică și de viața prenatală. Umanitatea poate fi influențată profund prin îmbunătățirea igienei fizice și emoționale din timpul sarcinii și prin schimbarea obiceiurilor postnatale.

Sunt motive întemeiate să credem că împrejurările

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

nașterii joacă un rol important în crearea dispoziției pentru tendințele violente și de auto-distrugere, sau, invers, pentru comportamentul plin de înțelegere și relațiile interpersonale sănătoase. Obstetricianul francez Michel Odent scrie o carte în care susține că această amprentă perinatală are puterea de a ne direcționa viața către iubire sau ură și arată cum poate fi înțeles acest lucru din perspectiva istoriei speciei noastre.

Nașterea biologică are două aspecte diferite, amândouă foarte importante pentru supraviețuire și mediate de hormoni specifici. Stresul mamei în timpul travaliului, este asociat în primul rând cu procesul producerii adrenalinei. Mecanismele eliberării adrenalinei și noradrenalinei au jucat un rol important în evoluția speciei noastre în calitate de mediatori ai instinctelor agresive și de protecție ale mamei în vremurile când nașterea avea loc în natură. Acestea făceau posibilă schimbarea rapidă a situației mamei: de la naștere la luptă sau la fugă, în cazul apariției unui prădător. Mai târziu, mecanismul a devenit inutil, pentru că femeile nu trebuie să se mai teamă de pericolele exterioare. Acest lucru e un anacronism evolutiv.

Cel de-al doilea aspect asociat cu nașterea, la fel de important din punct de vedere evolutiv, este crearea legăturii dintre mamă și nou-născut. Acest proces implică existența hormonului numit oxitocină, care induce comportamentul matern, și a endorfinelor, care potențează sentimentele de dependență și atașament. Prolactina, hormonul care joacă un rol important în alăptare, are efecte similare. Aglomerația, zgomotul și haosul din multe spitale te fac să te gândești la pericole, la moarte, la urgențe și declanșează o stare de anxietate care solicită mecanismele de control al adrenalinei într-un mod inutil. Ca și în cazul junglei, o asemenea situație

determină reacții agresive și dă impresia unei lumi care este potențial periculoasă și care se opune procesului de creare a legăturii între mamă și făt.

Pe de altă parte, o atmosferă relaxată, liniștită și intimă în timpul nașterii creează o atmosferă de siguranță care declanșează o dispoziție către afecțiune, încredere, dragoste, cooperare și sinergie. Îmbunătățirea radicală a practicilor procesului nașterii poate avea o influență pozitivă cu efecte de lungă durată asupra stării emoționale și fizice de bine a speciei umane și domolește nebunia comportamentului care amenință să distrugă înșăși bazele vieții pe această planetă. Acesta ar fi un punct de plecare foarte bun.

RUSSELL: Stan, ai menționat ce importante sunt influențele primilor ani ai copilăriei. Acesta e un alt domeniu în care umanitatea se poate schimba. Cunoștințele pe care le avem despre efectele anilor copilăriei asupra vieții adulte datează de o sută de ani și stau la baza multor proceduri psihoterapeutice. Pe lângă faptul că putem face tot posibilul pentru a-i ajuta pe oameni să gestioneze impactul pe care îl are asupra vieții lor și să se elibereze de unele din influențele nocive, putem face mult mai mult pentru a schimba modul în care ne creștem copiii, pentru ca aceștia să devină adulți mai sănătoși din punct de vedere psihic.

Ca și în cazul nașterii, există deja o nouă mișcare în această direcție. Am prieteni care au avut copii în anii șaizeci și șaptezeci pe care au aplicat noile concepții asupra educației. În loc să-i pedepsească, le-au explicat unde au greșit și i-au ajutat să înțeleagă; le-au asigurat mediul necesar pentru o mai puternică apropiere emoțională; în loc să-i trateze ca pe niște copii neștiutori, le-au dat importanța

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

necesară unor ființe care aveau nevoie de îndrumare. Copiii au crescut sănătoși din punct de vedere mental și au devenit adulți echilibrați. Acum au propriile lor familii și-și tratează copiii în același mod - uneori chiar mai bine, pentru că ei sunt și mai conștienți de aceste probleme decât părinții lor. Au rezultat niște tineri inteligenți, amabili, atenți și conștienți de toate lucrurile pozitive din jurul lor.

Există un cerc vicios care începe să se destrame. Copiii crescuți în familiile cu disfuncții învață un model greșit și devin părinți care vor folosi metode greșite la rândul lor. Dacă învățăm oamenii cum să-și educe copiii cu mai multă iubire și atenție, putem să rupem acel cerc, cu un impact major pe termen lung asupra societății. Cred uneori că, într-adevăr, acesta poate fi cel mai important lucru pe care-l putem face pentru societate.

GRÖF: Dar educația e doar o parte a problemei. Nu ajunge să știm ce trebuie să facem. Trebuie să fim în stare s-o facem, iar aceasta ar însemna o reală transformare emoțională a părinților.

LASZLO: Sunt mai multe cercuri vicioase aici, mai ales în educația formală din școli. Profesorii predau ce au învățat la școală și li se pare că nu e nimic greșit în asta. Este foarte greu să introduci cunoștințe radicale în sistemul educațional. Cei ce sunt la originea acestor cunoștințe ar trebui să fie cei care să le disemineze, dar ei devin foarte rar profesori influenți. De cele mai multe ori, cei ce au idei inovatoare nu sunt și buni comunicatori. Sistemul educațional ar trebui să fie mai flexibil, mai deschis la ideile noi și relevante, de oriunde ar veni ele.

GRÖF: Da, instituțiile noastre educaționale au o orientare

greșită și prezintă o perspectivă depășită asupra lumii. Acest lucru ajută la perpetuarea situației. Să luăm, de exemplu, istoria. Valorile spirituale și transpersonale nu sunt apreciate. Când înveți istoria, figurile importante sunt Gingis Han, Napoleon, Hitler și Stalin. Nu prea se vorbește despre Buddha. Se pune mult prea mult accent pe conflicte, lupte și competiție - cine învinge și cine pierde. În general li se dă mult prea mare importanță personajelor negative.

R.USSELL: Multe dintre lucrurile despre care vorbim n-ar fi prea bine primite în sistemul educațional de azi. Experiențele mistice, de exemplu, sunt privite ca lucruri periculoase. Educarea oamenilor pentru a recunoaște stările neobișnuite ale conștiinței ar crea probabil foarte multă ostilitate.

GROF: Tot ce e transpersonal și spiritual 100% ar crea multe probleme. Aceste cunoștințe ar fi primite cu rezistență nu numai de oamenii de știință materialişti, ci și de religiile organizate.

LASZLO: Eu sunt optimist, sau cel puțin un optimist moderat, mai ales dacă luăm în considerare faptul că s-ar putea să existe și anumiți factori care lucrează pe ascuns.

LASZLO: Acest lucru e o sursă de speranță. Dacă există astfel de factori, vor fi din ce în ce mai evidenți pe viitor.

Întrebarea cea mai urgentă e cum reușim să ajungem nu numai la sistemul educațional, ci și la cel informațional, la presa scrisă și la internet. Pentru moment, acest sistem caută doar senzaționalul, pentru că doar acesta vinde. „Adevăratele” știri sunt evenimentele violente, catastrofele sau știrile legate de câteva figuri publice de pe planetă. Procesele care stau la baza evenimentelor sau cele care

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

modelează lumea nu ajung la cunoștința mulțimii - nu sunt considerate demne de a fi transmise.

Dacă vrei să iei în considerare partea pozitivă, ai putea spune că acum câțiva ani nu aveam toate aceste programe de televiziune și toate aceste știri pe probleme de mediu, de resurse, de populație și de dezvoltare. Oamenii sunt din ce în ce mai la curent cu problemele actuale, dar această evoluție este mult prea lentă pentru a da naștere unei mișcări capabile să aducă o schimbare efectivă și reală.

GROF: în cultura noastră, media are o putere enormă în diseminarea informației și formarea opiniei publice. Simt că ne apropiem de un punct critic în această privință. În trecut, exista o tendință clară de a discredita și a ridiculiza într-un mod lipsit de discriminare tot ce era considerat „New Age”, ceea ce reprezenta orice punea în pericol modul obișnuit de gândire și acțiune, de la modelul holografic al lui Davin Bohm de reprezentare a universului, la maratonul în pielea goală, la ghicitul în globul de cristal și la puterea piramidelor. Recent, s-a produs o schimbare semnificativă. Apar din ce în ce mai des pe lista de cele mai vândute cărți materiale despre experiențe transpersonale, iar filmele despre aceleași experiențe au început să fie succese de casă. Editurile au înțeles că aceste apariții sunt cerute și că se pot câștiga bani din această afacere. Cei ce lucrează în media se miră de audiența emisiunilor pe probleme transpersonale, cum ar fi discuțiile lui Bill Moyer cu Joseph Campbell. Odată ce vor înțelege că din ce în ce mai mulți oameni sunt interesați, lucrurile ar putea evolua foarte rapid.

LASZLO: Dar cum declanșezi desfășurarea rapidă a acestui proces?

GROF: Deja au avut loc schimbări enorme. De exemplu, grija pentru mediu și pentru hrana naturală, care fuseseră privite ca niște ridicole extravagante hippie, au devenit probleme care se discută în mod serios. Acest lucru nu s-a întâmplat pentru că anumiți oameni s-au așezat și au inventat o strategie inteligentă cum să schimbe opinia publică și să influențeze media. Schimbarea se datorează modificărilor pe care le-au suferit câteva mii de oameni ca noi printr-o varietate de mecanisme. Acești oameni sunt preocupați și fac tot ce le stă în putere ca să-și urmeze sentimentele. Fiecare dintre ei e doar un fir de nisip în deșert, dar împreună sunt o putere care poate schimba ceva.

RUSSELL: Sunt mii de oameni care fac ceea ce simt că bine. Și totuși, nu știm ce e bine. Tu, Stan, îți faci treaba. Crezi că e lucrul pe care trebuie să-l faci și-l faci cât poți de bine. La fel și Ervin, și eu. Toți ne aducem contribuția cât putem mai bine, fiind în același timp susținuți de alte zeci de mii de oameni care fac și ei tot ce cred că e mai bine pentru ei.

Întrebarea crucială e cum putem să facem aceste lucruri mai eficiente și cu un impact mai puternic? Cu cât voi fi mai eficiente, cu atât voi determina schimbarea în ceilalți. Cu cât vor fi ceilalți mai eficienți, cu atât mai mare va fi impactul lor asupra mea.

Unul dintre lucrurile pozitive care derivă din meseria de scriitor este faptul că întâlnesc oameni care îmi spun că un lucru pe care l-am scris într-una din cărțile mele a avut un efect deosebit asupra lor - ca o piesă care le lipsea din jocul vieții. Și cred că același lucru ți se întâmplă și ție, Stan, când primești reacțiile oamenilor care au participat la atelierul tale despre respirație. Noi toți punem cap la cap piesele necesare pentru a ne împlini viețile, pentru a fi mai fericiți și

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

mai sănătoși. Fiecare piesă contează. Iar uneori, o mică piesă poate determina unirea multor altora și poate duce la trezirea spirituală.

Greșim dacă ne gândim că noi trebuie să-i schimbăm pe ceilalți. Acest lucru ne face să credem că noi suntem speciali și ne pune într-o poziție de conducere, de control. Toți suntem în aceeași situație. Cea mai importantă întrebare pe care trebuie să ne-o punem este: cum pot face ca acțiunile mele să faciliteze schimbarea mai eficient?

LASZLO: Ceea ce vrei să spui, Pete, e că, făcând bine ceea ce facem, putem pune lucrurile în mișcare.

GROF: Sunt de acord, dar aș vrea să adaug că nu e de ajuns să observi situația și să te axezi pe intervenția din exterior. Trebuie să te implici și în munca interioară. C. G. Jung a insistat pe ideea că trebuie să suplimentăm ceea ce facem în lume prin analiza personală sistematică și prin investigarea eului nostru subconștient. A menționat nevoia de a ne conecta la entitatea superioară, Eul, din care să luăm înțelepciunea subconștientului colectiv și resursele spirituale pe care ni le oferă. Informațiile și puterea pe care o obținem în acest proces ne ajută să găsim strategiile de viață corecte.

LASZLO: Așa cum spuneam ieri, ce facem „în interior” afectează „exteriorul”. Dar, la fel de bine, am spus că, dacă oamenii ar aprecia mai corect interacțiunea dintre cele două, ar fi mai responsabili în lucrul cu interiorul și ar avea șanse mai mari de a reuși în exterior.

RUSSELL: Și eu cred că se pot întâmpla miracole. Dar nu putem să le *facem* să se întâmple, trebuie să învățăm cum să le *permetem* să se întâmple. Se pare că putem să facem acest

lucru prin dezvoltarea stării interioare potrivite, a stării de conștiință potrivite.

Discutam mai devreme despre sincronicitate și eu am menționat că există o legătură puternică între starea mea interioară și manifestarea coincidențelor. Eu nu le pot determina, pentru că sunt, prin natura lor, accidentale, dincolo de capacitatea mea de a le controla. Ce pot face e să le facilitez apariția prin starea de conștiință potrivită.

Același lucru se poate întâmpla și la nivel colectiv. Cu cât nivelul de conștiință e mai elevat, cu atât e mai mare posibilitatea de a vedea miracole. Nu putem să ne imaginăm cum vor fi sau cum se vor întâmpla, dar putem să mărim șansele ca ele să se întâmple prin modul în care avem grijă de bunăstarea noastră interioară.

LASZLO: Asta-mi aduce aminte de o experiență muzicală pe care am avut-o demult. Când cânti - nu neapărat pentru public - dacă iese bine, dar nu pentru că așa ai vrut în mod conștient, atunci întregul spectacol e un model spontan. Și trebuie să recunoști că ești parte din acesta. E un sentiment minunat. Nu poți să-l determini prin voință, dar poți să-l pregătești. Dacă nu ești pregătit, nu-l simți. Dar când ești, sentimentul e ca și cum te-ar învălui o forță. Există o astfel de forță și noi trebuie să învățăm cum să ne lăsăm purtați de ea. Oare putem să-i învățăm pe oameni acest lucru?

RUSSELL: Da, cred că da. Din proprie experiență, știu că lucrul care mă împiedică să rezonoz cu această forță este propria mea rezistență, propria mea răceală, care vine din teamă. Teama e foarte normală atunci când suntem amenințați, dar în societatea occidentală contemporană aproape toate amenințările fizice au fost înlăturate. Nu mai suntem

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

atacați de animale sălbatice și nu mai trebuie să fugim ca să ne salvăm viața. Majoritatea temerilor noastre sunt psihologice și provin din experiențele noastre anterioare. Ne e teamă de ce ar putea crede alții despre noi, de a ne simți nesiguri, de a nu putea controla lucrurile etc. Aceste temeri ne împiedică să ne trăim viața complet, de a ne lăsa purtați de acea forță. Stăm tot timpul la pândă să nu cumva să fim atacați.

Unul dintre cele mai importante lucruri pe care le putem face este descoperirea acestor angoase, evaluarea lor corectă și reînvițarea unui mod de viață care să le excludă. Am descoperit că, dacă îmi dau seama cât de nefondate sunt, ele încetează să-mi mai afecteze relațiile, comunicarea, și modul în care reacționez. „Mă las purtat” pe măsură ce angoasa dispare.

GROF: Cel mai important obstacol în calea acestei deschideri este amintirea unui șir de experiențe traumatiche, care duce la stări de blocaj emoțional și fizic, un fel de armură REICHIAN care ne izolează de restul lumii. Modalitățile de a scăpa de această armură, de a ne elibera de momentele traumatiche, sunt deschiderea către oameni, natură și cosmos.

LASZLO: Oamenii care trec prin experiențe transpersonale devin membri mai buni ai comunității?

GROF: NU neapărat după doar o primă serie de experiențe, deși acest lucru e posibil. Am văzut vieți care s-au schimbat complet după o experiență psihedelică puternică sau după o experiență de respirație holotropică, dar acestea sunt excepții. Probabilitatea unei schimbări pozitive considerabile crește odată cu implicarea individului într-o căutare personală sistematică și consecventă.

LASZLO: Ar trebui, prin urmare, să aibă o serie de experiențe transformatoare care să dureze săptămâni, luni sau chiar ani?

GRÖF: Da. Am descoperit domeniul transpersonal în timpul experienței mele clinice. Am văzut de multe ori că oamenii încep de obicei procesul ca terapie, pentru că au probleme emoționale și psihosomatice. Totuși, după o serie de ședințe, descoperă dimensiunea suprapranaturală a propriului eu și, din acel moment, principala lor grijă este căutarea filosofică și spirituală a sensului lucrurilor. Și acest lucru îi face să se deschidă spre ei înșiși, spre ceilalți, spre natură și viață în general.

O nouă hartă a realității?

LASZLO: Conștiința se schimbă, apar noi tendințe, ceea ce generează o întrebare deosebit de importantă și de interesantă despre concepția noastră despre lume. Până acum, aceasta a fost fragmentată, plină de zone neclare și de neconcordanțe - între minte și trup, interior și exterior, om și lume...

GRÖF: Vrei să sugerezi că e nevoie de o paradigmă generală care să integreze toate perspectivele disparate.

LASZLO: Am vorbit deja despre schimbarea paradigmei în domeniul științei, și acum putem merge mai departe. La ce paradigmă ne putem aștepta? Ce tip de paradigmă ne trebuie? În mod evident, noua paradigmă trebuie să includă imaginea prezentă, fragmentată, a realității, cunoștințele care derivă din științele naturale, mai ales cele din fizică, pe care trebuie să le armonizeze în cadrul științelor despre om și societate. O asemenea schimbare de paradigmă s-ar putea dovedi crucială, din moment ce trăim vremuri atât de instabile, sensibile la orice „fluctuație”, la orice idee, perspectivă sau

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

valoare nouă, oricât de ne semnificativă. În aceste condiții, s-ar putea să apară un nou Hitler sau un nou Mesia. Trebuie să devenim conștienți de forța ideilor și de puterea lor de promovare, mai ales dacă acestea corespund nevoilor timpului nostru. Acest lucru înseamnă promovarea acelor paradigme care ar putea avea un efect benefic asupra omenirii.

GRÖF: Problema pe care o văd este că elementele de bază, blocurile conceptuale ale vechii paradigme, par foarte logice, foarte evidente și foarte ușor de înțeles. Principiile de bază ale mecanicii newtoniene nu sunt greu de înțeles și sunt de bun simț, pentru că ele corespund percepției noastre despre lume. Prin comparație, putem să anticipăm că înțelegerea noii paradigme ar cere cunoștințe sofisticate în diverse domenii, inclusiv cunoștințe de matematici superioare și de fizică cuantică și a relativității. În plus, conceptele de bază sunt contrare principiilor percepției intuitive, cel puțin în stările obișnuite de conștiință.

Să luăm, de pildă, opera ta, Ervin. Ai cunoștințe științifice elevate și capacitatea de a corobora date dintr-o varietate de discipline într-un mod deosebit de creativ. Dar, pentru cititorul de rând, este dificil de înțeles ce vrei să transmiți fără o bază științifică solidă. Deci întrebarea este cum traducem aceste concepte în limba obișnuită și cum prezentăm datele într-un mod accesibil cititorului mediu.

LASZLO: Eu sunt un pic mai optimist decât tine, Stan, în ce privește puterea și întinderea noii paradigme. Nu cred că e mai complexă decât cea veche: de fapt, e foarte simplă. Am amintit numele lui Alfrd North Whitehead mai înainte. Unul dintre elevii lui, un mare filosof, Stephen C. Pepper, a scris o

carte întreagă despre „ipotezele despre lume”, care arată că există cel puțin o jumătate de duzină de ipoteze de bază, sau, cu alte cuvinte, moduri în care vedem lumea și pe noi înșine. Una dintre acestea este ipoteza organică, care e caracteristică zilelor noastre. Lumea este ca un organism, nu numai indivizii, ci și întreaga biosferă și chiar universul. Acesta este un mod de gândire foarte simplu care, odată adoptat, duce la rezolvarea tuturor problemelor. Mi se întâmplă deseori ca, atunci când încerc să descifrez ceva ce nu are sens, să schimb perspectiva, și apoi, dintr-o dată, totul se clarifică și devine parte dintr-un model mai extins, modelul de care vorbea Gregory Bateson - „modelul care unește”.

Ipoteza organică pare nouă, dar de fapt e foarte veche. Doar că ne parvine într-o formă schimbată, oferită de noile științe, mai concretă și mai demnă de încredere. Totuși, nu e ușor de înțeles, pentru că am fost educați să o înlocuim cu ipoteza mecanicistă a lui Newton.

GROF: NU crezi că una dintre probleme e că perspectiva newtoniană asupra lumii se potrivește în mare măsură cu percepția obișnuită pe care o avem asupra realității? Pare foarte evidentă și foarte logică.

LASZLO: Da, dar doar pentru cei crescuți în Occident.

GROF: Am observat că, în stările mistice, oamenii au acces direct la o percepție și o înțelegere alternativă a lumii. Experiențele transpersonale au puterea de a ne trezi din ceea ce William Blake numea, destul de nedrept pentru Newton, „somnul lui Newton”. Nu știu cât de convingător poate fi transmis acest model organic prin mijloace pur intelectuale unor oameni care n-au trecut prin experiențe directe de acest

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

tip, cu atât mai puțin celor care au tendința de a se îndrepta în direcție opusă.

Ar fi mult mai bine dacă noul mod de gândire ar putea fi legat de o viziune mitologică relevantă pentru cultura occidentală. Joseph Campbell era foarte interesat de această problemă și a subliniat că, atunci când studiem culturile trecute, ne dăm seama că toate au fost susținute și propulsate de puternice viziuni mitice. Același Joseph Campbell se întreba dacă e posibil să se identifice mitul dominant al culturii în care trăim sau dacă acest lucru se poate face doar după un timp. Întrebările pe care și le punea mereu erau „în ce fel de mitologie trăim? Putem s-o identificăm? Poate fi ea adusă la suprafață, ca să ne poată inspira?”

RUSSELL: O altă problemă pe care mintea occidentală educată în maniera mecanicistă o are în înțelegerea modelului organic e calitatea sa participatorie. Ne face să ne simțim parte a universului viu. Modelele reduționiste și bunul simț de tip occidental ne îndreaptă în direcția opusă - ne separă de întreg.

GROF: Multe culturi au trăit într-un univers participativ, ca parte integrantă a întregului, având acces direct la experiențele transpersonale în riturile de trecere, în mistere și practici spirituale. Experiențele de acest gen erau incomparabil mai la îndemână atunci.

LASZLO: Instituțiile și modul nostru de viață sunt cele care ne creează probleme pentru că nu ne mai permit să trecem prin experiențe integrate, complete, participative. Criza care se apropie va oferi în același timp posibilitatea societății occidentale de a-și schimba perspectiva asupra lumii. Ne va

arăta legăturile între lucruri și felul în care depind unele de altele, va fi garanția unei percepții schimbate. Întrebarea cea mai dificilă e însă cum să facem oamenii să înțeleagă totul fără dificultate, fără suferință.

RUSSELL: Da, mulți oameni nu vor să vadă greșelile modelului actual. Nu pot renunța la convingerile și obiceiurile lor decât dacă sunt obligați, dar această renunțare s-ar putea să vină prea târziu.

Același lucru se întâmplă și la nivel personal. Cei ce duc o viață nesănătoasă pot fi sfătuiți de doctor să se lase de fumat, să-și schimbe dieta, să facă mai multă mișcare, dar dacă nu-și dau seama ei înșiși că au o problemă, mai mult ca sigur vor ignora sfaturile acestuia, pentru că nu înțeleg de ce ar trebui să se schimbe. Asta până când problema nu va mai putea fi evitată, când vor suferi un atac de cord, când se vor îmbolnăvi de cancer sau de o altă boală care îi va obliga să-și aducă aminte spusele doctorului. Câtă vreme sănătatea nu ne e periclitată, nu suntem conștienți de greșelile pe care le facem. Numai atunci când suferim acceptăm nevoia de schimbare. Poate că ar trebui să ne dorim să intrăm în criză ca să ne putem trezi. Să sperăm însă că nu ne va fi fatală.

LASZLO: E un lucru foarte greu de realizat în realitate.

RUSSELL: Nu spun că ar trebui să determinăm criza, ci doar că n-o să ne vină mintea la cap până când n-o să se întâmple ceva. Bineînțeles că nu toată lumea așteaptă să se simtă rău ca să se schimbe; mai sunt și oameni care ascultă sfaturile și se schimbă înainte ca situația să se înrăutățească, și tocmai această atitudine e cea care trebuie încurajată la nivel global.

LASZLO: De acord. Dar acest lucru subliniază necesitatea de

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

a dezvolta urgent un nou mod de a privi lumea și pe noi înșine - o nouă hartă a realității. În cărțile tale, Stan, vorbești despre o nouă cartografie a minții omenești. Nu înseamnă că aceasta ar trebui să meargă mână-în-mână cu o nouă cartografie a universului? Dacă mintea omenească e plină de elemente surprinzătoare și e legată de cosmos, atunci și cosmosul ar trebui să conțină elemente neobișnuite. Cartografia acestuia ar trebui să fie diferită de cea standard.

GRÖF: Noua hartă a minții omenești despre care am scris și am vorbit este și o nouă hartă a realității, atâta vreme cât cele două categorii de experiențe pe care le adaugă cartografiei tradiționale nu sunt văzute ca distorsiuni patologice, ci mai degrabă ca aspecte autentice ale existenței. Conținutul experiențelor în prima dintre aceste categorii este lumea așa cum o știm, dar percepută dintr-o perspectivă complet diferită. În loc să percepem elementele ei constitutive ca obiecte separate, *ne identificăm cu acestea*. Odată cu identificarea, ni se oferă acces la informații complete noi. Acesta e un mod diferit de a cunoaște universul - nu mai înregistrăm aspectele obiectelor prin simțuri, prin analiză sau sinteză, ci prin identificare.

Conținutul experiențelor în cea de-a doua categorie este și mai surprinzător, deoarece cuprinde dimensiuni ale realității negate de civilizația occidentală industrializată. E vorba de dimensiunea mitologică a existenței, de ființele și tărâmurile arhetipale pe care culturile vechi le considerau a fi de origine divină. Și totuși, atunci când intrăm în legătură cu ele, acestea sunt la fel de reale sau chiar mai reale decât experiențele noastre în lumea materială. Ele sunt acea sursă de informații noi și corecte care ne lipsea.

LASZLO: Se pare că prin asemenea experiențe obținem o nouă hartă a realității.

GRÖF: Da. E vorba aici despre subconștientul colectiv al lui Jung, sau cel puțin despre un aspect important al acestuia. Cel de-al doilea aspect e domeniul istoric al subconștientului colectiv în care e înregistrată toată istoria umanității. Există părți neclare în ceea ce privește domeniul arhetipal la Jung. Inițial, era văzut ca înăscut și legat de partea neșlefuită a creierului, nu departe de predispoziția către comportamente instinctuale. Alteori, era considerat drept moștenirea culturală a umanității. Mai târziu, a început să vadă arhetipurile ca modele cosmice primordiale situate deasupra realității consensuale.

Observațiile studiului asupra stărilor neobișnuite ale conștiinței susțin această a treia alternativă. Ele sugerează că domeniul arhetipal e situat între realitatea consensuală și conștiința nediferențiată a principiului creativ cosmic. Acesta formează și informează dinamica lumii materiale. De exemplu, arhetipul Marii Zeițe Mame este ca un model universal care își găsește expresia specifică în toate mamele din lume.

Mă gândesc la dezbateră filosofică între nominaliști și realiști în ceea ce privește ideile platonice. Nominaliștii le văd ca pe niște abstracțiuni luate dintr-un număr de obiecte concrete care sunt reale, în timp ce realiștii cred că există de fapt un domeniu în care ideile platonice au o existență proprie. Stările neobișnuite susțin cea de-a doua idee. Fără îndoială că aceste stări dau arhetipurilor o trăire foarte convingătoare. Putem vizita diferite domenii arhetipale populate cu ființe mitologice în același fel în care lumea e

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

populată de oameni, animale și plante. Ființele arhetipale par să existe la niveluri energetice mult mai puternice și sunt înconjurate de o aură de supranatural. E evident că aparțin unui ordin superior, dar influențează evenimentele din lumea noastră. De aceea erau considerate zeități de către culturile vechi și cele aborigene, iar atitudinea lor este foarte ușor de înțeles.

LASZLO: Poți să ne dai câteva exemple mai apropiate de timpurile noastre, Stan?

GROF: Cu mulți ani în urmă, am văzut un film despre Jason, Argonauți și lâna de aur. Filmul se desfășură pe două planuri. Unul din ele era realitatea materială în care Jason și echipajul său treceau prin numeroase aventuri. Cel de-al doilea era lumea olimpică a zeilor și zeițelor care avea o dinamică proprie - conflicte, tensiuni, povești de dragoste. Există o legătură strânsă între cele două planuri. Zeitățile aveau sfera lor de influență pe Pământ, preferații și dușmanii lor în rândul oamenilor. Acțiunile zeilor se materializau în lumea materială prin furtuni, animale periculoase și alte provocări - sau, dimpotrivă, prin evenimente fericite.

Această poveste este similară conceptelor care se află la baza celei mai interesante părți a astrologiei. Ideea e că atât evenimentele care se petrec în mintea noastră, cât și cele din lumea reală sunt expresia dinamicii arhetipale care, la rândul ei, e corelată cu mișcarea și poziția planetelor. Deoarece planetele sunt vizibile, putem ghici ce se întâmplă în lumea arhetipurilor și, indirect, la ce tip de energii să ne așteptăm în lumea reală. Există sincronism între cele două elemente, dar nu și cauzalitate. De aceea material își i, pentru care cauza și

efectul sunt foarte importante, nu pot să accepte ideea că astrologia ar fi valoroasă.

LASZLO: Există un element în gândirea lui Jung care merge în direcția pe care am expus-o mai sus. După cum știm, Jung a formulat conceptul de arhetip în colaborare cu Wolfgang Pauli. A fost șocat de faptul că, în timp ce cercetările lui în domeniul psihicului uman duceau spre lucruri „nerepresentabile”, asemeni arhetipurilor, cercetările din fizica cuantică duceau în aceeași direcție: micro- particulele universului fizic, entități pentru care nu exista o posibilă descriere completă. Jung a tras concluzia că, dacă presupunem existența a două sau mai multe elemente nerepresentabile, s-ar putea ca acestea să nu se datoreze mai multor factori, ci unuia singur. După el, principalul factor care susține și leagă lumea fizicii și cea a psihologiei este *unus mundus*. Aceasta înseamnă că tărâmul minții și cel al materiei - psihicul și fizicul - sunt aspecte complementare ale aceleiași realități transcendente unitare *unus mundus*. Arhetipurile sunt modele dinamice fundamentale ale căror reprezentări diverse caracterizează atât procesele mentale cât și cele fizice. În domeniul mental, ele organizează structurile și transformările materiei și energiei. Totuși, realitatea fundamentală e *unus mundus*, iar aceasta nu e nici fizică, nici psihică: e undeva deasupra celor două tărâmurii sau dincolo de ele. Acest lucru ne face să ne gândim la ideea mai recentă a ordinii interioare a lui David Bohm. Și acesta e un tărâm transcendent dincolo de spațiu și timp, unde toate lucrurile formează un tot. Doar relația noastră cu ordinea exterioară, ordinea care „se desfășoară” în spațiu și timp, le separă.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

GROF: Aceleași concepte pot fi găsite și în filosofia preceselor lui Whitehead. Tot trecutul universului intră în fiecare moment sau situație nouă, ca parte a eficienței cauzale. În plus, Whitehead îl ia în calcul și pe Dumnezeu și tărâmul așa-ziselor obiectele eterne. Ați auzit de noua carte a lui Rick Tarnas *Pasiunea minții occidentale*

LASZLO: Da. Rick descrie istoria gândirii europene arătând că există o discuție despre relația între două niveluri ale realității: cel al experienței familiare și cel arhetipal, platonice sau realitatea de nivel înalt. În plus, mai arată că istoria europeană prezintă corelații sistematice cu poziția planetelor. De exemplu, planeta Uranus a fost întotdeauna legată de imaginea marilor inventatori, cum ar fi Newton, Descartes, Freud, Jung și Darwin.

RUSSELL: Ne permite această corelație să facem preziceri astrologice despre momentul marilor descoperiri?

GROF: Ne permite să facem doar preziceri arhetipale în ceea ce privește calitatea energiilor implicate, nu preziceri concrete. Acest lucru oferă o mai mare creativitate și posibilitatea jocului, în timp ce arhetipurile rămân consecvente naturii lor specifice. De exemplu, ne îndreptăm spre o conjuncție triplă între Uranus, Neptun și Jupiter. În termeni astrologiei, Uranus este legat de marile descoperiri și de schimbările revoluționare de natură prometeică, Neptun de dispariția granițelor și de problemele mistice, iar Jupiter e responsabil de mărimea și extinderea fenomenelor. Prin urmare, se poate prezice că această combinație de energii astrologice arhetipale va fi exprimată ca o revoluție spirituală majoră de natură oceanică, care include dispariția și

transcenderea granițelor. Căderea Zidului Berlinului și unificarea Germaniei, eliberarea Europei de Est și dispariția supraputerii sovietice au fost primele semne ale acestei influențe arhetipale.

Acest moment e foarte diferit de momentul revoluțiilor din anii '60, care au avut loc tot în timpul unei triple conjuncții, dar Neptun a fost înlocuit de Pluto. Pluto reprezintă energia dionisiacă legată de sex, moarte și renaștere și e foarte dinamică. Impulsul revoluționar de atunci a fost diferit și a dus la conflicte violente cu poliția și autoritățile.

Ar trebui să adaug că Rick a mai scris și o broșură numită *Prometeu cel ce trezește* despre rolul lui Uranus în revoluțiile științifice, artistice și sociale. Aici el discută tranzitul lui Uranus pe harta lui Einstein, la începutul secolului, când acesta a scris trei lucrări care au revoluționat fizica, și le compară cu tranzitul lui Saturn tot pe harta lui Einstein când acesta polemiza pe probleme teoretice cu Niels Bohr și avea o atitudine conservatoare asupra fizicii cuantice. Darwin a avut același tranzit al lui Uranus când corabia sa *Beagle* a ajuns în insulele Galapagos, locul unde a avut revelația cu privire la originea speciilor.

LASZLO: Există corelații în lumea naturală care surprind. Se pare că există forțe și energii subtile care operează în natură și pe care noi nu le cunoaștem din punct de vedere empiric, deși simbolic le știm.

GROF: Perspectiva astrologică nu se referă neapărat la forțe, ci vede realitatea ca un set de aranjamente sincronice mai degrabă decât ca un set de legături cauzale. Ea consideră

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

cosmosul un sistem unitar, de elemente interconectate care susțin planul general făcut de o inteligență superioară.

RUSSELL: Nu știu prea multe lucruri despre astrologie așa cum e practică ea azi, dar sunt interesat de modul în care vedeau cerul anticii și de rădăcinile astrologiei. Sunt norocos că locuiesc de câțiva ani într-o zonă a Angliei foarte puțin poluată și, prin urmare, cerul e foarte limpede noaptea. Așa am putut vedea mișcarea planetelor pe fundalul celorlalte stele.

Practic, cerul pe care îl văd acum putea fi văzut și cu mii de ani în urmă, doar culoarea era atunci mult mai închisă pentru că, neexistând poluare, aerul era mult mai curat și, prin urmare, stelele mult mai strălucitoare. În trecut nu existau televiziune, cinematografe, computere sau cărți, prin urmare oamenii aveau mult timp să contemple cerul care părea strălucitor și captivant.

Pe când urmăream mișcarea planetelor, am observat că evenimente importante din viața mea păreau să se coreleze cu unele configurații interesante de pe cer. Mi s-a întâmplat un asemenea lucru recent, când luna era la jumătatea distanței între Marte și Venus, care erau în conjuncție, în timp ce Saturn răsărea la est. Nu știu dacă a existat o relație de cauză-efect între modelul de pe cer și viața mea; pare mai degrabă să fi fost o coincidență, o legătură acuzală, dar totuși plină de sens.

Mă întreb dacă de aici vine astrologia. Anticii urmăreau cu siguranță alinierea planetelor și formarea unor configurații interesante pe cer. Oare observau însă și corelația cu evenimentele din viață? Dacă o făceau, atunci fără îndoială că așa au început să găsească modele care să prezică

alinierile viitoare și legăturile derivate din acestea.

GROF: Mi se pare puțin probabil și greu de crezut că astrologia s-a dezvoltat dintr-o acumulare graduală de date generate de observațiile astronomice și din încercările de a le corela cu evenimentele istorice și experiențele omenești. Cred că descoperirea a venit deodată, ca o iluminare, ca o viziune a unei ordini de nivel înalt care lega mișcările planetelor de arhetipuri și de evenimentele exterioare și interioare. Sunt multe exemple de asemenea viziuni în istoria creativității.

Dar, fiindcă tot vorbim despre cer și corpuri cerești, v-ați gândit la coincidența cel puțin uimitoare că diametrele Lunii și Soarelui combinate cu distanța până la Pământ le face să fie aproape egale ca mărime? Eclipsa totală este posibilă datorită acestui lucru. Ați văzut vreodată o eclipsă totală? Când am împlinit 60 ani, Christina mi-a făcut cadou o croazieră în Hawai tocmai pentru a fi martor la o eclipsă totală, și a fost incredibil.

Văzusem câteva eclipse parțiale. Folisem o sticlă afumată și văzusem că o parte a planetei lipsea. Nimic spectaculos. Eclipsa totală e total diferită. Nici măcar când eclipsa a ajuns la 80% nu realizezi cum poate fi. Odată ce te lovește „cercul de diamant” și eclipsa devine totală, pătrunzi într-o realitate paralelă. N-am putut s-o văd ca pe un fenomen natural, era magie pură. Eram pe un vapor împreună cu alte câteva sute de oameni. Unii dintre ei beau Bloody Mary (vodcă și suc de roșii), deși era ora șapte dimineața și se distrau pe punte în diverse moduri care de care mai ciudate, dar toți au fost capturați în momentul în care a început eclipsa.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Lucrul care se repetă mereu e că oamenii din culturile primitive reacționau atât de violent la eclipse pentru că nu înțelegeau ce se întâmpla. Dar, în cazul nostru, toți știam ce, când și de ce avea să se întâmple. Un astronom profesionist ne pregătise deja, dar, cu toate acestea, tremuram de emoție!

LASZLO: Mă uimește uneori cum oamenii nu reușesc să fie impresionați de fenomenele naturale frecvente. De exemplu, de apusurile sângerii sau de imaginea lunii. Deși sunt fantastice, unii oameni rămân complet indiferenți. Să luăm următoarea scenă: suntem pe Pământ și vedem cum Soarele trece dincolo de orizont. Dacă te concentrezi pe această idee, vei fi uimit cu siguranță, în timp ce, dacă vei spune că e doar Soarele care apune, așa cum face în fiecare zi, toată magia va dispărea. Cum putem să trecem nepăsători când în jurul nostru au loc asemenea lucruri minunate? Artiștii le văd. Majoritatea oamenilor, însă, nu.

GROF: Un lucru pe care l-am observat după experiențele psihedelice și după puternicele ședințe de respirație holotropică este fenomenul de „strălucire” care poate dura ore, zile sau chiar săptămâni. În acest timp, percepția asupra lumii se transformă radical - natura pare mai frumoasă, culorile sunt mai vii și mai strălucitoare, muzica sună diferit, dragostea e mai puternică. Se potențează gustul, mirosul și pipăitul, iar dorința de viață crește. Blake și, după el, Aldous Huxley au vorbit despre fenomenul numit „curățarea ușilor percepției”.

Despre potențialul artei și responsabilitatea artistului

LASZLO: Am ajuns acum la facultăți care sunt tipice artiștilor și altor oameni creativi și sensibili. O întrebare sâcâitoare e dacă artistul - poetul, pictorul sau muzicianul - poate contribui la deschiderea omenirii către sensibilitatea necesară pentru facilitarea schimbării. Dacă da, atunci înseamnă că opera de artă are o responsabilitate socială și umană. Aceasta e, bineînțeles, o problemă veche de când lumea. Pe de-o parte există *arta pentru artă*, arta de dragul artei. Pe de altă parte există arta care poate face ceva pentru individ și pentru umanitate.

GRÖF: Aceasta din urmă implică responsabilitatea artistului, dar să nu uităm că trebuie să existe și un anumit tip de public care să aprecieze ce oferă artistul și să sprijine activitatea artistică în general. Artistul e doar o parte din ecuație; cealaltă parte e constituită de sensibilitatea și receptivitatea publicului, care trebuie cultivate. Mi se pare jenant cât de puțin sunt apreciate științele umaniste și arta la noi în țară. Ele sunt primele sacrificate atunci când nu sunt destui bani. Trebuie ca educația să-și schimbe obiectivele pentru a facilita dezvoltarea publicului și pentru a cultiva creativitatea individuală.

RUSSELL: În societatea noastră, nu suntem educați cum să apreciem arta sau cum să ascultăm muzica. Artă ți se prezintă. Poate să-ți placă sau nu. Nimeni nu-ți oferă un curs de apreciere artistică care să te ajute să vezi ce fac artiștii și de ce sunt importanți. Ei pot să-și pună tot sufletul în ceva ce consideră profund și semnificativ, dar noi nu știm să vedem

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

acest lucru.

LASZLO: Au existat întotdeauna un producător și un receptor al mesajului, chiar dacă azi tind să se confunde. Receptorul care „re-crează” o operă de artă prin percepția personală este și el un artist în felul lui. Dar există o tendință de a separa arta de marele public, spunând că arta e rezervată unui cerc de inițiați.

GROF: Ervin, în cartea ta *Cosmosul creativ* l-ai citat pe compozitorul Schoenberg care spunea că o adevărată operă de artă nu e pentru oricine, iar o operă care e pentru toți nu e artă.

LASZLO: într-advăr, Schoenberg și mulți alți artiști cred în arta pentru artă. Nu toți, dar sunt școli întregi care se dedică acestei idei. Ei spun că arta are propriile ei legi și nu are nicio obligație în afara anumitor cercuri de inițiați. Dar arta e un element component al culturii umane și poate fi și un element de transformare culturală. Cred că artiștii au un cuvânt de spus aici, alături de oamenii de știință și de educatori.

RUSSELL: Artiștii au deja un rol.

LASZLO: Dar oare și-1 iau în serios?

RUSSELL: Cred că majoritatea artiștilor își iau munca foarte în serios. Altfel, de ce ar continua când veniturile sunt atât de mici?

LASZLO: Nu vreau să spun că nu sunt serioși, ci că nu-și iau în serios rolul pe care-l au în fața provocării de care vorbim - potențialul lor în calitate de catalizator al revoluției culturale.

RUSSELL: Sunt sigur că unii o fac. Și sunt sigur că ei nu știu că au un rol atât de important în schimbarea conștiinței la

nivel global. Totuși, majoritatea sunt dedicați muncii lor. Că o fac din perspectiva transformării culturale sau nu, asta nu e important pentru mine. Ceea ce este însă important e că fac lucrurile din pasiune și, astfel, fiecare ajută la progresul conștiinței.

LASZLO: Marea artă, prin definiție, surprinde și transmite o anumite viziune, nu neapărat o viziune rațională ca în știință, ci una care folosește sensibilitatea artistului de a înțelege lumea. Grație acestei sensibilități, artiștii funcționează ca niște antene care atrag lumea în jurul lor și le receptează starea de spirit și caracteristicile de bază - sau deviațiile semnificative. Artiștii sunt și foarte buni comunicatori. Rolul lor se întinde dincolo de lumea lor interioară, spre lumea celorlalți. Publicul lor e format din oricine se consideră ființă umană, din moment ce ființa umană poate beneficia de viziunea estetică prin care artistul prezintă experiența timpului său.

GROF: Dacă ne uităm la istoria creativității și la formele ei cele mai remarcabile, vedem că stările vizionare joacă un rol foarte important nu numai în artă sau religie, ci și în științe cum ar fi chimia, fizica sau matematica. Willis Harman a scris o carte deosebită numită *Creativitatea de rang înalt*, în care a dat multe exemple care ilustrează această idee. Adevărata artă nu e „făcută de om” în sensul propriu, ci vine din surse spirituale mai profunde.

RUSSELL: Vrei să spui că arta vine dintr-un nivel de conștiință transcendentă?

GROF: Da, cel puțin arta de înalt nivel. De aceea, artiștii construiesc prin arta lor un soi de pod care să-i conducă pe ceilalți oameni spre tărâmul transcendentă. Același

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

mecanism se găsește în poveștile Koan din budismul Zen și în semnele geometrice tibetane. Pentru a crea o poveste Koan sau o schemă tibetană, profesorul trebuie să intre într-o anumită stare de conștiință. Iar această stare poate media la rândul ei accesul celorlalți la lumea transcendentă.

LASZLO: Mi se pare că ar fi foarte important ca artiștii să devină conștienți de potențialul artei lor.

RUSSELL: De ce? Ar face altfel lucrurile? Atâta vreme cât își exprimă sufletul, are vreo importanță dacă sunt sau nu conștienți de impact?

LASZLO: Voiam să spun altceva. Dacă artiștii devin conștienți de natura critică a situației în care ne aflăm, și își dau seama de potențialul artei, din umanism și din solidaritate, vor produce opere de artă care să fie mai orientate într-o direcție favorabilă îmbunătățirii bunăstării individului și a comunității.

RUSSELL: Mă îndoiesc de valoarea acelei arte.

LASZLO: Depinde ce numești valoare. Nu mă refer la tipul de artă comandat „din afară”, de tipul realismului socialist sau al propagandei, ci la un fel de angajament pe care și-l iau artiștii înșiși, cum au făcut Balzac, Durrenmat, Ionesco sau Picasso. Unii artiști nu-și iau angajamente decât în fața propriei arte, dar azi asta nu mai e de ajuns. Așa cum am spus, arta e un element de cultură, iar cultura e un element al comunității omenești care are nevoie de o nouă conștiință. Prin urmare, în ceea ce privește evoluția conștiinței, societatea are nevoie de artă.

RUSSELL: Asta ne aduce înapoi la una din temele de bază ale discuției noastre. Schimbarea vine ca rezultat al

experienței personale care poate fi o stare neobișnuită de conștiință, experiența de viață personală sau orice alt factor. Și artistul intră în aceeași categorie. El este implicat, ca toți ceilalți, într-un proces interior care conduce la o mai profundă măturjătate și înțelepciune. Pe măsură ce înaintează pe calea descoperirii interioare, se alătură progresului celorlalți. Cred că trebuie să avem încredere că sunt pe drumul cel bun și fac tot ce consideră că e potrivit. Provocarea pentru noi este să începem să ne descoperim pe noi înșine și să încercăm să fim din ce în ce mai buni. Așa cum am spus mai devreme, e foarte ușor să arăți altora ce ar trebui să facă, dar trebuie să realizăm că și noi suntem „ceilalți” în ochii altor oameni.

GROF: Aș vrea să menționez în această privință întâlnirile Asociației Transpersonale Internaționale, ca exemplu pentru de situație care asigură un context atât pentru informație, cât și pentru experiență. Aceste conferințe, care se țin în mod regulat în diverse părți ale lumii, adună oameni dintr-o varietate de discipline care împărtășesc orientarea transpersonală sau cel puțin interesul pentru acest domeniu: psihiatri, psihologi, oameni de știință, educatori, oameni ai bisericii, profesori spirituali, economiști, chiar politicieni. Programul cuprinde cursuri, discuții, ritualuri, ateliere experimentale, sesiuni de dans și evenimente culturale. Artiștii care vin aici au posibilitatea unică de a experimenta diverse idei transpersonale din care se pot inspira și de a trece prin puternice experiențe personale. Conferințele funcționează pe bază de atracție, nu prin publicitate, deci nimeni nu este convins sau îndrumat.

LASZLO: în ceea ce privește arta, comunicarea nu trebuie să

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

fie instruire. La urma urmei, artistul este o ființă care experimentează viața și o umple de sensibilitate. Acest lucru va apărea și în opera de artă care se naște ca urmare a acestei experiențe estetice.

Vreau să spun că, dacă artistul are această sensibilitate, el are în același timp și responsabilitatea de a o folosi. Sunt în joc nu doar eul și salvarea sa, ci și bunăstarea altor oameni și dezvoltarea societății.

GROF: Arta nu trebuie să aibă un mesaj direct și explicit pentru a vorbi celor din societatea contemporană. Și aici mă gândesc la uimitorul succes al seriei *Războiul stelelor*, care nu se adresa doar problemelor societății. Povestea era științifico-fantastică, cu motive arhetipale care mergeau departe în trecut - confruntarea între bine și rău, un grup de oameni cu înalte idealuri care își apărau libertatea împotriva unui imperiu al răului, valori spirituale care se opuneau unei societăți tehnocratice dezumanizate, puterile Forței... Se întâmpla odată, demult, într-o galaxie îndepărtată, dar subiectul avea destule elemente care să-l aducă aproape de zilele noastre.

LASZLO: Sunt multe alte exemple de acest fel. De exemplu, seria de filme lansată de *Planeta maimuțelor*. Reacția publicului la aceste filme a fost interesantă, pentru că familia umană ca un tot este confruntată cu aceeași problemă: specia noastră este dominată de altă specie și devine sclava acesteia, și totul doar din cauza prostiei. Artiștii au putut aborda deschis această problemă. Mai sunt și alte seriale științifico-fantastice, dar legătura dintre problemele prezentate și cele reale nu e pertinentă. Există subiecte care sunt mult mai relevante decât aventurile interplanetare, fără să fie mai puțin

bune sau mai puțin interesante.

RUSSELL: Poate că povestea filmelor de tipul *Războiul stelelor* nu e relevantă pentru problemele curente, dar mesajul lor este foarte relevant. Pe lângă „Fie ca Forța să fie cu tine”, erau și alte teme importante, cu aplicabilitate universală: „furia nu ajută” și „trebuie să-ți depășești teama”. În toate filmele științifico-fantastice veți găsi mesaje similare la fel de aplicabile și de valoroase azi cum erau și pentru personajele din film. Acesta poate fi unul dintre motivele pentru care aceste filme au atât de mult succes: pentru că ating un punct al cunoașterii care există în sufletul fiecăruia.

Motivul pentru care aceste idei apar în filme este și el semnificativ. Cei ce le scriu și le produc sunt ființe aflate pe drumul descoperirii personale. Când descoperă un anumit element de înțelepciune în propria lor viață, vor să-l comunice întregii lumi și se întreabă cum ar putea pune totul într-un format care să ajute cât mai mult răspândirea mesajului. Acest tip de comunicare e un proces foarte subtil. Dacă mesajul e prea evident, oamenii nu-l vor asculta. Deci, trebuie găsită modalitatea potrivită, iar pentru asta te nevoie de mult tact și pricepere.

Revenind la întrebarea ta, Ervin, legată de modul în care îi putem convinge pe artiști, cred că există mulți artiști care sunt deja convinși.

LASZLO: întrebarea mea era cum îi faci pe artiști să-și adapteze sensibilitatea la timpurile prezente pentru a avea un rol conștient și responsabil în schimbare a acesteia.

RUSSELL: întrebarea ta conține prezumția că nu sunt conștienți de asta încă.

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

LASZLO: Nu sunt convins că toți știu și fac asta. Dar sunt convins că sunt mult mai mulți care pot face mai mult.

RUSSELL: Asta sună ca și cum noi am fi mult mai buni și am ști mult mai mult decât ei.

LASZLO: Nu neapărat. Cum spunea Bemard Shaw, ca să judeci o omletă, nu trebuie să știi să spargi un ou. Putem vedea valoarea artistică a unei producții fără a fi noi înșine în stare s-o facem. Putem să ne uităm la rezultatul final al unei opere de artă și să ne spunem că, dacă acea forță creativă ar fi îndreptată asupra problemelor prezente, ar putea să-i ajute pe oameni să le vadă și să reacționeze. Perfecțiunea e încă departe.

GROF: Vorbim despre ceea ce trebuie să facă diverse grupuri de oameni - savanți, economiști, politicieni, artiști - și despre cum am putea să-i ajutăm să devină catalizatori. S-ar schimba multe dacă am facilita pur și simplu schimbul de informații și am încuraja dialogul deschis în interiorul acestor grupuri și între ele. Iar al doilea lucru care este foarte necesar e gândirea sintetică, sistemică care ar ajuta la formarea unui tot din mozaicul de noi descoperiri și viziuni.

LASZLO: Există cu siguranță procesul de auto-învățare. Artiștii ar trebui să se adune și să dezbată rolul artei în cultură și în civilizație - rolul lor în această fază de decădere a societății occidentale și în nașterea unei noi societăți. Este o provocare incredibilă, cea mai mare pe care oricine și-o poate imagina.

GROF: Sunt convins că se poate realiza foarte mult prin dialogul pe care îl recomanda David Bohm: mai multe

categorii de artiști care să discute perspectivele situației. În felul acesta, artiștii ar deveni mai conștienți de problemele existente și și-ar putea găsi modalitatea de a le prezenta în forma artistică specifică fiecăruia.

RUSSELL: Asta e problema. Cum ne putem inspira unul pe celălalt? Cum putem deveni catalizatori pentru ceilalți?

GRÖF: Din experiența mea, unul dintre catalizatorii cei mai puternici este modul responsabil în care lucrezi cu stările neobișnuite de conștiință. Pe vremea când făceam cercetări psihedelice în Cehoslovacia, n-am avut nicio restricție în privința folosirii acestor substanțe în scopuri profesionale. Mulți dintre artiștii din Praga au citit sau au auzit ce făceam și ne-au contactat pentru că voiau să ia parte la experimente. I-am acceptat, deoarece efectul drogurilor asupra expresiei artistice e o problemă foarte interesantă.

După ce am emigrat în Statele Unite, nu m-am mai putut întoarce timp de 20 ani, din cauză că șederea mea aici era considerată ilegală de către autoritățile cehe. Când am revenit la Praga, am putut vedea expozițiile câtorva artiști care fuseseră la cursurile noastre. Picturile erau aranjate cronologic, iar diferența dintre cele pictate în acea perioadă și celelalte era evidentă. Era ca o săritură cuantică. Nu încercasem să-i schimbăm, ei își exprimaseră interesul și apoi fiecare folosiseră experiența în felul său.

LASZLO: Am avut o experiență similară la Clubul din Budapesta. Unul dintre membri e o doamnă din Marea Britanie, Margaret Smithwhite. Are părul alb și ochi albaștri și de câțiva ani se ocupă de meditație la copii. Mai întâi le arată cum să intre într-o stare de meditație și apoi le cere să deseneze imaginea unei lumi calme în care toți copiii și toți

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

oamenii trăiesc în pace, lumea în care ar vrea ei să trăiască. Lucrează cu ei în acest fel cam o săptămână. La sfârșitul săptămânii, diferența dintre picturi e imensă. Am invitat-o să lucreze la una din școlile din Budapesta și apoi am expus lucrările copiilor. Părinții au fost uimiți. Avem câteva sute de picturi făcute de copiii din toată lumea. Margaret a adus copii aborigeni din Australia, din culturile indiene pre-columbiene din America, copii care au supraviețuit dezastrului de la Cernobîl și din alte părți. Deși fiecare copil și fiecare cultură avea propria viziune, toți aveau anumite elemente arhetipale în comun. Datorită acestei experiențe meditative picturile lor se schimbaseră radical.

Un alt membru al Clubului din Budapesta, Nato Frasca, este pictor și predă la Academia de Arte Frumoase de la Roma. Tema pe care le-o dă studenților lui în ultimii 20 ani este: lăsați ryina să scrie în timp ce sunteți în stare de meditație ușoară. Imaginați-vă că sunteți în pântecul mamei și lăsați mâna liberă pe hârtie. A strâns și a analizat sute de asemenea desene și a dezvoltat un sistem de interpretare a lor. Liniile din desene vorbesc despre evenimentele traumatice care s-au petrecut în viața intrauterină (adică acele momente în care fătul e în pericol de a fi expulzat). Așa cum ai afirmat și tu, Stan, frica rămâne în subconștientul individului pe tot parcursul vieții acestuia. În experimentele lui Nato acest lucru era vizibil în liniile verticale trase cu putere pe hârtie. Acestea corespund spațiilor dedicate perioadelor de gestație. Nato analiza desenele și apoi discuta cu mama studentului pentru a verifica informațiile: simțise în acele momente ceva neobișnuit și traumatizant? Se pare că 90% din interpretări au fost corecte.

Înapoi la valori și la etică

LASZLO: Să revenim la problema valorilor pentru că ele au un impact deosebit asupra vieții și a viitorului nostru.

GROF: Te referi la valorile care apar atunci când oamenii au experiențe neobișnuite sau la valori în general?

LASZLO: La ambele. Dar să ne uităm mai întâi la natura valorilor. E o tradiție, cel puțin în școala filosofică occidentală, de a privi valorile ca fenomene pur subiective. Ce derivă de aici? Care e statutul valorilor? Ca elemente subiective, par să fie legate de factorii care determină personalitatea, și, prin urmare, considerate niște simple toane. Totuși, valorile sunt mult mai complexe. Ele apar în mod obiectiv ca elemente care guvernează comportamentul omenesc, dar și ca elemente care intervin în interacțiunea dintre oameni. Valorile sunt fenomene personale și sociale, ele afectează evoluția comunităților și modul în care acestea intră în relație cu mediul. Din moment ce fac parte din lumea obiectivă, trebuie să le tratăm cu aceeași seriozitate cu care tratăm starea de boală sau de sănătate sau oricare alt factor care ne afectează viața și bunăstarea.

GROF: Așa e. Eu cred că există un sistem de valori transpersonale de bază care transcend valorile fiecărei culturi. Ele formează un sistem etic care apare în mod spontan din experiențele mistice profunde și include valori acceptate de toate culturile care au avut aceste experiențe. Am văzut acest lucru de mai multe ori în activitatea mea, iar psihologul umanist Abraham Maslow a descris fenomenul în cazul celor care au avut experiențe mistice spontane - „experiențe de vârf”, cum le numea el. El numea experiențele „metava-

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

lori", iar impulsurile care le determinau, „metamotivații”.

LASZLO: Când vorbești de valori transpersonale, te referi la valorile care sunt diferite de valorile universale sau de cele transculturale?

GROF: Bună întrebare! Anumite valori pot fi transpersonale și specifice unei anumite culturi în același timp. Poate că termenii de „universal” și „transcultural” ar fi mai potriviți. Aceste valori ar include respectul pentru viață ca un lucru sacru, sentimentul că orice crimă e un lucru rău, sentimentul de compasiune pentru alte ființe dotate cu simțire, etc.

LASZLO: Ce exemplu de valoare universală sau transpersonală care să fie prezentă în mintea majorității oamenilor am putea da?

RUSSELL: Cea pe care a menționat-o Stan e un bun exemplu - sentimentul că orice crimă e un lucru rău. Această valoare e deja asociată cu o stare de conștiință de nivel înalt. Niciun sfânt nu va susține crima, nici măcar uciderea animalelor pentru nevoia de satisfacere a foamei. Cei care sunt de acord cu faptul că avem dreptul de a ucide probabil se găsesc într-o stare în care egoul domină, o stare care spune „Nevoile mele sunt cele mai importante”. Orice altă justificare pentru crimă este aproape întotdeauna bazată pe un sistem de valori centrat pe eu. Atunci când oamenii vor învăța să se debaraseze de acest mod egocentric de a privi lumea, vor avea un mai mare respect pentru viață. Pentru aceștia, a nu ucide nu are nevoie de nicio justificare rațională; crima e pur și simplu un lucru rău.

LASZLO: Din punctul de vedere al filosofiei tradiționale, responsabilitatea morală se referă întotdeauna la oameni. Suntem responsabili de acțiunile noastre *față de alții*, pentru

că oamenii au o dimensiune „interioară” - suferă dacă sunt tratați rău. Pe baza principiului „tratează-i pe ceilalți la fel cum ai vrea să fii tratat”, filosofii ne spun că trebuie să ne asumăm responsabilitatea acțiunilor noastre asupra celorlalți. Dar limitarea responsabilității doar la ființa umană e arbitrară și prea restrictivă. Sunt motive să credem că există o dimensiune interioară - un fel de subiectivitate - care e comună tuturor formelor de viață. Când vom ajunge să credem asta, atunci responsabilitatea morală va trebui extinsă asupra tuturor formelor de viață din biosferă.

RUSSELL: Să ne întoarcem pentru un moment și să analizăm termenii pe care îi folosim. Pentru mine, există o diferență între valori și moralitate. Toți avem valori. Sunt „ceea ce considerăm valoros” în viață și variază de la o persoană la alta. Totuși, așa cum am spus, valorile unei persoane se pot schimba pe măsură ce starea de conștiință se schimbă. Moralitatea, pe de altă parte, e codul care guvernează comportamentul în societate. E un set de reguli care unește o comunitate și le permite membrilor acesteia să trăiască în armonie.

Multe dintre aceste reguli de moralitate sunt încercări de a limita egoismul nostru, dar nu sunt generate de o stare de conștiință de nivel înalt. Majoritatea societăților au reguli împotriva crimei, furtului și violului nu pentru că acestea sunt valori profunde ale tuturor, ci pentru că ele sunt principii pe care societatea le apreciază la membrii comunității. Avem nevoie de moralitate pentru ca o comunitate de oameni egocentrici să poată funcționa.

Pe măsură ce conștiința se transformă, vom avea nevoie din ce în ce mai puțin de constrângere, societatea va avea din ce în ce mai puțină nevoie să-și impună propriile reguli. Pe

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

măsură ce oamenii vor trece prin experiențele descrise de Stan, se vor simți mai puțin legați de vechile stări de conștiință și vor intra din ce în ce mai mult în legătură cu valorile mai profunde, pe care le vor aplica spontan, pentru că acestea vor veni din interior, în loc să fie impuse ca un cod social.

LASZLO: Totuși, avem nevoie de un simț moral. Trebuie să știm care sunt acțiunile morale și care sunt cele imorale.

RUSSELL: Nu cred că această distincție poate fi universală. Morala e un lucru relativ ce variază de la o societate la alta. Ce e imoral pentru un grup poate fi moral pentru altul. Cei care se cunosc mai bine și sunt mai conectați la aceste valori universale vor acționa într-un mod care va produce mai puține efecte nedorite asupra celorlalți, dar comportamentul lor nu va fi considerat moral după un anumit set de reguli. S-ar putea să se comporte imoral prin raportare la un anumit cod al unei anume societăți.

LASZLO: Adică moralitatea e relativă față de ceea ce e acceptat într-o anumită cultură.

RUSSELL: Da.

GROF: Atâta vreme cât ne păstrăm la nivelul culturilor specifice, descoperim că valorile sunt idiosincratice, inconsevente și schimbătoare. Ce e inacceptabil pentru un grup poate fi perfect normal pentru un altul. Lucrul pe care o societate îl consideră absolut și imperativ poate fi nesemnificativ pentru alții. Același lucru e valabil și pentru diferite segmente ale aceleiași culturi - sociale, religioase, politice etc.

Să luăm, de exemplu, sexualitatea. Odată ce ne-am

eliberat de cămașa de forță a prejudecăților sociale și am început să vedem lucrurile din perspectivă transculturală și universală, ne dăm seama ce relative și ce arbitrare sunt judecățile de valoare din acest domeniu.

Era un trib în Caledonia care omora gemenii dacă unul era de gen masculin și celălalt de gen feminin, pentru că erau incestuoși ca urmare a coabitării în același pântec. Spre deosebire de aceștia, în cercurile aristocratice din Peru și din Egiptul antic, căsătoria dintre soră și frate era o datorie sacră. Anumite culturi pedepsesc adulterul cu moartea, dar la eschimoși se oferă soția în semn de ospitalitate oaspetelui de gen masculin. Unele culturi consideră goliciunea ceva normal, în alte culturi femeile trebuie să-și acopere corpul în întregime, inclusiv fața. Poligamia, ca și poliandria, este văzută ca un lucru normal și logic în anumite culturi. În timp ce în unele culturi homosexualitatea e considerată o blasfemie, o crimă pedepsită cu moartea, o formă de depravare sau de boală, în altele ea e acceptată sau chiar considerată superioară heterosexualității. Dar există și o moralitate postconvențională care transcende limitările impuse de cultura noastră. E ceva complet diferit. E ceva pe care-l simți în tine, aproape la nivel celular, ceva bazat pe o experiență personală de natură transpersonală.

LASZLO: Stan, se pare că experiențele remarcabile ale pacienților tăi în care se identifică până și cu lucrurile, cu întreaga planetă sau întregul cosmos sunt corelate cu un sistem de valori diferit, neobișnuit. Se știe că sistemele de valori sunt destul de egoiste. Ne-am obișnuit să spunem: „Nu vreau să sufăr, prin urmare nu-i voi face nici pe alții să sufere”. Asta stă oarecum și la baza moralității creștine și deci la baza moralității occidentale. Dar sistemul budist de

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

valori merge mai departe, pentru că în el este cuprinsă toată creația. În experiențele pe care le descrii, subiecții trec dincolo de interesele personale înguste și apreciază lumea pentru adevăratele sale valori. Acest lucru se întâmplă probabil pentru că oamenii care trec prin aceste experiențe simt că lumea e o extensie a propriei lor persoane: sunt parte din lume, iar lumea e parte din ei. Prin urmare, ei se îndreaptă către valorile trans-sociale, chiar trans-umane, departe de valorile asociate de obicei cu moralitatea.

GROF: Da, ai dreptate. Acest lucru devine mai evident în practicile spirituale sistematice care implică o experiență personală profundă. Aici se poate vedea dezvoltarea și evoluția etică în etape. La început, anumite lucruri nu se pot face din cauza unei temeri primitive de a fi prins și pedepsit. La un alt nivel, acțiunile sunt ghidate de un sistem de porunci sau percepte care sunt incluse în ceea ce Freud numea superego. Următorul pas este descoperirea karmei - legea care spune că o anumită acțiune este urmată de anumite consecințe. Cea mai înaltă formă de moralitate reflectă recunoașterea prin experiență a unității care stă la baza întregii creații, un sentiment de identitate cu alte ființe dotate cu simțire și o realizare a faptului că suntem de origine divină. În acest tip de evoluție psihospirituală, schimbările de moralitate reflectă schimbările de înțelegere a propriei persoane, a lumii, locului și rolului nostru în lume.

LASZLO: Se întâmplă ca orizontul de valori al celor ce trec prin aceste experiențe să se lărgescă chiar în momentul în care acestea se întâmplă?

GROF: Da. Anumite forme de empatie încă mai conțin o formă de separare, de distincție între mine, în calitate de

observator, și celălalt, ca persoană care suferă. Există o diferență între mila obișnuită și compasiunea adevărată bazată pe un sentiment de apartenență la o comunitate și de identitate cu aceasta.

LASZLO: Cea de-a doua este probabil mai profundă decât înțelegerea rațională. Pare a fi sesizarea intuitivă a existenței relațiilor umane.

RUSSELL: Sunt de acord. Să luăm exemplul reținerii de a produce suferință celorlalți. Această idee se regăsește în marea majoritate a tradițiilor spirituale și este punctul în jurul căruia gravitează toți cei a căror conștiință evoluează. Știi că nu vrei să suferi și nu vrei să produci suferință altora.

Aceasta e compasiunea: a extinde sentimentele pe care le ai pentru propria persoană asupra celorlalți și a ține la ei așa cum ții la tine însuși. Este un lucru spontan care apare în momentul în care îți eliberezi mintea de anumite credințe și atitudini care te țin departe de ceilalți și începi să empatizezi cu ei.

GRÖF: în stările neobișnuite putem să trecem prin experiențe de identificare conștientă cu oricine sau orice din jurul nostru - oameni, animale, plante, ființe arhetipale. Se pare că există o experiență subiectivă care corespunde oricărui lucru pe care îl percepem în mod normal ca pe un obiect.

Pot simți, de exemplu, că am devenit un arbore sequoia. Corpul meu ia forma unui copac, cu rădăcină, trunchi și ramuri. Simt seva circulând, schimbul de minerale și de apă în rădăcină, chiar și procesul de fotosinteză. Ceea ce spun aici nu e doar un exemplu general sau descriere a unei experiențe pe care am avut-o cu un pacient. Am trecut prin această experiență eu însumi și a fost minunat!

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

LASZLO: Care e limita între a simți suferința sau bucuria și posibilitatea de a simți suferința, bucuria sau alte sentimente și emoții? Este posibilitatea de a simți emoții apanajul ființei umane sau se poate extinde și asupra altor creaturi - animale și plante - sau asupra întregii biosfere?

RUSSELL: Nu știu dacă plantele pot simți, pentru că nu au sistem nervos ca animalele, nu știu dacă a simți suferința implică existența unui sistem nervos și nu știu dacă asta înseamnă că nu pot simți durerea. Dar sunt sigur că vertebratele și insectele simt. N-aș smulge picioarele unui păianjen pentru că îmi imaginez că l-ar dura.

LASZLO: Mă întreb dacă legăturile între frunzele, ramurile și rădăcina unui copac nu justifică existența durerii. Oare dacă smulgem frunzele unui copac nu-i producem durere?

RUSSELL: Nu știu, nu pot să vorbesc decât din proprie experiență. Nu pot să smulg picioarele unui păianjen, dar pot să culeg o frunză fără să mă simt vinovat. Deci am delimitat mental păianjenul de copac.

LASZLO: Ei bine, eu nu cred că aș putea. Am tendința să cred că până și un atom de hidrogen bombardat de radiații „simte” o formă primară de durere.

GROF: Se pare că există o varietate de forme de a simți lucruri neplăcute la toate nivelurile existenței. Am vorbit despre Whitehead mai devreme. Un motiv pentru care cred că nu a acoperit toată gama de sentimente care apar în stările transpersonale este pentru că percepe conștiința ca pe ultima etapă a procesului de uniune.

RUSSELL: Da, dar oare nu credea Whitehead că lumea interioară, nu neapărat conștiința așa cum o cunoaștem, a

coborât până la elementele de bază ale materiei?

LASZLO: În viziunea lui, există „societați de entități” care au propria lor lume interioară, în care include până și moleculele.

GROF: A mai scris că fiecare entitate conține întreaga istorie a universului până la ea. În mod normal, nu suntem conștienți de toate elementele care compun momentul prezent. Am putea folosi modelul Iui, dar atunci ar trebui să presupunem că în stările neobișnuite devenim conștienți de anumite aspecte ale acestei istorii: de oameni, animale, plante, obiecte anorganice și chiar arhetipuri, pe care Whitehead le numește „obiecte eterne”.

LASZLO: Datorită unei asemenea varietăți de elemente cu care te poți identifica, sistemul tău de valori va deveni mai puțin egocentric, mai puțin limitat. Această stare modificată de identificare ar putea să constituie un factor de socializare.

GROF: într-adevăr.

A DOUA ZI: SEARA Întrebări fundamentale:

Concluzii

Karma

LASZLO: Am atins un număr de probleme de bază, vitale chiar. Ar trebui să aruncăm o ultimă privire asupra lor. Ce putem învăța de aici? Să luăm, de exemplu, forțele și facultățile care apar în stările de conștiință modificate.

GROF: în procesul de analiză a eului în stările neobișnuite ale conștiinței nu e nevoie ca oamenii să știe ecologie sau etică. în cazul experiențelor transpersonale, sistemul lor de valori se schimbă automat și devin conștienți de noțiuni ca ecologia, toleranța și compasiunea. Experiențele de moarte și renaștere psihospirituală au un efect similar; sentimentul identității se extinde asupra altor ființe. Experiența de moarte a eului duce la lărgirea sentimentului de identitate.

Acest proces are consecințe practice deosebit de importante. Am avut un program de terapie psihedelică pentru bolnavii de cancer în fază terminală. Aceste experiențe i-au ajutat să depășească teama de moarte și au determinat o schimbare profundă de atitudine în ceea ce privește calitatea timpului rămas și a modului de a privi moartea.

RUSSELL: Am vorbit mai devreme despre prietena mea care a murit recent. în ultimele zile de viață s-a petrecut ceva foarte interesant: s-a împăcat cu propria moarte. Timp de un an, se luptase să supraviețuiască. îmi aduc aminte că spunea:

„Nu sunt pregătită încă. Nu vreau să mor". Apoi, cu o săptămână înainte de a muri a spus: „Crezi că e timpul?". Era foarte relaxată și toată teama părea să-i fi dispărut. A fost uimitor.

Uneori cred că ar trebui să experimentăm toți moartea cât mai de timpuriu. Nu să murim, bineînțeles, ci să trecem prin sentimentul de acceptare. În mod ideal, acest lucru ar trebui să facă parte din procesul de educație; ar trebui să fim învățați cum să trecem peste această teamă ca să ne putem trăi viața fără această greutate imensă și lumea ar putea fi foarte diferită.

GROF: Am înțeles că atât misterul morții și al renașterii, cât și riturile de trecere ale culturilor băștinăse îi ajutau pe oameni să experimenteze moartea înaintea morții. Călugărul augustinian german Abraham de Santa Clara, care a trăit în secolul al XVII-lea, a exprimat acest lucru foarte succint: cel ce moare înainte de a muri nu mai moare atunci când moare. Pentru cel ce trece prin această experiență, moartea nu mai e un final al propriei ființe, ci o călătorie fantastică, o tranziție spre un alt nivel existențial. Fie că este un profund adevăr cosmic, ori o amăgire, așa cum afirmă unii dintre criticii materialişti ai psihologiei transpersonale, cu siguranță ne poate transforma viața.

LASZLO: Oamenii au intuit anumite lucruri despre moarte și renaștere cu mii de ani în urmă, lucruri a căror profunzime n-a putut fi egalată până azi. *Cartea tibetană a morții*, de exemplu, este un fel de ghid al spiritului sau sufletului după moarte. Ce este foarte greu de acceptat pentru noi este că renașterea nu e o eliberare, ci un fel de legătură. Până în

ultimul moment, spiritul celui mort se luptă să intre în nirvana, împotriva renașterii. Ultima etapă a luptei este destinată modalității de a închide intrarea în pântecului mamei, din care altfel se va naște din nou. În sistemul nostru de valori, ar fi mai bine să te naști din nou, într-o familie sănătoasă și bogată.

Există opinii diferite despre acest proces chiar în diverse sisteme spirituale din interiorul budismului. Budiștii Hinaiana nu puneau preț pe reîncarnare. Tărâmul material era pentru ei pedeapsa de a muri și a renaște, domeniul suferinței. Soluția pe care o ofereau era eliminarea „setei de carne și sânge”, departe de existența încarnată și atingerea nirvanei. Termenul de „nirvana” are aceeași rădăcină ca a cuvântului vânt (vatah) și înseamnă dispariție treptată. Mai târziu, budismul Mahaiana ne-a învățat că putem să ajungem la nirvana pe pământ prin eliminarea celor trei „otrăvuri”: ignoranța, dorința și agresiunea.

Unele sisteme spirituale au drept scop atingerea uniunii cu Dumnezeu, cu divinitatea nediferențiată. Am discutat această problemă în ultima mea carte, *Jocul cosmic*, care descrie viziunile filosofice și metafizice ale stărilor neobișnuite. Dar definirea scopului spiritual în acest mod prezintă probleme. Cei ce trec prin experiența de uniune cu divinitatea își dau seama că acest principiu nu e doar scopul și destinația finală a călătoriei spirituale, ci și sursa creației. Dacă această stare ar fi completă și aducătoare de auto-împlinire în forma ei originară, diferențiată, creația n-ar fi avut loc. Prin urmare, un aspect necesar ale divinității este crearea unor lumi de separare, iar lumea în care trăim are multe lucruri importante de oferit.

În niciunul din cazuri nu pare să existe vreo soluție sau

vreun răspuns satisfăcător. Divinitatea nediferențiată trebuie să creeze, iar conștiința răspândită în lumea pluralității își dorește din răspuțeri să ajungă înapoi la unitatea primordială. Prin urmare, apare următoarea întrebare: e oare posibil să existe o adaptare inteligentă la această tensiune dinamică în sistemul cosmic, iar dacă da, atunci care este aceasta? În mod evident, soluția nu e să respingi existența corporală ca inferioară și inutilă și să încerci să scapi de ea. Orice soluție satisfăcătoare va trebui să conțină atât dimensiunea umană, cât și dimensiunea transcendentală, atât lumea formelor, cât și cea lipsită de forme.

Universul material așa cum îl cunoaștem oferă posibilități nenumărate pentru aventuri extraordinare ale conștiinței. Putem să ne îndrăgostim, să ne bucurăm de extazul sexului, să avem copii, să-l ascultăm pe Beethoven sau să admirăm picturile lui Rembrandt doar în lumea materială și sub formă corporală. Doar pe Pământ putem asculta trilul privighetorii sau gusta tocana și prăjitura cu bezea. Totuși, atunci când identificarea egoului-trup cu absolutul e totală, iar credința noastră în lumea materială e singura realitate, e imposibil să ne bucurăm pe deplin de participarea noastră la procesul creației. Suntem bântuiți de realizarea micimii noastre, de efemeritatea lumii, de inevitabilul morții.

Pentru a găsi soluția acestei dileme trebuie să ne îndreptăm privirile spre interior. Atunci când avem destule cunoștințe despre aspectele transpersonale ale existenței, inclusiv despre identitatea și despre statutul nostru în univers, viața obișnuită devine mai ușoară și mai plină de satisfacții. Pe măsură ce căutarea spirituală continuă, vom descoperi goliciunea tuturor formelor. Așa cum sugerează învățăturile

budiste, cunoașterea naturii virtuale a lumii fenomenale și a goliciunii acesteia poate să ne ajute să ne eliberăm de suferință. Trebuie să recunoaștem că a crede în existența eurilor separate, în care includem propriul eu, este în cele din urmă o iluzie.

LASZLO: Noțiunea de karma este plină de înțelesuri și foarte captivantă - existența unui proces de creștere și dezvoltare pe toată durata vieții și apoi dincolo de moarte. Poți să-ți îmbunătățești statutul cu fiecare viață trăită până când atingi un nivel superior. Această perspectivă asupra vieții și a morții este foarte complexă.

GR0F: Acum câțiva ani, am fost invitat la o conferință la Washington organizată de senatorul Claiborne Pell. Tema acesteia era posibilitatea conștiinței de a supraviețui după moarte și se adresa celor cu o impresionantă educație universitară și câtorva profesori spirituali celebri. Subiectul a fost tratat cu toată seriozitatea și rigoarea academică. Rupert Sheldrake a vorbit despre posibilitatea ca amintirile să supraviețuiască morții, Charles Tart a examinat materiale relevante obținute în urma cercetărilor parapsihologice iar eu am discutat observațiile cercetărilor mele asupra conștiinței care susțineau posibilitatea supraviețuirii. Călugărul tibetan Sogyal Rinpoche și arhiepiscopul John Spong au adus în discuție perspectivele religioase ale problemei.

Impresia care a rezultat din aceste prezentări a fost că există destule dovezi pentru ca problema să fie luată în serios și să fie supusă unor cercetări sistematice. De exemplu, studiile meticuloase ale lui Ian Stevenson despre copiii care-și aduc aminte reîncarnările anterioare sunt impresionante.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

Povestirile tibetane despre testele la care sunt supuși copiii care sunt bănuți că ar fi călugări lama încarnați sunt și ele fascinante, la fel ca și observațiile asupra experiențelor extracorporale veridice în situațiile de moarte aparentă.

LASZLO: Am avut un schimb de idei interesant cu Ian Stevenson despre interpretarea fenomenelor de reîncarnare. Nu cred că e necesar să interpretăm fenomenele - aducerea în prezenta ceea ce par a fi amintiri din altă viață - ca dovezi ale încarnării sufletului. Se mai pot interpreta amintirile care apar din așa-zisele viețile anterioare ca un fel de acces paranormal la informația transpersonală, adică sub forma informației care ne parvine din mințile și experiențele altor oameni și care formează de fapt propriile noastre amintiri, oricât ar părea de stranii.

GROF: Problemele supraviețuirii conștiinței și reîncarnării nu sunt doar probleme de interes teoretic, ci au și consecințe practice deosebite. Modul în care vedem supraviețuirea are un profund impact asupra propriului nostru comportament și acest lucru poate să joace un rol deosebit în criza globală prin care trecem. Credința că trăim doar o dată implică evitarea ispășirii păcatelor și greșelilor, eludarea responsabilității pe care trebuie să ne-o asumăm față de faptele noastre.

LASZLO: Oamenii se luptă pentru toate privilegiile și plăcerile în singura lor viață. Cum spune și o foarte populară reclamă la bere „nu trăiești decât o dată”. Acest lucru încurajează consumul și hedonismul. Vrei să ai tot ce e mai bun în această viață, pentru că nu ai decât una.

GROF: Părerea noastră despre reîncarnare are și serioase implicații morale. Cum spunea Platon: a crede că nu există

nimic după moarte înseamnă a construi „un paradis pentru tâlhari”.

RUSSELL: Pe de altă parte, societățile care cred într-o oarecare formă de supraviețuire pot folosi acest lucru ca pe o formă de control și de manipulare. Dacă nu te porți frumos și nu duci viața pe care ți-o arătăm noi, vei fi pedepsit după moarte.

GROF: Dar conceptul de karma nu presupune răzbunare și pedeapsă. Aceasta e o lege a universului care descrie consecințele acțiunilor noastre. Putem ajunge să o cunoaștem, să o înțelegem și să o folosim ca pe un principiu călăuzitor în viață. E mai mult decât a ști că focul te arde dacă te apropii prea mult de el sau că obiectele cad dacă nu sunt susținute. Atunci când suntem ignorați sau îi tratăm pe ceilalți ca pe o entitate separată și fundamental diferită de noi, ne cufundăm și mai mult în lumea materiei, a iluziei și a suferinței. Cu cât îi vom trata pe ceilalți ca pe noi înșine, cu atât vom înainta spre spiritualitate și unitate.

RUSSELL: Înțelesul termenului karma așa cum îl cunoaștem azi poate fi diferit de cel original. La început, karma a apărut probabil dintr-o simplă viziune care, ca multe alte idei spirituale, a fost modificată și înfrumusețată pe parcurs. Cuvântul sanscrit *karma* înseamnă „acțiune” și probabil se referea la realizarea profundă că suntem destinați să facem acțiunea și să-i suportăm efectele. Nu acționăm într-un spațiu vid; acțiunile noastre reverberează și acționează asupra mediului iar noi suntem afectați în egală măsură. Sau, așa cum spune creștinismul, „cine seamănă vânt va culege furtună”. Acest lucru nu implică participarea vreunui sistem

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

cosmic de evaluare, prin urmare, vei obține exact ce ai semănat, și acesta e un principiu pe care nu-l putem eluda.

LASZLO: Ideea originală cuprindea ciclul încarnării. Tot ce faci în această viață e doar o parte a existenței tale, pentru că existența ta se continuă.

GRÖF: În activitatea mea dedicată stărilor neobișnuite de conștiință am observat adesea evoluția tipică a celor din cultura occidentală în ceea ce privește problema reîncarnării. Occidentalul tipic intră în această experiență având percepția unei singure vieți și disprețuind ideea de reîncarnare. E evident că viața este cuprinsă între cele două elemente de bază: concepția și moartea biologică. Suntem corpuri, iar spiritul este produsul minții noastre. Când corpul nostru material dispare, dispărem și noi, inclusiv conștiința noastră.

Cu toate acestea, experiențele prin care trec și care le aduc amintiri din viețile trecute sunt atât de puternice și de convingătoare încât își schimbă părerea total. Trăim ceva din alt secol sau din altă țară și ne aducem aminte perfect evenimentele (*deja vu, deja vecu*). În acest proces putem să înțelegem unele dintre problemele noastre emoționale și psihosomatice și ne putem elibera la sfârșitul experimentului. Aceste experiențe asigură accesul la informații total noi despre alte perioade istorice și alte culturi.

Astfel, cel ce începe experiențele transpersonale are un motiv foarte bun de a lua reîncarnarea în serios și de a o vedea mult mai importantă decât alte lucruri din viața sa. Se știe că evenimentele traumatizante din copilărie pot influența viața ulterioară. Acesta e domeniul de studiu al psihoterapiei convenționale. Totuși, uneori se găsește un element care pare

să afecteze nu doar o viață, ci un șir de încarnări consecutive. Odată ce oamenii realizează asta, se pot transforma în „vânători de karma”.

Deci să vedem ce se întâmplă. Oameni care se vedeau limitați temporal și spațial ca ființe corporale care trăiesc doar o viață trec dincolo de aceste limite în cursul transformării. Aceste experiențe îi conving că au mai trăit cândva și că se vor reîncarna cu siguranță în viitor. Totuși, ca să creadă acest lucru, trebuie să-și păstreze izolarea față de ceilalți. Nu poate exista karma fără protagoniști separați.

Pe măsură ce își continuă căutarea, pot avea alt tip de experiențe care îi conving că sentimentul lor de identitate separată e o iluzie, că sunt parte a unui câmp unitar de conștiință cosmică care include totul. Apoi încetează să mai creadă în karma, pentru că până și poveștile karmice par a fi un produs al maya, iluzia cosmică. Dar noua neîncredere în karma este total diferită de atitudinea originală, pentru că acum știu că pot să fie într-o stare de conștiință în care ideea reîncarnării este absurdă. Își dau seama că un anumit gen de experiențe te pot convinge de supremația karmei, dar pot să treacă și de această etapă. Nu există niciun răspuns exact în ceea ce privește karma. Totul depinde de stadiul de evoluție al conștiinței fiecărui individ.

LASZLO: Se pare că există mai multe karme posibile în etapele superioare, accesibile în funcție de nivelul atins în timpul vieții fiecăruia. Într-un anumit fel, îți poți influența alegerea vieții ulterioare.

GRÖF: În Vajrayana tibetană există povești despre călugări budiști tibetani de rang înalt care sunt în stare să-și mențină

starea de conștiință deplină în timpul trecerii prin toate cele trei tărâmură, stările intermediare prin care trecem între moarte și următoarea reîncarnare. Alții se spune că sunt capabili să prezică sau să determine când, unde și în cine se vor încarna în următoarea viață.

Aș vrea să menționez un lucru asupra căruia n-am insistat prea mult atunci când am vorbit despre reîncarnare. O caracteristică esențială a unei experiențe trecute este un sentiment autentic de aducere aminte: „Nu e prima dată când mi se întâmplă acest lucru. îmi aduc aminte că am fost cândva acea persoană”. Sunt experiențe care ne duc spre alte vremuri și alte locuri. Putem să trăim ceva ce se petrece în alt moment al istoriei, fără nicio legătură cu amintirile personale. De exemplu, ne putem vedea într-un preot incaș, într-un soldat roman sau o femeie mexicană beată, fără să ne legăm de acea experiență în mod personal. Aceasta este doar o fereastră spre subconștientul colectiv al lui Jung.

Fizica modernă a demonstrat că nu există obiecte separate în lume și că universul este o rețea de procese subatomice. Totuși, în viața obișnuită, avem un simț deosebit al proprietății în ceea ce privește viața personală, corpul nostru și eul nostru. Când procesul de autoanaliză atinge zona subconștientului colectiv, toate viețile trăite vreodată sunt propriile noastre vieți. Așa cum am menționat mai înainte, în ultima analiză, toate au doar un singur protagonist, Conștiința Absolută, Brahma, Tao sau orice alt nume pe care dorim să-l folosim. Dar avem un deosebit simț al proprietății asupra unora dintre aceste vieți și le trăim ca pe „viețile noastre trecute”. Nu renunțăm la eul nostru, ne agățăm de resturile identității noastre.

LASZLO: Crezi că experiențele din viața trecută sunt dovezi că există un mănunchi de conștiințe care supraviețuiește morții fizice și se reîncarnează? Mi se pare că ăsta ar fi un concept relativ simplist.

GROF: Nu, nu în mod necesar. De exemplu, pentru hinduși, doctrina reîncarnării nu este o credință în sensul obișnuit - o opinie lipsită de substanță și de fundament - ci o problemă pur pragmatică. Este o încercare de a asigura un cadru conceptual pentru un mare număr de experiențe și observații extraordinare. Dar chiar și în această tradiție, credința în continuitatea aceleiași unități separate a conștiinței care se reîncarnează în mod repetat într-un număr de vieți consecutive ar fi considerat un nivel inferior, o interpretare primitivă a faptelor.

Conform unor învățături hinduse mai sofisticate, există doar o singură ființă care se reîncarnează, și aceea este Brahma. Atâta vreme cât există mai mult de un protagonist, ne aflăm încă sub influența iluziei cosmice, maya. Existența este un câmp unitar, granițele sunt relative și pot fi trecute. Putem să trăim experiențele în corporalitatea noastră separată, putem să ne identificăm cu toate mamele din lume, cu umanitatea ca un tot sau cu întreaga biosferă. Dar, în cele din urmă, toate aceste granițe sunt arbitrare și negociabile.

Conștiința

LASZLO: Modul în care trăiesc oamenii din societatea modernă - perspectiva lor asupra omenirii - s-a schimbat mult, chiar în acest secol. Cu toate acestea, imaginea ființei umane este

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

departe de a fi acolo unde ar trebui să fie dacă ar fi potrivită să trăiască pe această planetă mică și interdependentă. Care este imaginea acestei ființe azi și care e natura conștiinței sale? Felul în care răspundem la aceste întrebări ar putea fi decisiv pentru comportamentul uman în situații concrete.

RUSSELL: Imaginea de sine e în schimbare. Vechiul model predica diferența noastră față de alte ființe. Suntem speciali pentru că avem conștiință. Această părere face parte din perspectiva științifică asupra lumii și din credința creștină clasică și generează o serie de întrebări dificile. Ce le face pe ființele umane conștiente? Cum apare conștiința din materia fără viață? Noua perspectivă care câștigă teren susține că diferența dintre noi și ceilalți nu e conștiința pur și simplu, ci anumite *grade* ale conștiinței.

Să luăm câinii, de exemplu. Se pare că simt durerea - dacă n-am crede asta, nu i-am anestezia înainte de operații. De asemenea, se pare că visează, recunosc oameni și locuri, și pot acționa conform unui scop. A spune că un câine nu e conștient și că nu are o lume interioară a experienței e la fel de ridicol cum aș spune despre vecinul meu că nu e conștient. Nu conștiința ne face diferiți de câini, ci ceea ce se petrece în ea. Noi putem gândi în cuvinte, putem raționa, putem înțelege lumea în care trăim, putem să ne gândim la viitor și să luăm decizii, și suntem conștienți de noi înșine și de faptul că suntem conștienți.

Ce am spus despre câini e valabil și pentru alte animale; pisicile, caii, delfinii, toți au propria lor viață interioară. La fel și păsările, șerpii, broaștele și peștii. Toate au un creier, coloană vertebrală și organe senzoriale asemănătoare cu ale noastre. Întrebarea e nu de ce ființa umană e conștientă, ci

până la ce nivel coboară conștiința pe arborele evoluției.

Mi-e greu să spun până unde. Insectele au un sistem nervos simplu, prin urmare de ce n-ar avea conștiință, chiar dacă e o infimă parte din a noastră? S-ar putea ca sistemul nervos să nu fie sursa conștiinței, ci doar un simplu amplificator al acesteia. S-ar putea ca fiecare celulă să aibă o formă rudimentară de conștiință. S-ar putea să nu însemne mai nimic pe lângă bogăția experienței noastre, dar cine poate spune că nu au trăit nici un fel de experiență?

Din această perspectivă, nu conștiința însăși a evoluat; conștiința face parte din viață. Ce a evoluat odată cu viața, așa cum am mai spus, e nivelul acesteia.

LASZLO: La asta mă gândeam atunci când vorbeam despre a simți durerea sau bucuria în contextul eticii și moralei. Cred că până și moleculele și atomii au o anumită formă de interioritate, un anumit element care seamănă cu o senzație subiectivă. Această noțiune nu e nouă, bineînțeles: a existat în istoria filosofiei atât în Est, cât și în Vest.

Putem oare să dezvoltăm subiectul mai departe despre o conștiință universală care se definește în funcție de cât de explicită a fost ea în cursul evoluției?

RUSSELL: Pentru a înțelege natura universală a conștiinței am putea folosi analogia cu o pictură pe pânză. Pictura depinde de culorile folosite, de calitatea pensulelor, de inspirația artistului, dar, orice am dori să pictăm, pânza este aceeași și e absolut necesară. Fără ea nu există pictură. În același fel, conștiința e absolut necesară pentru orice experiență. Lucrurile care variază sunt imaginile care apar în conștiință. Creaturile cu organe de simț evolute pot detecta mai multe detalii din lumea înconjurătoare, iar imaginea pe

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

care o vor picta va fi, în consecință, mai bogată. Complexitatea sistemului nervos a dus la procesarea mai profundă a datelor senzoriale și la o imagine mai fidelă a realității.

Principala cauză pentru care conștiința umană este mult mai bogată decât conștiința celorlalte animale derivă din faptul că noi ne-am dezvoltat capacitatea de a vorbi. Putem comunica unii cu alții în cuvinte, simboluri care reprezintă diferite aspecte ale experienței noastre. Asta înseamnă că noi putem să ne împărtășim experiențele. Câinele învață în primul rând din propria experiență și fiecare lucru nou înseamnă eforturi noi de cunoaștere. Oamenii nu învață doar din propria experiență, ci și din experiența altora. Prin urmare, ne-am construit o rezervă colectivă de cunoștințe mult mai bogată decât a oricărui individ izolat. Educația ne ajută să transmitem cunoștințele noastre altora, ca toți să poată beneficia de ele.

Dar poate cel mai semnificativ element care însoțește limbajul este abilitatea de a gândi. Nu doar folosim cuvintele pentru a comunica, ci interiorizăm limba, gândim în cuvinte și, de aici, suntem capabili să facem raționamente, să ne gândim la trecut, să ne imaginăm viitorul, să facem alegeri, să ne gândim la experiențele avute. De aici derivă și conștiința de sine: suntem conștienți că suntem conștienți.

LASZLO: Facultatea de a fi conștient că ești conștient - „conștiința reflexivă” - deschide o nouă dimensiune experiențială celor care o posedă.

RUSSELL: Natura conștiinței de a reflecta asupra ei înșiși ne deschide calea către divinitate. Capacitatea de a simți într-o

formă sau alta, care este comună tuturor ființelor conștiente, este foarte aproape de noțiunea mistică de Dumnezeu. De-a lungul istoriei, misticii din toate culturile au pretins în repetate rânduri că au trecut prin identificarea propriului eu cu Dumnezeu. În filozofia hindusă, aflăm că Atman, esența conștiinței noastre, este Brahma, esența și sursa întregii existențe. În tradiția creștină, această viziune a fost probabil exprimată prin afirmația „Sunt Dumnezeu” - care i-a făcut pe mistici să intre în conflict cu Biserica, pentru că asemenea lucruri sunt considerate erezii.

În prezent, cantonată fiind în vechiul model care spune că spațiul, timpul și materia sunt realitatea primară din care apare conștiința, știința nu dă prea mare atenție naturii universale a conștiinței, dar, pe măsură ce va începe să ia mai în serios problema conștiinței, va trebui să dezvolte o nouă paradigmă în care conștiința este considerată la fel de importantă ca spațiul, timpul și materia. În acel moment, va realiza că a deschis porțile către o nouă cunoaștere a ceea ce religia încearcă să explice de sute de ani: nu imaginea clasică a lui „Dumnezeu bătrânul care locuiește în cer”, ci o noțiune care se potrivește perfect cu înțelegerea științifică a lumii. De-abia atunci se va produce adevărata schimbare, încă n-am ajuns la acel moment, dar ne îndreptăm spre el.

GRÖF: Mulți reprezentanți ai nucleului dur al materialismului ar fi împotriva lucrurilor pe care le expui acum. De exemplu, n-ar fi de acord cu ideea că abilitatea de a fi conștient se află peste tot în viață și în creație și că esența noastră este profund divină. Îmi aduc aminte câteva din afirmațiile extremiste făcute după ce Norbert Wiener a formulat principiile de bază ale ciberneticii. De exemplu, era posibil să construim vulpi

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

mecanice în stare să urmărească un iepure fără să aibă nicio noțiune subiectivă a existenței acestuia. Se sugera în mod serios că toate animalele sunt așa - niște sisteme mecanice lipsite de discernământ subiectiv, propulsate de secvențe complexe de stimuli și de reacții. Era, bineînțeles, foarte greu să se nege existența conștiinței la oameni, din moment ce toți trecem prin această experiență.

Cu toate acestea, ce spui tu nu e doar o vagă supoziție metafizică sau o speculație pseudo-filosofică. Ce nu vor să vadă criticii materialisti e faptul că avem un mare număr de dovezi în favoarea acestor idei, dovezi oferite de experiențele noastre. Așa cum am spus mai devreme, în stările neobișnuite identificarea cu alte forme de viață, inclusiv cu viruși, plante sau chiar cu alte elemente anorganice ale cosmosului, e un lucru comun. S-ar putea argumenta că acestea nu sunt dovezi directe că tot ce ne înconjoară are conștiință. Dar, în ultimă instanță, experiențele transpersonale sugerează că o asemenea posibilitate este foarte reală. În același fel, faptul că putem să ne identificăm cu divinitatea este irefutabil și a fost confirmat în repetate rânduri de cercetările modeme asupra conștiinței.

Nu-mi pot imagina o teorie convingătoare care să ofere o explicație materialistă pentru existență și natură și care să fie în concordanță cu aceste experiențe. Deci problema este originea și statutul real al acestora - lucrul pe care l-ai semnalat în aceste două zile, Ervin. Dezvăluie ele adevăruri profunde despre natura realității sau sunt doar fantezii și halucinații? Patruzeci de ani de studiu al acestor fascinante fenomene m-au convins că trebuie să le luăm în serios.

Știința academică tradițională descrie ființele umane ca fiind animale aflate la un nivel înalt de dezvoltare, adevărate

mașini biologice gânditoare. Experiențele și observațiile asupra stărilor zilnice de conștiință sugerează cu putere că suntem obiecte newtoniene făcute din atomi, molecule, celule, țesuturi și organe. Totuși, experiențele transpersonale ne arată foarte clar că fiecare dintre noi putem să manifestăm proprietățile unei conștiințe infinite care transcende spațiul, timpul și cauzalitatea liniară. Formula cea nouă, care aduce aminte de paradoxul fascicolului de particule din fizica modernă, ar descrie oamenii ca ființe paradoxale, caracterizați de două aspecte complementare: pot avea proprietățile obiectelor newtoniene dublate de cele ale conștiinței infinite. Corectitudinea oricărei dintre aceste descrieri depinde de starea de conștiință în care se fac observațiile.

LASZLO: Este curios că în ultimii câțiva ani termenul de „conștiință” a ajuns să fie folosit pentru ceea ce se numea înainte „minte” sau sensibilitatea și subiectivitatea asociate cu organismele vii.

În mare parte din literatura anterioară, termenul de conștiință a fost rezervat pentru a exprima acea facultate umană unică a conștiinței de sine. Atunci când ești conștient, ești conștient de propriile gânduri și senzații. În acest context, putem vorbi despre ceva specific uman, pentru că sediul conștiinței care reflectează asupra propriei persoane este situat în neocortex, iar acesta este dezvoltat doar într-o anumită măsură la specia umană - deși evoluția primatelor de rang superior pare să se îndrepte într-acolo. Totuși, subiectivitatea, care nu e conștiință reflexivă, este tocmai acea facultate de a avea senzații, și cred că aceasta e asociată cu fiecare sistem care există și evoluează în natură.

Așa cum a spus Pete, nu există nicio limită în ceea ce

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

privește răspândirea subiectivității în natură. Dacă spui despre câinele tău că e subiectiv, trebuie să spui același lucru despre șoarece, și așa mai departe, până la cele mai simple organisme vii. Dar de ce nu și despre componentele acestora, despre macromolecule, molecule și atomi? Semințele conștiinței trebuie să fie prezente pretutindeni în univers.

RUSSELL: Da, conștiința este la fel de fundamentală pentru univers ca și materia, spațiul și timpul, absolut fundamentală.

LASZLO: Conștiința devine din ce în ce mai des amintită când vorbim despre timp și evoluție. Este o realizare remarcabilă a speciei noastre faptul că atât creierul, cât și corpul nostru dezvoltă semințele conștiinței care sunt prezente peste tot în natură în capacitatea de autorefecție. E ca și cum am adăuga un monitor care nu e legat la cartografierea lumii dincolo de corp, dar este conectat la cartografierea procesului de cartografiere a lumii.

RUSSELL: Elementul care ne face speciali este tocmai această capacitate de autorefecție și nu cred că o mai are altcineva, cel puțin nu creaturi precum câinii sau pisicile. S-ar putea ca delfinii și balenele să fie dotate cu această abilitate, dar pe moment nu se știu prea multe despre modul de funcționare al creierului lor.

LASZLO: Sunt de acord. De aceea avem identitate personală, pentru că odată ce avem conștiință de sine, ne putem vedea pe noi înșine ca parte a lumii. Bineînțeles, putem să greșim și să credem că suntem în opoziție cu lumea, sau separați de ea. Putem spune: „eu sunt acesta și acestea sunt limitele mele corporale”. Orice alt lucru exterior formează entitatea „nu sunt eu” pe care o considerăm total diferită de ceea ce

suntem. Și atunci suntem condamnați la egocentrism și la toate limitările și restricțiile care derivă din el. Oare avem posibilitatea măcar în ultimă instanță să cunoaștem ceva în afara conștiinței noastre? Din punct de vedere materialist, eul auto-reflexiv este total separat de lume.

GRÖF: Cu toate acestea, cei ce se implică în experimente sistematice de explorare a eului prin stări neobișnuite de conștiință, cum ar fi meditația, psihoterapia sau folosirea responsabilă a substanțelor psihedelice, tind să dezvolte o perspectivă distinctă și unitară despre sine și despre realitate. Același lucru se întâmplă în cazul experiențelor spontane puternice - nașteri spirituale sau morți aparente. Caracteristicile esențiale ale acestei noi atitudini în ce privește viața sunt un sentiment de legătură profundă cu omenirea, cu alte specii și cu natura, grija pentru viitorul planetei și spiritualitatea unei naturi universale și atotcuprinzătoare. Alte elemente suplimentare pot fi reorientarea către surse de energie refolosibilă, nevoia de a menține mediul curat și o tendință de întoarcere la ciclurile naturale, cu alte cuvinte, orientarea către activități vitale pentru un viitor sigur.

RUSSELL: Poate că limba și gândirea ne-au dat un sentiment al eului, dar mulți dintre noi sunt doar pe jumătate conștienți de cine suntem cu adevărat, și acest lucru are dezavantajele lui. Așa cum am discutat mai înainte, tindem să ne derivăm identitatea din ceea ce facem, din ceea ce avem, din modul în care suntem priviți de ceilalți și din rolul nostru în lume. O asemenea identitate este foarte fragilă și permanent supusă circumstanțelor. Încercarea de a menține acest tip derivat de identitate ne conduce la o serie de comportamente nepotrivite

și dăunătoare. Tradițiile spirituale pretutindeni în lume ne spun că trebuie să descoperim un eu mult mai profund pentru a ne găsi adevărata identitate. Numai atunci vom descoperi adevărata libertate.

Din această perspectivă, practicile spirituale pot fi considerate ca moduri de a depăși unele dintre handicapurile limbii pentru a ne putea găsi adevăratul potențial ca ființe umane dotate cu simțire.

GRÖF: Cuvintele tale îmi aduc aminte de o discuție pe care am avut-o acum mulți ani cu un bărbat care ieșise dintr-o experiență psihedelică în care își investigase sensul profund al vieții. Descoperise că multe din lucrurile pe care le făcea erau lipsite de autenticitate și satisfacție. Nu le trăia cu toată inima. Multe din ele erau vise neîmplinite și așteptări ale părinților, iar el se străduia să-i mulțumească. Mai descoperise și ce puternice erau modelele inoculate de cultură, de cei din jur și de circumstanțe.

La un moment dat, mi-a spus: „Știi, cel mai important lucru în viață e să ne găsim 'conștiința de năsturel'. Nu știam cuvântul, pentru că omul tocmai îl inventase, așa că l-am rugat să-mi explice. „Nu trebuie să fie neapărat floarea numită năsturel, poate să fie oricare altă floare sau plantă. Uită-te la ele! Toate sunt în contact direct cu Pământul, Soarele și Ploaia. Năsturelul nu vrea să fie trandafir. Nu-și face probleme dacă va ajunge într-un buchet de mireasă, într-o salată sau dacă va fi mâncat de un iepure sau călcat de o vacă". Și a continuat să-mi spună că simțea că toate falsele modele pe care ni le impun întâmplările vieții conțin un germene al adevăratei noastre meniri cosmice. Asta era pentru el conștiința de năsturel. Când descoperim ce înseamnă asta pentru fiecare și începem să o folosim ca

principiu călăuzitor, viața noastră devine creativă, împlinită și ușoară. Joseph Campbell numea asta „căutarea fericirii”.

LASZLO: Pentru că avem o conștiință reflexivă, avem capacitatea de a da sens existenței, iar acesta nu e obligatoriu să urmeze modelul occidental de natură materialistă. Ființele care sunt lipsite de această capacitate trăiesc doar experiența: ea e propriul ei înțeles. Cred că un câine sau orice alt animal percepe lucrurile direct, fără să reflecteze asupra lor. Acest lucru are consecințe majore. Dacă un animal face greșeli, ele se corectează prin selecție naturală. De exemplu, dacă iepurii ar confunda un șarpe cu un băț, specia ar dispărea foarte repede. Dar oamenii continuă să facă greșeli și trebuie să plătească, dar plata nu schimbă greșeala, ci face și mai dificilă posibilitatea de a recunoaște perspectiva greșită. Rezultatul este o multitudine de perspective diferite asupra lumii și a propriei persoane, din care unele ne vor fi mai folositoare pentru supraviețuire decât altele.

Dincolo de ideea de funcționalitate există problema filosofică și metafizică a adevărului suprem. Blestemul uman este că suntem în stare să ne punem întrebarea, dar că răspunsul nu e niciodată sigur, pentru că nu putem să vedem lumea decât prin percepțiile și interpretările noastre - nu avem acces decât la propria noastră perspectivă, nu la realitatea pură. Bineînțeles că anumite concepții sunt mai aproape de conceptele de supraviețuire și dezvoltare decât altele și, prin urmare, mai aproape de ideea de adevăr. E în interesul nostru să ne apropiem cât mai mult de aceste interpretări, pentru că ne dau cele mai consecvente și mai puternice răspunsuri la întrebările supreme pe care toți ni le punem mai devreme sau mai târziu.

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

În același timp, am aflat că nașterea conștiinței este un pas revoluționar care ne aduce mai aproape de adevărurile fundamentale despre noi înșine și despre lume, adevăruri care fac parte din moștenirea culturală a contemporaneității, ignorate sau reprimite în cursul dezvoltării materialiste și a civilizației tehnologice. Acum, când știința și societatea trebuie să facă față provocării unui salt evolutiv, perspectivele care ni se deschid includ descoperirea și redescoperirea unor perspective mai profunde asupra vieții, cosmosului și conștiinței. E foarte emoționant să trăiești aceste timpuri, să dialoghezi și să acționezi.

E târziu și a venit timpul să încheiem acest dialog și să ne luăm rămas bun. Am avut două zile pline și emoționante de discuții care au acoperim o gamă largă de subiecte, de la dezvoltarea personală la evoluția umanității. Am început cu întrebări despre șansele de pace în lume și ne-am întors mereu la ideea că soluția pentru pacea lumii și pentru supraviețuirea și dezvoltarea noastră personală și colectivă este evoluția conștiinței. Chiar dacă problemele pe care le-am ridicat sunt grave, nu ne-am refugiat într-o atitudine pasivă, pesimistă. Am găsit un element care să ne dea optimism: schimbările care se petrec în prezent în valorile, viziunea și perspectivele omenirii, în conștiință. Am numit acest lucru „revoluția conștiinței”, un fenomen pe care l-am privit ca pe un semn pozitiv al timpurilor noastre - un semn că omenirea, ca specie culturală și biologică, răspunde amenințărilor și provocărilor acestor timpuri grele, dar fascinante.

Epilog - Reflecții suplimentare

Când Ervin Laszlo m-a rugat să scriu câteva reflecții despre această carte incitantă, m-am trezit scriind un comentariu care mă ducea înapoi spre copilărie. *Revoluția conștiinței* este o înregistrare a întâlnirilor de la Sausalito și San Francisco între Ervin Laszlo, Peter Russell și Stanislav Grof. Îmi aduc aminte că Sausalito era la capătul liniei de feribot din Market Street în San Francisco, unde la sfârșit de săptămână erau cozi imense și trebuia să așteptăm ore în șir pentru a ne putea îmbarca. În acele zile inocente, zeci de mii de locuitori ai orașului San Francisco plecau de aici pentru a explora Pădurile Muir și Muntele Tamalpais. O locomotivă ciudată cu pistoane verticale trăgea un trenuleț format din vagoane descoperite care alunecau la vale. Așa mi-au venit în minte problemele care m-au preocupat toată viața și pe care *Revoluția conștiinței* mi le-a readus în minte.

Cred că de fapt *am devenit inconștienți*. Schimbarea acestei stări nu implică numai căutarea unei noi dimensiuni a conștiinței, ci mai ales renunțarea la armura protectoare conștientă pe care ne-am construit-o și intrarea într-o stare care să exploreze afinitatea noastră înăscută cu întregul din care facem parte.

Pentru a preveni ceea ce marea majoritate consideră azi drept o inevitabilă sinucidere colectivă, trebuie să învățăm cum să permitem manifestarea potențialului pe care-l avem. La naștere fiecare dintre noi purtăm amintirea speciei noastre, a structurii ei genetice, a percepției universale a infinitului și a abilității de a ne asculta pe noi înșine. Învățăm să ne folosim auzul și văzul care ne ajută să apreciem și să creăm muzica și arta; ne dezvoltăm din punct de vedere

intelectual dobândind cunoștințe și abilități și trecem prin viață încercând să ne folosim capacitățile la maximum. Cu toate acestea, nu înțelegem cum să exprimăm sentimentul infinitului pe care-l purtăm în noi. Încercăm să-l transformăm în ceva tangibil, substanțial și puternic pentru a avea controlul absolut asupra propriei persoane și a lumii noastre. Se pare că singurul mod de a transmite sentimentul de eternitate fără a ne afecta ambițiile este prin expresia artistică și creativă, prin crearea unei opere care poate fi infinit de frumoasă - un exemplu de modalitate în care creativitatea poate salva aspectele brute, grosiere ale realității. Aș spune că fără artă și fără umilință sentimentul infinitului are puține șanse de a se exprima în afara puterii de a avea, a domina și a exercita controlul absolut. Când eul domină, dorința noastră de putere nu are limite. Individul poate fi văzut doar ca „o piesă într-un mecanism”, dar, dincolo de ego, toți avem un eu care cunoaște secretul celulelor vii și crede în posibilitatea uniunii mistice cu întregul.

Chiar dacă această credință există în subconștient, toți dorim să ne întoarcem la experiența divină. Întoarcerea însă presupune un anumit sacrificiu. Actele de sacrificiu pentru îmbunarea zeilor erau foarte obișnuite în societățile „primitive”. Dumnezeu nostru de azi e Mammon - bani și comerț - iar sacrificiul e global. Sentimentele naționaliste, de exemplu, încurajează oamenii să creadă că este de datoria lor să se sacrifice pe ei înșiși și pe ceilalți, să-și protejeze simbolurile sacre și principiile, dându-i naționalismului un înțeles deplin. În actele de sacrificiu, sunt preferați copiii și femeile, poate într-un mod mai puțin ritual decât înainte, dar încă în număr îngrozitor de mare. În anumite locuri, copiii

musulmani cred că moartea e cea mai înaltă răsplată și se grăbesc (sau sunt împinși) spre moarte cu miile, pregătiți pentru a deveni ucigași de încredere. Prin urmare, avem în noi chemarea divină, ascultarea, idealurile, dar, în mod conștient, suntem în serviciul Diavolului. Suntem conștienți de principiul unității universale, dar îl folosim pentru scopurile cele mai hidoase, mai prostești, mai înguste și mai sinucigașe.

Sistemele noastre judiciare, care se bazează pe pedepse, în loc să protejeze victimele și să reabiliteze făptuitorii, sunt total greșite. Pedepsa oferă șanse reduse de educație sau de îmbunătățire a comportamentului. Legile care impun arbitrar diferite pedepse sunt aproape inutile, asemenea armatelor de avocați care analizează textele legale indescifrabile și a juraților necalificați pentru a judeca fiecare caz pe baza existenței sau inexistenței anumitor merite. De la Nuremberg încoace au fost numeroase încercări de a crea o Curte Internațională, dar numai prevenind se pot salva viețile oamenilor și se pot îmbunătăți perspectivele noastre de a proteja civilizațiile și culturile lumii.

Resursele noastre naturale sunt suficiente pentru a susține populația doar până la un anumit nivel. Chiar și în cea mai puternică democrație, care asigură ajutor pentru cei oprimați, slabi, bolnavi, lipsiți de pregătire și vulnerabili, n-am fi în stare să-i împiedicăm pe cei lipsiți de milă să-și însușească hrana, pământurile, apa și alte resurse. În termeni umanitari, avem resurse vaste de compasiune, vină, obligație, coduri morale și religie. Banii sunt puterea democratică, pentru că dolarul rămâne tot dolar oricare ar fi culoarea sau condiția mâinii în care se află, dar, cu toate acestea, există abuzuri atât de mari, încât banii pot cumpăra națiuni întregi,

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

de aceea e esențial să se stabilească zone libere de bani care să promoveze relațiile active și directe în mod independent.

Puterea de convingere a reclamelor, a propagandei politice și a religiilor este foarte asemănătoare. Metodele manipulează și induc în eroare în același fel, bazându-se pe promisiuni nerespectate: de exemplu, China și Statele Unite urmăresc amândouă acumularea de putere pentru a exploata și a controla resursele umane și materiale. Sub presiunea evenimentelor, situația s-ar putea transforma într-un război. Dacă înclinațiile noastre cele mai întunecate pot fi justificate teoretic sau binecuvântate printr-un ideal și nu avem altă alternativă decât împlinirea acestuia, depinde doar de conștiința noastră cum vom acționa.

În ciuda marilor progrese în domeniul medicinei, psihologiei, agriculturii, nutriției, tehnologiei, comunicațiilor și activităților distractive, sau din cauza lor, ființele umane au fost reduse la starea de funcționare „pe baterii”, iar în curând s-ar putea să asistăm la decimarea speciei noastre la scară planetară, asemeni epidemiilor de ciumă din trecut, cu focare provocate simultan de diverse cauze. De fapt, procesul a și început - falimente, șomaj, boli, foamete, haos social în Statele Unite și în alte țări mai puțin bogate - și e nevoie de o nouă ordine de valori dacă vrem să supraviețuim la nivel personal și global.

Problema e următoarea: putem să alegem cea mai umană modalitate de a învăța lecția pe care o avem de învățat fără să producem efecte negative cum ar fi radiații, războaie, devastări sau daune psihologice? Putem să facem lumea un loc al bunătății și „al democrației” (ca să-l parafrazez pe Woodrow Wilson)? Valorile care contează sunt cele care afectează cel mai mare număr de oameni în mod pozitiv -

încurajarea, înțelegerea, răbdarea, curajul - implicând un înalt grad de încredere și un grad redus de erodare. Artiști, visători și inventatori joacă un rol esențial în combaterea prejudecăților și a violenței, mai ales în transmiterea idealurilor și valorilor copiilor; de exemplu, proiectul meu MUS-E, care aduce muzica și artele în școlile din Europa, a arătat cum inovația poate duce la schimbarea conștiinței.

Cele mai dificile concepte pe care ființa omenească le poate învăța sunt moderația, simțul proporției și cunoașterea limitelor. Dificultatea constă în extinderea spațiului și a timpului pentru a trece de la vânarea prăzii la protejarea victimei, de la un aici și un acum la o dimensiune mai largă unde compasiunea se opune lăcomiei. Putem găsi un sistem educațional care să ne ajute să fim buni și curajoși, iertători și hotărâți, încrezători dar realiști, înțelepți și generoși mai degrabă decât deștepți și egoiști? Pot activitățile noastre zilnice și comportamentul nostru să fie conduse de principii creative, artistice, estetice? Putem să încetăm să ne mai educăm copiii în prejudecăți și în frică? Putem să eliminăm violența și brutalitatea de pe ecrane, din cărți, din gândurile și ambițiile noastre, sau acesta e modul nostru de a ne pregăti pentru catastrofele care vor veni?

Cred în această uniune a „interiorului” cu „exteriorul”. Marele filosof german Constantin Brunner a afirmat că există o gradație în modul în care lucrurile devin conștiente. Ne întrebăm dacă nu este posibil ca și noi să fim „pătrunși” de conștiință în același mod în care este pătruns neutronul. Poate acesta este modul în care se poate produce revoluția în conștiință, prin generarea și încurajarea noilor atitudini și credințe care se vor infiltra în gândurile noastre, în acțiunile și în instituțiile noastre, de la medicină, psihologie și filosofie

până la știință, comerț, sistemul bancar, religie și arte. Suntem meniji să ne trăim viețile fiind conștienți de existența altor oameni și animale, de potențialul minții noastre, de frumusețea artei și de bucuria adevăratei comunicări care dă importanță egală timpului, spațiului, expeditorului și destinatarului mesajului. Acesta este modul în care este diseminată creația în diverse situații și condiții, iar unul dintre rezultate este diluarea ideii de originalitate; putem vedea simultaneitatea unor idei și invenții, deși depărtate în timp și spațiu. Am fost uimit cât de des „se atrag lucrurile asemănătoare” și cum se adună constelațiile bune (sau rele) pentru a oferi un rezultat comun. Este îmbucurător atunci când o perspectivă pozitivă și benefică pune stăpânire pe o mentalitate opusă sau pur și simplu se extinde asupra unei întregi societăți. Un exemplu de „mentalitate opusă” ar putea fi cazul în care ne trezim închiși într-o facțiune, un grup fundamentalist în care calmul începe să fie atacat de strategii distructive, iar visul de coșmar, lipsit de echilibru interior și de liniște. Ne putem imagina un terorist ca pe un martir pur și extatic, deosebit de motivat și lipsit de simț de conservare, dar care nu contribuie cu nimic la dezvoltarea proprie sau a umanității pentru că scopul său este răzbunarea.

Din fericire, ne îndreptăm spre niște principii unificatoare de mare valoare. Eu cred într-o religie universală a adevărilor simple și a relevanței contemporane. Esențialul cercetării științifice și aplicațiile ei s-au mutat din tangibil în intangibil, din mecanic în electric, din puterea cărbunelui în puterea atomului. Din punct de vedere medical, înțelegerea e acum cuprinsă în mintea și în creierul nostru; suntem pe deplin conștienți de progresul de la corp spre minte și spre celula vie, cu elementele ei de chimie și electronică.

Modelul și scopul vieții încep să devină evidente pe măsură ce descoperim naturalul și inevitabilul desfășurării ei în anumite condiții ideale. Ne dăm seama de tenacitatea vieții de a exista și de a experimenta în ultimă instanță revelația divinității prin conștiința care se dezvoltă, prin comunicare și prin recunoașterea procesului de viață și moarte, printr-o succesiune nelimitată de vieți și morți.

Dorința mea este să fiu înconjurat de dragoste și de încredere, să fiu în stare să ajut și să îndrum, și să fiu ajutat și îndrumat la rândul meu. Posibilitățile de a învăța și de a ajuta sunt nelimitate. Trebuie să respectăm acea porțiune sfântă a vieții care e formată din visare, gândire, meditație, rugăciune - toate caracteristice timpului liber care limitează ego-ul și dezvoltă conștiința. Ego-ul este de asemenea limitat în înțelegerea și grija pentru celălalt. Scopul vieții este să înveți, să dai, să fii mulțumit, să știi, să împărți cu ceilalți, să găsești plăcere în dragostea și recunoștința celui alt, în propria înțelegere, în sănătate, să clădești și să aparții unui spațiu al cerințelor reciproce. Încrederea, prietenia, exuberanța, abandonul și fericirea sunt esențiale pentru o existență civilizată, la fel de necesare ca umorul.

Suntem capabili să respectăm „tehnologia” și să ne schimbăm în același timp drumul propriu și cel al „lumii a treia”, așa cum sugera E. F. Schumacher în viziunea lui în care „tot ce-i mic e frumos”? Drumul pe care trebuie să-l alegem este foarte simplu: mijloacele, înțelegerea, până și mâinile, mintea și inima sunt prezente. Și atunci ce lipsește? Trebuie să scăpăm de letargie și de obiceiurile proaste, de mentalitatea de țap ispășitor, de prejudecăți. Avem nevoie de inspirație, de recunoașterea satisfacției profunde de a vedea copii fericiți, de a avea prieteni de încredere, de a ne depăși frica, de a ne

Revoluția conștiinței • *Un dialog transatlantic*

bucura de creativitatea vieții, de educație și de satisfacția de a vedea cât de mult putem realiza pentru noi, pentru ceilalți și pentru binele comun.

Yehudi Menuhin

Tabla de materii

Cuvânt înainte de Ken Wilber	7
Prefață de Ervin Laszlo	11
<small>PRIMA ZI: DIMINEATA</small>	<small>15 t</small>
Lumea în transformare	15
Bilanțul: șansele unei transformări	25
Moartea și renașterea: dispariție și reînnoire	28
O revoluție a conștiinței?	40
PRIMA ZI: DUPĂ-AMIAZA	47
Dimensiunile unei transformări	47
Schimbarea conștiinței în societate, schimbarea paradigmei în știință	47
Rolul spiritualității	58
PRIMA ZI: SEARA	73
De la viziune la acțiune	73
Ne vindecăm și vindecăm lumea	73
Sincronicități și legături ciudate	78
A DOUA ZI: DIMINEAȚA	84
Implicații personale	84
Schimbarea valorilor	84
Despre scopuri în viață	95
Scenariul Judecării de Apoi - și ce se află dincolo de el	107
A DOUA ZI: DUPĂ-AMIAZA	121
Lumea și individul	121
Despre naștere și dezvoltare -	

cum să creștem într-o lume nouă		121
O nouă hartă a realității?	132	Despre potențialul artei
și responsabilitatea artiștilor		146
înapoi la valori și la etică		156
A DOUA ZI: SEARA		166
întrebări fundamentale: concluzii		166
Karma		166
Conștiința	177	Epilog - Reflecții suplimentare
de Yehudi Menuhin		188

Ervin Laszlo • Stanislav Grof • Peter Russell

Suntem martorii unor timpuri istorice. Planeta trece prin schimbări fundamentale, dar orice schimbare, și cu atât mai mult una de conștiință, presupune o criză majoră. Această carte este transcrierea unei discuții despre supraviețuirea planetei și a noastră ca specie, între unele dintre cele mai strălucite minți ale secolului XX: *Stanislav Grof, Ervin Laszlo și Peter Russell*.

Stanislav Grof este unul dintre întemeietorii psihologiei transpersonale, un adevărat pionier în domeniul explorării moderne a tărâmurilor vaste și aparent nelimitate ale conștiinței, iar descrierile pe care le face acestui peisaj extraordinar sunt neegale. Este cunoscut pentru a fi redesenat cartografia psihicului omenesc, incluzând în acesta domeniile perinatale și spirituale. Numeroasele sale cărți (dintre care *Psihologia Viitorului*, *Calatoria ultimă* și *Când imposibilul devine posibil* au apărut deja) sunt deja legendare.

Peter Russell este un fizician teoretician strălucit care pune în discuție întregul mod de a concepe universul. În cărți precum *De la Știință la Dumnezeu* (apărută la EFP), Peter se axează iar și iar pe ceea ce pare a fi problema crucială pentru milenii următor: în ce mod vor afecta schimbările conștiinței schimbările din lume în general?

Ervin Laszlo poate fi numit un geniu al sistemelor de gândire. În cărți mult prea numeroase pentru a putea fi enumerate a afirmat un fapt foarte adevărat, dar deconcertant: trăim într-un univers în care suntem legați fără speranță unul de celălalt, conectați în mod miraculos la toate elementele realității. Opera sa, care se întinde pe patru decenii, a fost o chemare clară și consecventă la recunoașterea sistemului de interconexiuni care există în natură și în societate. Ridicându-se la o perspectivă globală, a ajutat nenumărați indivizi să scape de limitele și dezamăgirea care bântuie lumea modernă de cel puțin trei secole încoace.

În concluzie, această carte este o radiografie de o luciditate cutremurătoare a timpurilor noastre, care pune în discuție întreaga paradigmă a cunoașterii, a cărei concluzie ar putea fi aceea că, dacă nu vom schimba într-un mod fundamental felul nostru de a privi Universul, nu există nici o garanție pentru supraviețuirea noastră ca specie.

ISBN 978-973-1812-32-8

9 789731 812328
www.efpublishing.ro

E CARTEA CARE ÎȚI SCHIMBĂ VIZIUNEA